

İLLER BANKASI

TÜRKİYE: SU DÖNGÜSELLİĞİ VE VERİMLİLİĞİ İYİLEŞTİRME PROJESİ (P174915)

ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM ÇERÇEVESİ

OCAK 2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	i
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	0
ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM ÇERÇEVESİ	1
1 PROJE AÇIKLAMASI	1
1.1 Giriş ve Bağlam.....	1
1.1.1 Ülke Bağlamı.....	1
1.1.2 Sektörel ve Kurumsal Bağlam	1
1.2 Proje Geliştirme Hedefi ve Kilit Sonuçlar.....	3
1.3 Proje Bileşenleri	3
1.4 İstenen Şartlara Uygun Olmayan Projeler	6
1.5 Uygulayıcı Kurumlar.....	6
1.6 Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesinin (ÇSYÇ) Amacı	8
2 ÇEVRESEL VE SOSYAL DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK POLİTİKA, MEVZUAT VE KURUMSALLIK ÇERÇEVESİ.....	11
2.1 Türkiye'de Çevrenin Korunması ve Muhafaza Edilmesine İlişkin Kurumsal ve Yasal Çerçeve.....	11
2.2 Ulusal Çevre Mevzuatı ve Mevzuata Dayalı Gereklilikler.....	12
2.3 Türkiye ÇED Yönetmeliği	16
2.3.1 Tarama	16
2.3.2 ÇED Başvuru Dosyası Hazırlanması.....	17
2.3.3 Halkın Katılımı	17
2.3.4 Kapsam Belirleme	18
2.3.5 ÇED Raporunun Sunulması ve Gözden Geçirilmesi.....	18
2.3.6 Halka Duyurma ve Karar.....	18
2.3.7 İzleme ve Kontrol	18
2.4 Sosyal Etkilere İlişkin Ulusal Kanunlar	18
2.4.1 İş Gücü ve Çalışma Koşullarına İlişkin Ulusal Kanunlar.....	19
2.4.2 Arazi Edinimine İlişkin Ulusal Kanunlar	20
2.5 Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler	20
2.6 Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartları.....	21
2.6.1 ÇSS1 Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi.....	21
2.6.2 ÇSS2 İş Gücü ve Çalışma Koşulları	22
2.6.3 ÇSS3 Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi.....	22
2.6.4 ÇSS4 Toplum Sağlığı ve Güvenliği.....	22

2.6.5	ÇSS5 Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim	23
2.6.6	ÇSS6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi.....	23
2.6.7	ÇSS8 Kültürel Miras.....	24
2.6.8	ÇSS9 Finansal Aracı.....	24
2.6.9	ÇSS10 Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme.....	24
2.6.10	Dünya Bankası Koruma Önlemleri Politikaları.....	25
2.7	Türk ÇED Yönetmeliği ile Dünya Bankası ÇSS'leri Arasındaki Başlıca Farklılıklar	25
2.8	Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması ve ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması	27
2.8.1	Genel Risk Değerlendirmesi.....	27
2.8.2	Çevresel Risk Sınıflandırması	28
2.8.3	Sosyal Risk Sınıflandırması.....	29
2.8.4	ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması	29
3	BAŞLANGIÇ DURUMU ANALİZİ	40
3.1	Türkiye'de Su Kullanımı	40
3.2	Türkiye'deki Su Kaynakları.....	41
3.3	Türkiye'deki Su Kalitesi	42
3.4	Depremsellik	44
3.5	İklim	44
3.6	Tarım	45
3.7	Türkiye'deki Biyolojik Çeşitlilik	45
3.8	Atıksu Arıtma Tesislerinin Konumlandırılmalarına İlişkin Çevresel ve Sosyal Faktörler	48
4	ÖNERİLEN ALT PROJELERİN MUHTEMEL ÇEVRESEL VE SOSYAL ETKİLERİNİN ANALİZİ	50
4.1	Önerilen Alt Projelerin Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması	50
4.2	Önerilen Alt Projelerin Muhtemel Çevresel ve Sosyal Etkileri.....	50
4.2.1	Çok Boyutlu Muhtemel Etkiler	51
4.2.2	Etki Hafifletme	57
5	ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM SÜRECİ	65
6	ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM UYGULAMASINA YÖNELİK KURUMSAL DÜZENLEMELER VE KAPASİTE	71
6.1	Kurumsal Düzenlemeler	71
6.1.1	İller Bankası PYB.....	73
6.1.2	Belediyeler/İdareler	73

6.1.3	İnşaat Yüklenicisi/ Alt Yükleniciler, Kontrollük Mühendislik Danışmanları	75
6.2	Eğitim Programı ve Bütçe	76
6.3	İller Bankası Kapasite Değerlendirmesi	77
6.3.1	Faaliyet Alanı	77
6.3.2	Çevresel ve Sosyal Yönetim Kapasitesi	78
6.3.3	İş Gücü ve Çalışma Koşulları (ÇSS2'ye göre).....	78
7	İZLEME VE RAPORLAMA	82
7.1	Çevresel ve Sosyal İzleme	82
7.2	Dünya Bankası'na Raporlama.....	82
8	ÇSYÇ'NİN DUYURULMASI VE İSTİŞARE EDİLMESİ.....	84
	EKLER	85
	EK 1. DÜNYA BANKASI'NIN PROJE ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSK SINIFLANDIRMASI	85
	EK 2. ÖNERİLEN FORMATLAR	94
	EK 3. ŞİKAYET MEKANİZMASI	102

TABLolar

Tablo 1 - Proje Kapsamının Belirlenmesi ve Erken Hazırlık Aşamasındaki Paydaş Katılım Faaliyetleri.....	1
Tablo 2 - Atık Yönetimi	14
Tablo 3 - Su Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi	14
Tablo 4 - Hava Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi	14
Tablo 5 - Gürültü Kontrolü ve Yönetimi.....	15
Tablo 6 - Toprak Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi	15
Tablo 7 - Çevre Yönetimi, İzinler ve Planlama.....	15
Tablo 8 - Kimyasal Maddelerin ve Diğer Tehlikeli Maddelerin Yönetimi	15
Tablo 9 - Projeye İlişkin Türkiye Doğa ve Yaban Hayatı Koruma Mevzuatı.....	15
Tablo 10 - SDVİP'e İlişkin Diğer Mevzuat	16
Tablo 11 - Genel Proje Tipleri ve Sınıflandırması (Türk ÇED Yönetmeliği).....	17
Tablo 12 - Projeye İlgileri ve Projeye Etki Etme Seviyelerine Göre Paydaş Grupları Analizi.....	37
Tablo 13 - Türkiye'de Su Tüketimi	41
Tablo 14 - Alt Projelerin Yaratacağı Potansiyel Risk ve Etkileri Hafifletme Planı	58
Tablo 15 - Önemli Ölçüde Riskli Alt Projelere İlişkin Prosedürler	67
Tablo 16 - Orta Riskli Alt Projelere İlişkin Prosedürler.....	67
Tablo 17 - Görev ve Sorumluluklar.....	72
Tablo 18 - ÇSYÇ Uygulaması Tahmini Bütçesi	76
Tablo 19 - Eğitim Programı.....	76
Tablo 20 - İlgili Birimlerin Raporlama Gereklilikleri	83
Tablo 21 - Proje Genelindeki Genel ve Taslak Çevresel ve Sosyal Kilit Performans Göstergeleri	83

ŞEKİLLER

Şekil 1 - İller Bankası Teşkilat Şeması.....	7
Şekil 2 - PYB Teşkilat Şeması	8
Şekil 3 - Türkiye'nin Su Havzaları	41
Şekil 4 - Tiplerine Göre Arıtma Tesisleri Dağılımı.....	43
Şekil 5 - Türkiye'nin Depremsellik Haritası	44
Şekil 6 - Türkiye'nin Biyolojik Çeşitlilik Özellikleri	48

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BHİP	Belediye Hizmetleri İyileştirme Projesi
BHP	Belediye Hizmetleri Projesi
BRP	Kültürel Mirasa Yönelik Bulguya Rastlantısal Bulgu ma Prosedürü
CDS	Cinsiyete Dayalı Şiddet
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
Ç-S	Çevresel ve Sosyal
ÇSC	Çevresel ve Sosyal Çerçeve
ÇSD	Çevresel ve Sosyal Değerlendirme
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSG	Çevre, Sağlık ve Güvenlik
ÇSS	Çevresel ve Sosyal Standart
ÇSTP	Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı
ÇSYÇ	Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi
ÇSYP	Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı
ÇSYS	Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
EIB	Avrupa Yatırım Bankası
FRIT	Türkiye'deki Mültecilere Yönelik Mali Yardım Programı
FY	Finansal Yönetim
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
IBRD	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IUCN	Uluslararası Doğa Koruma Birliği
İ-D	İzleme ve Değerlendirme
İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
İUEU	İyi Uluslararası Endüstri Uygulamaları
İYP	İş Gücü Yönetim Prosedürü
JICA	Japonya Uluslararası İş Birliği Ajansı
KMK	Küresel Mali Kriz
KYO	Kritik Yaşam Ortamı
ÖBÇA	Önemli Biyolojik Çeşitlilik Alanları
ÖKA	Önemli Kuş Alanı
PGH	Proje Geliştirme Hedefi
PTD	Proje Tanıtım Dosyası
PUB	Proje Uygulama Birimi
PYB	Proje Yönetim Birimi
SG	Sera Gazları
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞM	Şikayet Mekanizması
TH	Türkiye Hükümeti
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
TSGS	Halk Toplum Sağlığı Güvenliği Standardı
UFK	Uluslararası Finans Kuruluşları
UKP	Ulusal Kalkınma Planı

KKD	Kişisel Koruyucu Donanım
KÖİ	Kamu Özel İş Birlikleri
KNA	Kök Neden Analizi
YYÇ	Yeniden Yerleşim Çerçevesi
YYP	Yeniden Yerleşim Planı
SŞP	Sürdürülebilir Şehirler Projesi
SŞP2 EF	Sürdürülebilir Şehirler Projesi 2 Ek Finansman
CSİ/CT	Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz
PKP	Paydaş Katılım Planı
SKİ	Su ve Kanalizasyon İdaresi
SUEN	Türkiye Su Enstitüsü
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
ABD	Amerika Birleşik Devletler
DB	Dünya Bankası
DBG ÇSGY	Dünya Bankası Grubu Çevre, Sağlık ve Güvenlik Yönergeleri
SDVİP	Su Döngüselliliği ve Verimliliği İyileştirme Projesi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
SB	Sulama Birlikleri
AAT	Atıksu Arıtma Tesisi
ÇSİR	Çevresel ve Sosyal İzleme Raporu

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye su sıkıntısı çeken, su kaynaklarının ülke geneline yer ve zaman bakımından önemli ölçüde farklı dağıldığı ve bu sıkıntının iklim değişikliği, kentleşme ve turizm ve tarım gibi ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan talebin artmasıyla daha da şiddetlendiği bir ülkedir. Bu durum kıt su kaynaklarının farklı kullanıcı ve sektörler tarafından kullanımının yönetilmesini öncelikli hale getirmektedir. Suyla ilgili olup farklı kullanıcıların farklı ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan hizmetlerin iyileştirilmesi başta kırsal kalkınma, tarımın canlandırılması, sanayi sektörü ve turizm dahil hizmet sektörü olmak üzere ekonomi ve istihdamı önemli ölçüde destekler.

Su Döngüselliliği ve Verimliliği İyileştirme Projesi ("SDVİP" veya "Proje") su sıkıntısı çeken seçili bölgelerde sulama ve atıksu hizmetlerinin döngüselliliğini ve verimliliğini arttırmak ve Türkiye'deki seçili havzalarda dayanıklı hizmet sunumuna ve atıksuyun yeniden kullanımına yönelik kurumsal kapasiteyi ve koordinasyonu güçlendirmek için geliştirilmiştir. Türkiye'de sulama ve diğer kullanımlar ile artan su talebi ve deşarj öncesi atıksu artırımının yetersizliği ve bu sorunların ele alınmasına yönelik kurumsal kapasite ve koordinasyonu güçlendirme ihtiyacı göz önüne alınarak, Projeye Türkiye Hükümetinin (TH) Türkiye'nin su sıkıntısı çeken seçilen havzalarında iklim değişikliğinden kaynaklanan su kıtlığı ve çevre kirliliğine yönelik çalışmalarının desteklenmesi amaçlanmıştır.

Önerilen toplam Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası ("IBRD") kredi tutarı 450 milyon Avro¹ olup, bunun 248 milyon Avrosu² (gösterge niteliğinde tahmini maliyet - teyit edilecek) **İller Bankası'nın sorumluluğunda olacak "Atıksu Toplama, Arıtma ve Sulamada Yeniden Kullanma Bileşenine"** (A Bileşeni) ayrılmıştır (tüm bileşenlerin bilgileri aşağıda yer alan "Proje Bileşenleri" başlıklı alt kısımdadır). Bu bileşen kapsamında, Projeye atıksu toplama, arıtma ve sulamada yeniden kullanma altyapı yatırımlarına yönelik danışmanlık hizmetleri, mal alımları ve İnşaat işleri finanse edilecektir. Projenin altı yıllık bir süre içinde uygulamaya geçmesi önerilmektedir.

Uygun altyapı yatırımları arasında atıksu toplama/taşıma sistemleri ve yağmur suyu ve drenaj sistemleri inşa, genişletme veya rehabilitasyonu ile yeni atıksu arıtma tesisleri, atıksu kolektörleri ve yeniden kullanım potansiyeli olan arıtma tesisleri inşası ve arıtılmış çıkış suyunun yeniden kullanımına imkan vermek için mevcut tesislerde üçüncül arıtma prosesleri kurulması yer almaktadır. Ayrıca, biyogaz toplama ve enerji üretim tesisleri ile işleyen ve/veya arıtmadan çıkan çamurun çevresel, tarımsal ve endüstriyel amaçlı ürün olarak kullanımına olanak sağlayan çamur işleme proseslerine sahip AAT'lerin rehabilite edilmesi ve güçlendirilmesi, mevcut tesislerde arıtılan çıkış suyunun yeniden kullanılmasına olanak sağlayan üçüncül arıtma tesisleri kurulması.

Proje kapsamındaki faaliyetler, Türkiye Cumhuriyeti mevzuatına ve Dünya Bankası'nın ("DB") Çevresel ve Sosyal Standartlarına (ÇSS'ler) uygun olacaktır. İller Bankası projenin Atıksu Toplama, Arıtma ve Sulama için Yeniden Kullanma Bileşeni (A Bileşeni) kapsamındaki İnşaat işleri için finansal aracılık görevini üstlenecektir. Buna göre, İller Bankası ilgili DB politika ve prosedürler ve Türkiye Cumhuriyeti mevzuat gerekliliklerine uyulmasını güvence altına almak amacıyla kendi sorumluluğu altındaki faaliyetler için işbu Çevresel ve Sosyal Çerçeve (ÇSYÇ) dokümanını hazırlamıştır. Ayrıca, İller Bankası finansal aracılık sorumluluklarını yerine getirme kapasitesini de güçlendirmek için DB'nin ÇSS9 gerekliliklerine uygun şekilde bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi ("ÇSYS") kurmakta olup, buna ilişkin süreçler halen devam etmektedir. Bu ÇSYÇ'nin yanı sıra, İller Bankası A Bileşeni için Çevresel ve Sosyal Taahhüt Plan ("ÇSTP"), Yeniden Yerleşim Çerçevesi ("YYÇ"), İş Gücü Yönetim Planı ("İYP") ve Paydaş Katılım Planı ("PKP") da hazırlamıştır.

Alt projeler tam olarak belirlenmemiş olduğundan, muhtemel sosyal ve çevresel risk ve etkileri de bu aşamada tam olarak değerlendirilememektedir. Bu ÇSYÇ'de SDVİP ile finanse edilecek alt projelerin muhtemel sosyal ve çevresel etkilerinin taranması, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin ilke,

¹ Nihai kredi tutarı müzakereler sırasında teyit edilecek olmakla birlikte, öngörülen yatırımların kapsamını göz önünde bulunduran DSİ, Bankadan toplamda 510 milyon Avroyu aşan ek kaynak talebinde bulunmuştur. Bununla birlikte, A Bileşeni kapsamında önerilen alt projelerden bazılarının hazır olma durumlarına göre yeniden ele alınmaları gerekebilir.

² Arıtılmış atıksuyun AAT'lerden verilmesi için gereken iletim ve dağıtım sistemleri inşa etmenin maliyeti bu maliyete dahil değildir.

kural, kılavuz ve prosedürler ortaya konmuştur. Olumsuz risk ve etkilerin önlenmesine, önlemenin mümkün olmadığı durumlarda, bunların azaltılmasına, hafifletilmesine ve/veya dengelenmesine yönelik tedbir ve planlar içermektedir. ÇSYÇ'de, uygulanması en olası sosyal ve çevresel politika ve gereklilikler ve desteklenecek faaliyetlerle ilişkili sosyal ve çevresel risk ve etkilerin taranması, değerlendirilmesi, onaylanması, hafifletilmesi, izlenmesi ve raporlanmasına yönelik prosedürler aracılığıyla söz konusu gerekliliklerin nasıl karşılanacağı belirtilmiştir.

Önerilen Projenin ilk konsepti Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü de dahil olmak üzere çok sayıda paydaşın katıldığı çeşitli toplantılarda sunulmuştur. Belediyeler ve ilgili idarelerin yanı sıra diğer hükümet paydaşları ve geliştirme ortakları ile yapılan ayrı toplantılar da dahil olmak üzere, proje kapsamının belirlenmesi ve sonrasındaki tanımlama ve hazırlığın bir parçası olarak başka istişare toplantıları da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar paydaşların Projenin kapsamını, etkisini ve risklerini ve olası fırsatları daha iyi anlamalarını sağlamak, Projeye ilgili bilgileri mümkün olduğunca erken kullanıma sunmak ve SDVİP'in sonraki faaliyetlerini kolaylaştırmak bakımından önemli bir aşama olmuştur.

Bu toplantılarda paydaşların tümünden olumlu geri bildirim alınmıştır. Her paydaşın proje hazırlık aşamasındaki sorumlulukları ve sürece daha sonraki katılımları da görülmüştür.

Tablo 1 - Proje Kapsamının Belirlenmesi ve Erken Hazırlık Aşamasındaki Paydaş Katılım Faaliyetleri

Paydaşlar	Tarih	Görüşülen Ana Konular
DSİ Genel Müdürlüğü	14.04.2022	- DSİ ve İller Bankası'nın Görev ve Sorumlulukları - Proje bileşenlerinin beklentilerin karşılanması için geçici olarak tasarlanması - Proje hazırlığı için düzenleme
Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) DSİ Genel Müdürlüğü Dünya Bankası	20/22.04.2022	- Önerilen Projenin/alt projelerin Yıllık Yatırım Planına dahil edilmesi - Proje bileşenlerinin/faaliyetlerinin görüşülmesi - Sonraki adımların/anlaşmaların görüşülmesi
DSİ Genel Müdürlüğü	26.04.2022	- DSİ ve İller Bankası'nın Görev ve Sorumlulukları - Sonraki görüşmelere ilişkin zaman çizelgesi
DSİ Dünya Bankası	01.07.2022	- DSİ ve İller Bankası'nın Görev ve Sorumlulukları

Proje Geliştirme Hedefi

Proje Geliştirme Hedefi, su sıkıntısı çeken seçili bölgelerde sulama ve atıksu hizmetlerinin döngüsellliğini ve verimliliğini arttırmak ve Türkiye'deki seçili havzalarda dayanıklı hizmet sunumuna ve atıksuyun yeniden kullanımına yönelik kurumsal kapasiteyi ve koordinasyonu güçlendirmektir.

Projenin dört bileşeni bulunmaktadır.

A Bileşeni. Atıksu Toplama, Arıtma ve Sulama ve Diğer Faydalı Amaçlar (yeşil alanların sulanması, endüstriyel kullanım v.s.) için Yeniden Kullanma

A1 Alt Bileşeni. Atıksu Kolektörleri ve Yeniden Kullanım Potansiyeli Olan Atıksu Arıtma Tesisleri İnşa, Genişletme ve Rehabilitasyonu

A2 Alt Bileşeni. Atıksu Arıtma ve Yeniden Kullanma Alt Projesi Hazırlık Çalışmalarına Teknik Destek

B Bileşeni. Sulama Sistemlerinin Rehabilitasyonu ve Modernizasyonu ve Arıtılmış Atıksuyun Yeniden Kullanımı

B1 Alt Bileşeni. Açık Birincil, İkincil ve Üçüncül Kanalların Basınçlı Boru Hatlarına Dönüştürülmesi ve İlgili Altyapının Rehabilitasyonu

B2 Alt Bileşeni. Tarla İçi Sulama Sistemlerinin İyileştirilmesi ve Sulama Birliklerinin (SB'lerin) Güçlendirilmesi

B3 Alt Bileşeni. Borulu Sulama Sistemlerine Akıllı Su Sayaçları Takılması

B4 Alt Bileşeni. Arttırılmış Atıksu Verilen Yeni Sulama Sistemleri İnşa Edilmesi

C Bileşeni. Kurumsal Güçlendirme, Kapasite Geliştirme ve İnovasyon için Teknik Yardım

C1 Alt Bileşeni. Sektör Performans, Dayanıklılık ve Verimliliğinin Arttırılmasını Teşvik Etmek için Ulusal Seviyede Kurumsal Güçlendirme ve Kapasite Geliştirme

C2 Alt Bileşeni. Su ve Kanalizasyon İdaresinin (SKİ) Atıksu Sistemleri Sürdürülebilir Yönetimi, İşletmesi ve Bakımı Kapasitesinin ve Dayanıklılığının Güçlendirilmesi için Teknik Yardım

C3 Alt Bileşeni. SB Kapasitesinin Güçlendirilmesi için Destek

C4 Alt Bileşeni. Vatandaş/Paydaş Katılımı Faaliyetleri

C5 Alt Bileşeni. Enerji Denetimleri

C6 Alt Bileşeni. İnovasyon, Etütler ve Bilgi Alışverişi

C7 Alt Bileşeni. KÖİ düzenlemesi kapsamındaki bir Sulama Sisteminin Pilot Uygulamasına Destek.

D Bileşeni. Proje Yönetimi

B, C ve D Bileşenleri, Proje Yönetim Birimi (PYB) aracılığıyla ve SB'ler ile koordinasyon içinde DSİ tarafından uygulanacak ve Hazine ve Maliye Bakanlığı ("HMB") ile imzalanan kredi anlaşması kapsamında finanse edilecektir. Kredinin DB'ye geri ödenmesinden HMB sorumlu olacaktır.

A ve D Bileşenleri ise İller Bankası ve belediyeler tarafından ve DSİ sorumluluğundaki bileşenler ile paralel olarak **uygulanacaktır**. Kredinin borçlanıcısı İller Bankası olacak ve büyükşehir belediyelerine/idarelere alt kredi verecektir.

Proje, sırasıyla A Bileşeni ve B Bileşeni için merkezi düzeyde iki önde gelen kurum olan DSİ ve İller Bankası ve ilgili su ve kanalizasyon idareleri (SKİ'ler), yerel düzeyde ise DSİ Bölge Müdürlükleri ve SB'ler tarafından uygulanacaktır.

Merkezi seviyede borçlanıcı olarak İller Bankası ile A Kredisi ve borçlanıcı olarak HMB ile B Kredisi olmak üzere iki Kredi Anlaşması olacaktır.

A Kredisi kapsamında, İller Bankası yeni AAT'lerin tasarlanması ve inşa edilmesi, mevcut AAT'lerin kapasitelerinin arttırılması ve A Bileşeni kapsamında üçüncül arıtma için dezenfeksiyon üniteleri eklemek üzere mevcut tesislerin geliştirilmesi ile ilgili faaliyetleri finanse etmek için IBRD'den borç alacaktır. İller Bankası kredi fonlarını katılımcı belediyelerdeki su ve kanalizasyon altyapısını yönetmekten sorumlu su ve kanalizasyon idarelerine (SKİ'ler) veya belediyelere münferit alt finansman anlaşmaları yaparak alt kredi şeklinde borç verecektir.

B Kredisi kapsamında ise, HMB tüm arıtma tesislerinden çıkan arttırılmış atıksuyu kullanacak tüm sulama altyapılarını tasarlamak ve inşa etmekle ve B Bileşeni kapsamındaki sulama sistemlerini

rehabilitasyon ve modernize etmekle ilgili çalışmaları yapması için kredi fonlarını DSİ'ye tahsis edecektir. Müzakereler öncesinde TH ile teyit edilmek üzere, proje hazırlığı sırasında gösterge niteliğindeki birkaç potansiyel alt proje önceden belirlenmiş ve gözden geçirilmiştir.

A Bileşenine ilişkin yasal düzenlemeler (a) DB ve İller Bankası arasındaki Kredi Anlaşması, (b) HMB ile DB arasındaki Garanti Anlaşması, (c) İller Bankası ile HMB arasındaki Garanti Anlaşması ve (d) İller Bankası ile projeye katılan belediyeler/idareler arasındaki Alt Kredi Anlaşmalarından oluşacaktır. DSİ ve İller Bankası tarafından yürütülen faaliyetler ile ilgili proje yönetiminin tamamı D Bileşeni ile finanse edilecektir.

Ana taraflar olan İller Bankası/SKİ'ler ve DSİ yakın koordinasyon içinde çalışarak A Bileşeni kapsamındaki görev ve sorumluluklarını netleştireceklerdir. İller Bankası AAT'ların inşa edilmesinden, DSİ ise sulama kanallarından sorumlu olacak, arıtılmış atıksuyun çiftçilere satılmasına ilişkin sorumluluklar ile AAT ve sulama kanalı arasındaki sorumluluk da ilgili Atıksu yeniden Kullanım Protokollerinde netleştirilecektir. AAT'ın farklı bölümlerinin finansman, inşaat, işletme ve bakımı ile izleme çalışmaları taraflar arasındaki Atıksu Yeniden Kullanım Anlaşmalarına/Protokollerine yansıtılacaktır. Gerek istenen su kalitesi ve güvenlik standartlarına uyulmasını güvence altına almaya gerekse döngüsellik alt projelerinde yer alan taraflardan her birinin üstlenecekleri rollerin netleşmesine yönelik tedbirlerden biri olarak, atıksu hizmet sağlayıcıları ile arıtılmış atıksu son kullanıcıları arasında uygun protokoller bulunmasının önemi konusunda mutabık kalınmıştır.

Bu proje kapsamındaki hakların ve kurumsal görev ve sorumlulukların netleşmesi için A1 Alt Bileşeni ve B Bileşeni kapsamındaki kilit paydaşlar arasında atıksu yeniden kullanım protokolleri (yeniden kullanım anlaşmaları) yapılacaktır. Yeniden kullanım anlaşmaları Projenin birer parçası olarak katılımcı bir şekilde hazırlanacak ve arıtılmış atıksuyun sulama veya tanımlanmış olabilecek başka amaçlar için ve arıtılmış atıksu talebine göre belirli bir süre boyunca uygun kalite ve miktarda sağlanmasını temin edecektir. Yeniden kullanım anlaşmaları öncelikle atıksu arıtma hizmet sağlayıcıları (SKİ'ler) ve DSİ ile Sulama Birlikleri (SB'ler) arasında olacak fakat finansman, işletim ve bakım ile yeniden kullanılan atıksu sistemlerinin takibine dahil olan diğer tüm kuruluşların üstlenecekleri roller bu anlaşmalara yansıtılacaktır. Atıksu yeniden kullanım riski, arıtılmış atıksu talep ve arz riskleri ve çevre ve sağlık riskleri dahil olmak üzere sulama ve diğer öncelikli amaçlar için atıksu yeniden kullanımı ve kaynak geri kazanımı ile ilişkili risklerin azaltılması için katılımcı belediyeler/SKİ'ler tarafından geliştirilen belirli alt projeler için hazırlanacak belirli Ç-S dokümanlar kapsamında ele alınacaktır.

Uygunluk Kriterleri

İstenen Şartlara Uygun Belediye Altyapı ve Danışmanlık Hizmetleri şunlar olacaktır:

- Atıksu toplama ve taşıma sistemleri, yağmur suyu ve drenaj sistemleri ve atıksu arıtma tesisleri inşaat, genişletilme veya rehabilitasyonu
- Mevcut tesislerde arıtılan çıkış suyunun yeniden kullanılmasına olanak sağlayan üçüncül arıtma prosesleri kurulması
- Biyogaz toplama ve enerji üretim tesisleri ile işleyen ve/veya arıtmadan çıkan çamurun çevresel, tarımsal ve endüstriyel amaçlı ürün olarak kullanımına olanak sağlayan çamur işleme proseslerine sahip AAT'ların rehabilite edilmesi ve güçlendirilmesi
- Mal alımı (inşaat işleri için gerektiği şekilde)
- (Yerel Yönetimler için) Tasarım incelemesi, ihale dokümanları hazırlanması ve kontrollük hizmetlerine yönelik Danışmanlık Hizmetleri.

İstenen şartlara uygun olmayan belediye yatırımları şunlar olacaktır:

- Siyasi parti, sendika gibi kuruluşların idari hizmetleri ve tesisleri
- Dini altyapı tesisleri ve hizmetleri
- Ticari amaçlı tesisler (kafe, restoran v.s.) veya milli savunma veya cezaevleri için yapılan yatırımlar
- Rezerv alanlara yapılan yatırımlar (tek tek gözden geçirilen ve mutabık kalınanlar hariç).
- Kültürel Miras (KM) alanlarının rehabilitasyonunu içeren veya somut veya somut olmayan KM alanları üzerinde etkilere neden olabilecek yatırımlar
- Biyolojik çeşitlilik üzerinde önemli etkileri olan yatırımlar
- DB Çevresel ve Sosyal Çerçevesinde ("ÇSÇ") tanımlanmış olan çevresel ve sosyal risk sınıflandırmasına göre çevresel ve/veya sosyal riski yüksek olan yatırımlar
- Gerçekleştirilmesi teknik olarak mümkün olmayan yatırımlar
- Ekonomik ve mali yönlerden yapılabilir olmayan yatırımlar
- Talep ve ihtiyaç odaklı olmayan ve DB ÇSÇ gerekliliklerine uygun olarak onaylanmış fizibilite etütleri, detay tasarımları veya taslak çevresel ve sosyal dokümanları olmayanlar dahil olmak üzere, gerçekleştirilmeye önemli ölçüde hazır olduğu gösterilmeyen yatırımlar
- Dünya Bankası Grubu/Uluslararası Finans Kuruluşları Yasaklı Faaliyetler Listesinde listelenmiş her türlü faaliyet veya listelenmiş malzemelerin üretildiği ve/veya kullanıldığı faaliyetler içeren yatırımlar (Bkz. https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/company-resources/ifcexclusionlist)
- Dünya Bankası'nın (Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler) başlıklı 7.50 Operasyonel Politikasını (OP) harekete geçiren yatırımlar ve
- ÇSS4 Ek-1'e göre yeni baraj veya İnşaat aşamasında baraj ve mevcut baraj rehabilitasyonu içeren yatırımlar.

Uygulayıcı Kurumlar

Proje, merkezi seviyede iki ana kurum, yani DSİ ve İller Bankası tarafından, yerel seviyede ise ilgili su ve kanalizasyon idareleri (SKİ'ler) ve SB'ler tarafından uygulamaya geçirilecektir.

İller Bankası bir finansal aracı olup, IBRD'den alınan krediyi, sırasıyla, hedeflenen belediyelerin/idarelerin belirlenmiş alt projelerinin finanse edilmesi ve İller Bankası'nın yetki alanında olan faaliyetlerin başarılı bir şekilde uygulanmasına yönelik proje yönetim faaliyetlerinin finanse edilmesi amacıyla, projenin A ve D Bileşenleri kapsamında, borçlanan belediyelere/idarelere aktaracaktır. Alt projeler ise belediyeler ve bunlara bağlı idareler tarafından uygulanacaktır.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesinin (CSYC) Hedefi

Bu ÇSYÇ'de Proje faaliyetlerinin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin ilke, kural, yönerge ve prosedürler belirlenmiş olup, alt proje seviyesindeki çevresel ve sosyal konuların sistematik olarak ele alınmasının sağlanması amacıyla alt proje hazırlanması ve uygulanması suretiyle olumsuz risk ve etkilerin azaltılması, hafifletilmesi ve/veya dengelenmesine yönelik tedbir ve planlar buna dahildir.

Çevresel ve Sosyal Değerlendirmeye Yönelik Politika, Mevzuat ve Kurumsal Çerçeve

Türkiye'de Çevrenin Korunması ve Muhafaza Edilmesine İlişkin Kurumsal ve Yasal Çerçeve

Çevrenin korunması ve muhafaza edilmesine ve sürdürülebilir kalkınma ve doğal kaynakların yönetilmesine ilişkin politikaların uygulanmasından sorumlu kuruluş Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'dır ("ÇŞİDB").

Türkiye ÇED Yönetmeliği

Çevre Kanunun 10. Maddesinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) prosedürünün Türkiye'deki genel kapsamı belirlenmiş ve gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmelerin Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya Proje Tanıtım Dosyası (PTD) hazırlamakla yükümlü oldukları açık bir şekilde belirtilmiştir.

ÇED Yönetmeliği, ÇED hakkındaki AB Direktifine büyük ölçüde uyumludur. Ulusal ÇED prosedürünün ilgili temel adımları, yani tarama, halkla istişare, kapsam belirleme, halkı bilgilendirme ve izleme adımları Bölüm 2.3'te gözden geçirilmiştir.

Sosyal Etkilere İlişkin Ulusal Kanunlar

Türkiye ÇED Yönetmeliği uluslararası standartların gerekliliklerini sosyal etkiler açısından tam olarak karşılamamakla birlikte, çeşitli sosyal etkilerin yönetimine ve paydaş katılımına ilişkin bazı yasal hükümler içermektedir.

Öte yandan, bu proje için geçerli olan yasal çerçeve ile ilgili olarak aşağıda sıralanan ve dikkate alınması gereken başka sosyal sorunlar da vardır:

- İş Gücü ve Çalışma Koşullarına İlişkin Ulusal Kanunlar
- Arazi Edinimine İlişkin Ulusal Kanunlar
- Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Ulusal Kanunlar
- Ulusal Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği

Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler

Türkiye'nin çevre koruma, kültürel miras ve biyolojik kaynakların muhafaza edilmesine ilişkin ulusal politikası, Türkiye tarafından imzalanan veya onaylanan ilgili uluslararası anlaşmalar esas alınarak belirlenmiştir. Alt projelerin İnşaat ve işletme aşamaları asgari olarak ulusal politikaya uygun olmalıdır.

Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartları

DB'nin ÇSÇ'si Proje için geçerli olacaktır. ÇSÇ'de yer alan ÇSS'lerde, Yatırım Projesi Finansmanı yoluyla Banka tarafından desteklenen projelerle ilişkili çevresel ve sosyal risk ve etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve azaltılması/hafifletilmesi ile ilgili olarak Borçlanıcılar tarafından karşılanması gereken gereklilikler belirtilmiştir. On ÇSS'nin dokuzunda (ÇSS7 konuyla ilgili değildir) Borçlanıcının ve Projenin proje yaşam döngüsü boyunca karşılayacağı standartlar yer almaktadır.

ÇSS'ler uyarınca, Dünya Bankası Grubu'nun Çevre, Sağlık ve Güvenlik (ÇSG) Kılavuzları projeye aşağıdaki şekilde uygulanmalıdır:

- Dünya Bankası Grubu'nun ÇSG Genel Kılavuzları
- Dünya Bankası Grubu'nun Su ve Kanalizasyona İlişkin ÇSG Kılavuzları

Ulusal ÇED Yönetmeliği ile Dünya Bankası CSS'leri Arasındaki Başlıca Farklılıklar

Ulusal ÇED prosedürleri, bazı istisnalar olmakla birlikte, Dünya Bankası'nın CSS'leri ile uyumludur. Başlıca istisnalar ise proje sınıflandırması, çevresel ve sosyal değerlendirme kapsamı ve halkla istişare konularındadır. Bu farklılıklar ve bunların giderilmesine yönelik tedbirler 2.7 Kısmında açıklanmıştır. Türk mevzuatının CSS'lerden ayrıldığı durumlarda, hangisi daha sıkı hükümler içeriyorsa proje uygulamasında o geçerli olacaktır.

Mevcut Durum Analizi

Mevcut durumda, Projenin A Bileşenleri kapsamında hiçbir belediye/idare seçilmemiştir. Katılımcı belediyeler, hepsinin: (i) suyun tarım için yeniden kullanımını artırma potansiyeline sahip atıksu arıtma tesislerine sahip olması ve (ii) seçili su sıkıntısı çeken alanlarda sulama ve atıksu hizmetlerinin verimliliğini artırma potansiyeline sahip olması dikkate alınarak seçilecektir. Ayrıca, diğer mevcut etüt ve planlar ilgili ulusal politika dokümanları ve bunların yanı sıra bu belediyelerdeki mevcut İller Bankası proje portföyü diğer seçme kriterleri olarak da kullanılacaktır. (iii). Hedeflenen belediyelerin çoğu tarafından sunulan belediye hizmetlerinde kayıp-kaçak su miktarının yüksek olması, su arıtımının yetersiz olması, atıksu toplama şebekesine erişimin yetersiz olması ve mali kapasite eksikliği ve kurumsal kapasite yetersizliği dolayısıyla atıksu arıtımı olmaması gibi operasyonel sorunlar halihazırda yaşanmıştır. Ayrıca, nüfusun aniden artması da altyapı ve belediye hizmetleri üzerinde fazladan baskı oluşturmuş ve hemen harekete geçilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Seçili belediyelerin çevresel ve sosyal başlangıç durumu seçme sürecinden sonra Bölüm 3'te yer alacaktır. Bölüm 3'te yer alan mevcut başlangıç durumu analizinde Türkiye'nin su kullanımı ve kaynakları ile kirlilik, tarım, deprensellik, iklim durumu, biyolojik çeşitlilik özellikleri ve atıksu arıtma tesisi konumlandırma ve çevresel ve sosyal faktörler hakkında genel bilgi ve veriler verilmiştir.

Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirme ve Yönetme Süreci

Genel proje riskinin derecesi "**Önemli**" şeklinde belirlenmiştir. Projenin başlıca çevresel risklerinin alt projelere ilişkin İnşaat işleri ve işletme faaliyetleri ile ilişkili tipik risk ve etkiler olması planlanmakta olup, bunlar arasında şunların oluşumu yer almaktadır; (i) çoğu inşaat aşamasında olmak üzere gürültü, toz, taşıt egzozu, atıksu, katı atık ve artan malzemeler (Asbest İçeren Malzemeler (AİM) dahil tehlikeli ve tehlikesiz); (ii) atıksu arıtma tesislerinden çıkan çamur ve katı atıklar; (iii) AAT'leri ile ilişkili hidrojen sülfid, metan, ozon, gaz halinde veya uçucu kimyasal madde emisyonları; (iv) kaza ve yaralanmalar, tarım ilaçları gibi kimyasallara maruzluk, gürültü ve titreşim ve patojen ve vektörlere maruzluk gibi İSG etkileri ve fiziksel, kimyasal, biyolojik tehlikeler ve potansiyel patojen varlığı nedeniyle suyla bulaşan hastalıklar; (v) arıtılmış atıksu deşarjı ve/veya yeniden kullanımı; (vi) yakındaki reseptörler, biyolojik çeşitlilik, kırsal geçim kaynakları ve biyolojik ve ekolojik açıdan önemli alanlar üzerindeki ekolojik etkiler; (vii) Arıtılmış atıksuyun sulama için yeniden kullanılması nedeniyle yeraltı su kalitesinin bozulması ve toprak kalitesinin değişmesi ve (viii) kaynak kullanımı üzerindeki etkiler (su, enerji ve ham maddeler).

Projenin başlıca sosyal riskleri ise gönülsüz yeniden yerleşim (geçici veya kalıcı ekonomik ve/veya fiziksel yer değiştirme), arazi kullanımının kısıtlanması, geçim kaynaklarının kaybedilmesi, hassas grupların (yasal mal sahibi veya kiracı olmayanların/düşük gelir gruplarının) dahil edilmeme ihtimali, çalışma koşulları ve iş gücü ilintili riskler ve kamu altyapısının devam etmekte olan inşaat işlerinden kaynaklanan toplum sağlığı ve güvenliği riskleridir.

Alt proje faaliyetlerindeki **çevresel ve sosyal etkilerinin belirlenmesi ve yönetilmesi için** birkaç adım ve prosedürün izlenmesi gerekmektedir. Bunlar şöyledir:

- 1) Alt proje önerilerinin Ç-S taraması

- 2) Önerilen alt projelerin Ç-S değerlendirmesi
- 3) İller Bankası'nın hazırlanacak Ç-S dokümanlar için Dünya Bankası ile istişare etmesi
- 4) Taramadan çıkan sonuca göre, gerektiğinde alt projeler için sahaya özel Ç-S dokümanlar hazırlanması
- 5) Proje tasarımı hakkında bilgi vermek için proje paydaşları ile istişare edilmesi
- 6) Alt projeye özel Ç-S dokümanların halka duyurulması
- 7) Taslak Ç-S dokümanların paydaşlarla istişare edilmesi
- 8) Önemli risk içeren alt projeler gerektirdiğinde Ç-S dokümanlar için Dünya Bankası'ndan onay alınması
- 9) Ç-S dokümanların İnşaat işi ihale dokümanlarına, sonrasında da sözleşmelerine dahil edilmesi
- 10) Alt projelerdeki Ç-S uygulamanın denetimi, izlenmesi ve raporlaması.

Çevresel ve Sosyal Yönetime Yönelik Kurumsal Düzenlemeler ve Kapasite

Kurumsal Düzenlemeler

Bu ÇSYÇ'nin uygulanmasında yer alacak kilit taraflar İller Bankası PYB ve Proje sahibi belediyeler/idarelerdir (SKİ'ler).

İller Bankası/SKİ'ler ve DSİ yakın koordinasyon içinde çalışarak A Bileşeni kapsamındaki görev ve sorumluluklarını netleştireceklerdir. İller Bankası AAT'erin inşa edilmesinden, DSİ ise sulama kanallarından sorumlu olacak, artırılmış atıksuyun çiftçilere satılmasına ilişkin sorumluluklar ile AAT ve sulama kanalı arasındaki sorumluluk da ilgili Atıksu yeniden Kullanım Protokollerinde netleştirilecektir. AAT'ın farklı bölümlerinin finansman, inşaat, işletme ve bakımı ile izleme çalışmaları taraflar arasındaki Atıksu Yeniden Kullanım Anlaşmalarına/Protokollerine yansıtılacaktır. Gerek istenen su kalitesi ve güvenlik standartlarına uyulmasını güvence altına almaya gerekse döngüsellik alt projelerinde yer alan taraflardan her birinin üstlenecekleri rollerin netleşmesine yönelik tedbirlerden biri olarak, atıksu hizmet sağlayıcıları ile artırılmış atıksu son kullanıcıları arasında uygun protokoller bulunmasının önemi konusunda mutabık kalınmıştır.

İller Bankası PYB

A ve D Bileşenlerin uygulamasının koordine edilmesi ve denetiminin yapılmasından ve alt borçlanıcılara (belediyeler/idareler) destek verilmesinden İller Bankası PYB sorumlu olacaktır. Birer satınalma, çevre, sosyal, İSG, teknik, finans ve İ&D uzmandan (gerekmesi halinde) oluşan bireysel danışmanlar görevlendirilmesi suretiyle, PYB güçlendirilecektir.

Belediyeler/İdareler

İller Bankası ile imzalayacakları alt kredi anlaşmalarına göre alt proje yatırımlarının gerçekleştirilmesinden seçili belediyeler ve bunlara bağlı idareler sorumlu olacaktır. Alt proje uygulamasının yeterli düzeyde olmasını sağlamak amacıyla, alt kredi anlaşmalarının imzalanmasından sonra her biri birer Proje Uygulama Birimi (PUB) kuracaktır. PUB'ler belediye çalışanlarından oluşacak ve gerekli görülmesi durumunda bireysel danışmanlarla güçlendirilebilecektir. Belediyeler/idareler altyapı yatırımları gerçekleştirmiş olup, ulusal çevresel, sosyal ve İSG mevzuatına ve inşaat prosedürlerine hakimdir. Dünya Bankası gerekliliklerinin karşılanması için kapasiteleri güçlendirilerek destekleneceklerdir.

İller Bankası'nda ÇSYS, İş Gücü ve Çalışma Koşulları ve İSG

Faaliyet Alanı

İşin muhtemel kapsamı kanalizasyon şebekesi (şebekeleri), kolektörler ve atıksu arıtma tesisi (tesisleri) rehabilitasyonundan, sulama sisteminin modernizasyonundan ve üstyapı işlerinden oluşmaktadır. Yerli iş ortaklarının yanı sıra, İller Bankası gerek yurt içi operasyonlarında gerekse yurt dışından kredi ve fon kullanımında Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası (EIB), JICA ve İslam Kalkınma Bankası gibi çeşitli uluslararası kuruluşlarla kapsamlı iş birlikleri yapmaktadır.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi

İller Bankası finansal aracılık sorumluluklarını yerine getirme kapasitesini de güçlendirmek için DB'nin ÇSS9 gerekliliklerine uygun şekilde bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi ("ÇSYS") kurmakta olup, buna ilişkin süreçler halen devam etmektedir. Bu aşamada, İller Bankası ÇSS 1'den (Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi) ve diğer her türlü ilgili ÇSS da dahil olmak üzere Dünya Bankası ÇSÇ'sinin gerekliliklerini karşılayan bu ÇSYÇ'yi hazırlamıştır. Bu ÇSYÇ, Projenin potansiyel çevresel ve sosyal etkilerini teyit etmek için uygulamaya konan etraflı bir çevresel ve sosyal yönetim yaklaşımının kapsamını oluşturmakta olup, Dünya Bankası tarafından gözden geçirilmek ve değerlendirmeden önce halka duyurulmak üzere istişare edilecektir.

Genelde, ilgili alt projelere yönelik olarak herhangi bir projenin çevresel ve sosyal tarama, gözden geçirme ve izleme prosedürlerinin esas alındığı temel prosedür dokümanları ÇSYÇ'ler, ÇSTP'ler, YYÇ'ler, İYP'ler ve PKP'ler olup, bunlar uluslararası finansmanlı her projenin yaşam süresi boyunca uygulanırlar. DB finansmanlı projeler içinse, bu çerçeve dokümanları Proje Değerleme Dokümanları ve Proje Operasyonları Kılavuzlarına entegre edilir ve Kredi Anlaşmalarında temel unsurlarına atıfta bulunulur. Buna göre, bu Projenin Çevresel ve Sosyal Çerçeve dokümanlarının yeterli düzeyde uygulanmasından da tamamıyla İller Bankası sorumlu olacaktır.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Kapasitesi

İller Bankası Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesindeki PYB'nin DB teknik, tedarik, çevresel, sosyal ve finansal yönetim (FY) ile ilgili prosedürlerinde deneyimli personeli bulunmaktadır. Şu ana kadar İller Bankası, birçok DB, EIB ve JICA finansmanlı proje yürütmüştür. DB finansmanlı projeler arasında 1. ve 2. Belediye Hizmetleri İyileştirme Projeleri (BHİP) ve 1. ve 2. Sürdürülebilir Şehirler Projeleri (SSP) ve SSP 2 EF bulunmaktadır. Bu projelerin uygulanması sırasında, PYB personeli DB'nin koruma politikaları ile ilgili çok sayıda eğitim almış, ayrıca son dönemde ÇSÇ Borçlanıcı Eğitimi yaygınlaştırma programı kapsamında ÇSÇ eğitimleri de almıştır. Son olarak PYB, Türkiye Deprem, Sel ve Orman Yangınları Acil Durum Yeniden İnşaat (TDSOYAYY) Projesi ve İklim ve Afete Dayanıklı Şehirler gibi çerçeve tipi projeler için çevresel ve sosyal çerçeve belgelerinin hazırlanmasını gerçekleştirmiştir.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları (ÇSS2'ye göre)

İş Sağlığı ve Güvenliği

Türkiye İSG mevzuatı genel olarak tüm sektörlerde ve birçok sanayi kolunda yürürlüktedir. Bir resmi kurum olan İller Bankası'nın ayrı bir İSG Politikası bulunmakta olup, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın İSG hakkındaki iç hukukuna tabidir. İller Bankası tesislerinin tümü yerel yönetmelik gereği yangın güvenliği ekipmanları ile donatılmıştır.

Önemli risk içeren alt projeler için, İller Bankası alt borçlanıcı belediyeden/idareden ulusal İSG kanunu, Dünya Bankası'nın İş Gücü ve Çalışma Koşulları başlıklı 2. ÇSS'si ve Dünya Bankası

Grubu'nun Genel Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzlarına uygun şekilde İSG tedbirlerinin alınmasını sağlamasını isteyecektir.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları

İller Bankası ulusal yönetmeliklerin yanı sıra Dünya Bankası gerekliliklerine de uygun olan, kurumsal düzeyde bir İnsan Kaynakları Politikası yayınlamıştır (4 Ocak 2013 tarihli ve 28518 sayılı Resmi Gazete). Bu dokümanda çalışma saatleri, izinler (doğum izni, sosyal olay izni, ücretsiz izin), mali haklar, çalışma koşulları, terfiler v.s. dahil olmak üzere çalışanın özlük hakları tanımlanmıştır.

İller Bankası kendi operasyonlarının ve Projede çalışan tüm yüklenici veya alt yüklenicilerin operasyonlarının aşağıdakilere uygunluğunun sağlanmasını taahhüt eder:

- Türk İş Kanunu
- Türk İSG Kanunu
- DB ÇSS2 Gereklilikleri
- Dünya Bankası Grubu Genel Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzları
- İller Bankası İnsan Kaynakları Politikası

İller Bankası, Projenin faydalı etkilerinin en üst düzeye çıkarılmasına ve potansiyel olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine veya hafifletilmesine yönelik spesifik politikalar uygulayacaktır:

- İstihdamda yerel halka öncelik veren, böylece en yakınında yaşayan halk topluluklarının gördüğü sosyoekonomik faydaları en üst düzeye çıkaran İnsan Kaynakları Politikası
- Ayrımcılıkla mücadeleyle ilişkin spesifik politikalar ve şikayet yönetimi prosedürleri.

İller Bankası'nın veya borçlanan belediyenin görevlendirdiği yüklenicilerin yaptığı inşaat işlerinde görülebilecek kayıt dışı/sigortasız istihdam, ayrımcı davranış ve engeller gibi sorunların raporlanması ve takibine yönelik temel yönetim tedbirleri Projenin İYP'si kapsamına girecektir. Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz (CSİ/CT) konusuna özellikle dikkat edilerek belirlenmiş söz konusu tedbirler İYP'de yer alacaktır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, yükleniciler iş aldıktan sonra (Davranış Kuralları dahil olmak üzere) proje İYP'sini uygulamaya koyacak ve İş Sağlığı ve Güvenliği Planı (İSGP) ve Yükleniciler İş Gücü Yönetim Prosedürü (Y-İYP) hazırlayacak olup, bu doküman Proje seviyesindeki İYP ile aynı doğrultuda olacaktır.

Her yüklenici işle ilgili şikayetleri ele almak için birer "Çalışan Şikayet Mekanizması" kuracaktır. Bu mekanizma, çalışanların çalışma koşullarına ilişkin şikayetlerini/geri bildirimlerini ilgili yetkili personele kolaylıkla iletebilecekleri bir yöntem içerecektir. Mekanizma ayrıca çalışanların şikayetlerini anonim olarak iletebilecekleri şekilde tasarlanacaktır. Ayrıca tüm çalışanlar şikayetlerini doğrudan ilgili Belediyeye veya İller Bankası'na da iletebilecektir.

Belediyelere Yönelik Şikayet Mekanizması

İller Bankası 2021 Eylül ayında zaten bir Şikayet Mekanizması (ŞM) kurmuş olup, bu mekanizma Proje süresince faal olacaktır. Ayrıntılı ŞM süreç akışı ve Örnek Şikayet Formları Ek 3'te yer almaktadır.

İller Bankası ŞM dışında, projeden etkilenen grupların endişe ve şikayetlerinin alınması, çözüme kavuşturulması ve takip edilmesi amacıyla belediyeler tarafından da ayrı ŞM'ler kurulacaktır. Paydaşlar Belediye bünyesindeki PUB'ye ve inşaat yüklenicisine erişebilecek ve PUB ve inşaat yüklenicisi tüm şikayetlere (şikayetler, talepler, görüşler, öneriler) en kısa sürece cevap verecektir. Bu

mekanizmalar İller Bankası ŞM'si ile bağlantı ve iletişim halinde olacak ve tüm şikayet, talep, görüş ve öneriler İller Bankası ŞM yazılımına kaydedilecektir. İlgili şikayetler İller Bankası ŞM Ekibi tarafından takip edilecektir (lütfen Ek 3'e bakınız).

Ayrıca, projeye özel ŞM'de CSİ/CT ile ilgili gizli şikayetlerin alınması ve işlem görmesine yönelik olan ve özel tedbirlerin alındığı ayrı bir kanal olacaktır. Proje ŞM'sinin içeriği ve prosedürlerinde de CSİ/CT sorunları ile ilgili olarak bu tür dosyalar için bir raporlama hattı olacak ve bu tür şikayetler tam bir gizlilik içinde ve mağduru merkeze alan bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bu tür kişilere ayrımcılığın önlenmesi, güvenliklerinin ön planda tutulması ve tercihlerini belirleme ve uygulama haklarına, itibarlarına ve ihtiyaçlarına saygı gösterilmesi buna dahildir. Yetişkinler için bu, mağdurun isteklerine uymak ve mağduru kendi korunması konusunda ana karar verici olarak tanımak anlamına gelir. Çocuklar için ise, çocuğu ilgilendiren tüm eylemlerde çocuğun yüksek yararının her zaman en önde gelen faktör olmasını sağlamak anlamına gelir.

Zorunlu raporlama gerekliliği olduğu durumlarda, şikayetçi sahibi bilgi paylaşmadan veya herhangi bir CDŞ olayını ifşa etmeden önce bu konuda bilgilendirilmelidir. Eğer bir çalışan CSİ/CT sorunu ile karşılaşır, ülkenin bu tür durumlara ilişkin ulusal sevk sisteminde şart koşulduğu şekilde, daha üst seviyedeki bir amire başvurma ya da doğrudan polise gitme seçeneğine sahip olacaktır. CSİ/CT ile ilgili şikayet alan belediye PUB'si, İller Bankası ŞM prosedüründe belirtildiği üzere, bu şikayeti derhal ulusal sevk sistemlerine yönlendirmeli ve yönlendirdiğini kayıt altına almalıdır. Şikayet sahibi ile ilgili olarak hassas dosyada yer alan tüm ayrıntılar kesinlikle gizli tutulacaktır.

ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM ÇERÇEVESİ

1 PROJE AÇIKLAMASI

1.1 Giriş ve Bağlam

1.1.1 Ülke Bağlamı

Türkiye, 2000'li yılların başında hızlı bir ekonomik ve sosyal gelişme kaydetmiş, yoksulluk yarının altına düşmüş ve reel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla ("GSYH") 2008 itibarıyla yüzde 50 artmıştır. Bu süre zarfında, Türkiye hızlı şekilde şehirleşmiş, dış ticaret ve finansa açılmış, kanun ve yönetmeliklerini AB standartları ile daha uyumlu hale getirmiş ve kamu hizmetlerine erişimi büyük ölçüde genişletmiştir. Küresel Mali Krizden ("KMK") bu yana, hızlı büyüme devam etmiş fakat üretkenliğin durgunlaşması, cari açığın yükselmesi ve döviz cinsinden borç stoku ile giderek daha fazla ilişkili hale gelmiştir. Türkiye daha sonra 2018 yılının ortalarında keskin bir dış kaynaklı düzeltmeden geçmiş ve Türk Lirası ("TL") aynı yılın Ocak ve Eylül ayları sırasında Amerikan doları karşısında yüzde 60'tan fazla değer kaybetmiştir. Bu durum harcamaların düşmesine, enflasyonun fırlamasına ve şirketler sektörünün artan borç yükü altında ezilmesine neden olarak Türk ekonomisinde gerilemeyi tetiklemiştir.

2019 yılının sonlarında görülmeye başlanan ekonomik toparlanma, ekonomik bir şoka dönüşen COVID-19 pandemisi yüzünden sektöre uğramıştır. Pandemiyle birlikte, reel büyüme 2020 yılında sert bir düşüşle -%5 olarak gerçekleşmiş ve talebin düşmesi, faaliyetlerin kısıtlanması ve tedarik zincirinin bozulmasıyla ekonomi birden fazla şokla yüz yüze kalmıştır. COVID-19 pandemisi, Türkiye'nin pandemiden önce zaten yaşamakta olduğu önemli yapısal zorlukları daha da kötüleştirmiştir.

Türkiye'nin kalkınmasının önündeki en kritik risklerden biri, pandeminin de ötesinde, iklim değişikliğidir. Türkiye, Paris İklim Anlaşmasını 2021 yılında onaylamıştır. İklim değişikliği ve afet ile ilgili hassaslıklar ve aşırı hava olayları artmış ve Türkiye'deki yoksulluğu ağırlaştırmıştır. Su sektörü, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin en fazla hissedildiği ortamdır. Bu sektör iklim değişikliğine etkili şekilde uyum sağlanması ve dayanıklılık oluşturulması bakımından da önemli bir giriş noktasıdır. İklim değişikliğinin tetiklediği şiddetli yağışlar/seller, fırtınalar ve dolu yağışı gibi aşırı hava olayları son yirmi yılda daha sık ve yoğun şekilde meydana gelmiştir.

Su bazı açılardan bir risk kaynağı olsa da su sektörü kalkınmanın önemli bir faktörüdür ve COVID sonrası yeşil, dayanıklı ve kapsayıcı ekonomik toparlanmaya ve istihdama katkıda bulunma potansiyeli vardır. Su, tarım, enerji, sağlık, doğal çevre, bölgesel kalkınma ve yoksulluğun azaltılması gibi ekonomik büyüme için kritik olan alanlarla çok ilişkilidir. Başta kırsal kalkınma, tarımın canlandırılması, sanayi sektörü ve turizm dahil hizmet sektörü olmak üzere ekonomik, sosyal ve istihdam gündemini önemli ölçüde destekler. Halen devam eden COVID-19 pandemisi ve iklim değişikliği karşısında daha da önemli bir konu haline gelen toplum sağlığı ve hijyen bakımından da vazgeçilmezdir. Su ve suyla ilgili olan ekosistemler, yani göller, sulak alanlar ve kıyı bölgeleri çevre ve afet etkilerinin hafifletilmesi bakımından, selden korunma, kirliliğin azaltılması, tuzlu su girişinin önlenmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunması gibi birçok fayda da sağlamaktadır.

1.1.2 Sektörel ve Kurumsal Bağlam

Türkiye su sıkıntısı çeken, su kaynaklarının ülke geneline yer ve zaman bakımından önemli ölçüde farklı dağıldığı ve bu sıkıntının iklim değişikliği, kentleşme ve turizm ve tarım gibi ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan talebin artmasıyla daha da şiddetlendiği bir ülkedir. Bu durum kıt su kaynaklarının farklı kullanıcı ve sektörler tarafından kullanımının yönetilmesini

öncelikli hale getirmektedir. Suyla ilgili olup farklı kullanıcıların farklı ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan hizmetlerin iyileştirilmesi başta kırsal kalkınma, tarımın canlandırılması, sanayi sektörü ve turizm dahil hizmet sektörü olmak üzere ekonomi ve istihdamı önemli ölçüde destekler. Su kaynaklarının sadece niceliğinin değil niteliğinin de artırılması, bu arada sel ve kuraklık gibi suyla ilgili risklerin yönetilmesi ve doğal afetlerin ve COVID-19 gibi pandemilerin etkilerine ve benzer şoklara dayanıklılık sağlanması, uzun dönemli büyüme ve sürdürülebilirliği desteklemek için Türkiye'nin su güvenliğini güçlendirmek bakımından şarttır.

Su miktarı açısından İstanbul, Ankara ve İzmir gibi Türkiye'nin en büyük şehirlerini ve ekonomik merkezlerini barındıran akarsu havzalarının yaklaşık üçte ikisi ve Konya ovası gibi önemli tarım alanları ciddi su kıtlığıyla karşı karşıyadır. İklim değişikliğinin yüzey suyu varlığı üzerindeki etkisi arttırmaya devam edeceği ve sel, sıcak hava dalgaları ve kuraklık gibi aşırı hava olaylarının sıklığını ve şiddetini artıracığı ve muhtemelen insanların, özellikle de en hassas durumda olanların güvenliğini ve refahını etkileyeceği, talep dağılımını değiştireceği ve su, enerji, atık, ulaşım ve diğer kritik altyapılara önemli zararlar vereceği tahmin edilmektedir.

Türkiye'de ekonominin her sektöründen su kaynaklarına gelen talep son yıllarda istikrarlı bir şekilde artmış olup, çekilen tatlı su miktarının %74'ü tarıma, %13'ü evsel kullanıma, kalan %13'ü ise sanayiye gitmektedir. Toplam GSYH içindeki payı düşmesine rağmen, tarım büyümeye devam etmekte ve Türkiye ekonomisinin önemli bir bölümünü oluşturmakta olup, Türkiye dünyanın 9. büyük tarımsal ürün üreticisidir. Sadece Doğu Karadeniz bölgesi yıl boyunca yeterli yağış aldığından, Türkiye'de istikrarlı tarımsal üretimin dayanıklılığını ve gıda güvenliğini sağlamak için sulama şarttır. Türkiye'deki tatlı su verimliliği (20 ABD Doları/m³), yüksek gelirli ülkelere (47 ABD Doları/m³) kıyasla düşüktür. Ülkenin kapsamlı sulama sistemleri vardır, ancak mevcut sulama uygulamalarının verimliliği, kademeli olarak iyileştirilmesine rağmen, sorun olmaya devam etmektedir.

Türkiye, 11. Ulusal Kalkınma Planı (UKP) ve sektör Eylem Planlarında sulamayı yaygınlaştırmak ve modernize etmek, verimliliği artırmak, su kayıplarını ve sera gazı emisyonlarını azaltmak konularında iddialı hedefler belirlemiştir. Bununla birlikte, sulama sektörünün modernizasyonu sadece yatırımların artırılmasını değil, aynı zamanda su tahsisi ve fiyatlandırmasının su kıtlığını ekonomik olarak daha iyi yansıtmalarını sağlayan reformlar yapılmasını da gerektirecektir.

Bu Proje aynı zamanda Türkiye'nin 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Ulusal Kalkınma Planında belirtilen ulusal kalkınma hedeflerine de katkı sağlayacaktır. Söz konusu planda, artırılmış atıksu yeniden kullanım oranının %1,2'den (2018) %10'a (2023) çıkarılması hedeflenmektedir. Sulama sektörü ile ilgili olarak Ulusal Kalkınma Planında, Plan döneminde iki milyon hektar arazinin sulamaya açılacağı belirtilmektedir. Plana göre bu hedefin 750 bin hektarının sulanmaya başlanması için gerekli bütçe kaynağı tahsis edilecektir. Ayrıca, sulama suyu ve enerjinin verimli kullanılması ve sera gazı emisyonlarının azaltılması için yağmurlama ve damlatmalı sulama gibi su tasarrufu sağlayan modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılacaktır. Güneş enerjili pompa sistemleri gibi yenilenebilir enerji teknolojilerinden de yararlanılacaktır.

SDVİP, Türkiye Hükümetinin iklim değişikliği kaynaklı su kıtlığı ve en büyük su tüketicisi olan sulamadan dolayı artan su talebini ve atıksuların yeterince arıtılmadan deşarj edilmesinin yarattığı kirlilik sorununu ele alma çabalarını şu yollarla destekleyecektir: (i) Atıksu arıtma ve sulama için yeniden kullanma yoluyla döngüsel ekonomi ilkelerinin teşvik edilmesi, (ii) Sulama sistemlerinin modernize edilerek daha verimli hale getirilmesi ve (iii) gerek ulusal düzeyde (DSİ ve İller Bankası) gerekse yerel seviyede, yani su ve kanalizasyon idarelerinin (SKİ'ler) ve SB'lerin atıksu ve sulama hizmetlerini daha verimli yönetmeye, sulama için artırılmış atıksu kullanma kabiliyetini arttırmaya ve iklim değişikliği ve pandemiler gibi diğer stres

kaynaklarına dayanaklılığı arttırmaya yönelik kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi. Önerilen faaliyetler Türkiye Hükümetinin 11. Ulusal Kalkınma Planında belirtilen ulusal kalkınma önceliklerine ve DSI, İller Bankası ve SKİ'ler gibi kurumların stratejik planlama programlarına uyumludur.

1.2 Proje Geliştirme Hedefi ve Kilit Sonuçlar

Proje geliştirme hedefi, su sıkıntısı çeken seçili bölgelerde sulama ve atıksu hizmetlerinin döngüselliliğini ve verimliliğini arttırmak ve Türkiye'deki seçili havzalarda dayanıklı hizmet sunumuna ve atıksuyun yeniden kullanımına yönelik kurumsal kapasiteyi ve koordinasyonu güçlendirmektir.

Projenin amacı, atıksuyun toplanması ve bunun arıtılmasıyla geri kazanılan suyun taşınması ve sulama hizmetlerinde yeniden kullanılmasına sürecindeki sanitasyon hizmet zincirinin temel unsurlarına müdahale edilerek döngüselliliğin iyileştirmesidir.

Proje Geliştirme Hedefleri doğrultusunda, su döngüselliliği ile ilgili yatırımlarla aşağıdaki sonuçların alınmasına çalışılacaktır:

- Atıksuların yeniden kullanılmasına ilişkin düzenleyici çerçeve oluşturulmasına destek verilerek kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi
- Su ve enerji verimliliği ve üretkenliğinin artması için sulama altyapısının modernize edilmesi
- Yeniden kullanılabilir arıtılmış atıksu hacminin (m³) arttırılması
- Sulama için arıtılmış atıksu verilen alanın (Ha) arttırılması
- Sulama verimliliğinin arttırılması
- Ulusal Atıksu Yeniden Kullanım Yönetmelik Çerçevesi oluşturulması
- Faal Sulama Birliği (SB) sayısının arttırılması
- Su kullanımının raporlanmasının sağlanması.

1.3 Proje Bileşenleri

Projenin dört ana bileşeni bulunmaktadır.

A Bileşeni. Atıksu Toplama, Arıtma ve Sulama ve Diğer Faydalı Amaçlar (yeşil alanların sulanması, endüstriyel kullanım v.s.) için Yeniden Kullanma (248 milyon Avro (gösterge niteliğinde tahmini maliyet - teyit edilecek))

Bu bileşen kapsamındaki faaliyetlerle atıksu yönetim hizmetlerinin kalite, verimlilik ve dayanıklılığının arttırılması ve ülkenin su stresi altındaki seçili havzalarında atıksuların arıtılarak yeniden kullanılması yoluyla tatlı su kaynakları üzerindeki sulama baskısının azaltılması, böylece iklim direncinin yükseltilmesi amaçlanacaktır.

- A1 Alt Bileşeni. Atıksu kolektörleri ve yeniden kullanım potansiyeli olan atıksu arıtma tesisleri İnşa, Genişletme ve Rehabilitasyonu

- A2 Alt Bileşeni. Atıksu arıtma ve yeniden kullanma alt projesi hazırlık çalışmalarına teknik destek

B Bileşeni. Sulama sistemlerinin rehabilitasyonu ve modernizasyonu ve arıtılmış atıksuyun yeniden kullanımı (gösterge niteliğinde tahmini maliyet 267 milyon Avro, nihai tutar teyit edilecek olup, şu anda arıtılmış atıksu verilecek sulama düzenlerinin maliyetini içermemektedir)

Bu bileşenle su ve enerji verimliliği ve üretkenliğinin artması için sulama altyapısının rehabilitasyonu ve modernize edilmesi finanse edilecektir. Bu bileşenle özellikle şunlar finanse edilecektir: (i) Faydalı olmayan su kayıplarının azaltılması ve enerji tasarrufu sağlanması için açık kanallı sulama sistemlerinin su verimliliği daha fazla olan "kapalı" (basınçlı) sulama sistemlerine dönüştürülmesi, (ii) Borulu sulama sistemlerine akıllı su sayaçları takılması, (iii) Seçili havzalarda arıtılmış atıksu verilecek yeni veya mevcut sulama sistemleri geliştirilmesi ve (iv) Damla sulama ve yağmurlama gibi daha verimli ve modern tarla içi sulama sistemleri kullanmaları konusunda SB'lerin desteklenmesi.

- B1 Alt Bileşeni. Açık birincil, ikincil ve üçüncül kanalların basınçlı boru hatlarına dönüştürülmesi ve ilgili altyapının rehabilitasyonu
- B2 Alt Bileşeni. Tarla içi sulama sistemlerinin iyileştirilmesi ve SB'lerin güçlendirilmesi (bu işlerin maliyeti büyük olasılıkla faydalanıcılar tarafından ve devlet sübvansiyonları ile karşılanacaktır, netleştirilecek, teyit edilecek)
- B3 Alt Bileşeni. Borulu sulama sistemlerine akıllı su sayaçları takılması (gösterge niteliğinde maliyet 26 milyon Avro)
- B4 Alt Bileşeni. Arıtılmış atıksu verilen yeni sulama sistemleri inşa edilmesi

C Bileşeni. Kurumsal güçlendirme, kapasite geliştirme ve inovasyon için teknik yardım (gösterge niteliğinde tahmini maliyet 10 milyon Avro (teyit edilecek))

Bu bileşenin temel amacı, su kaynaklarının yönetilmesine ve döngüsellik, hizmet sunum performans verimliliğinin ve dayanıklılığının iyileştirilmesine yönelik elverişli ortamın ve sektör kapasitesinin güçlendirilmesine destek olmaktır. Olası politika reformuna ve kurumsal güçlendirmeye yönelik belirli alanlar, mevcut boşluklar göz önünde bulundurularak ve küresel iyi uygulamalarla ve ilgili analitik çalışmalardan gelen tavsiyelerle şekillendirilerek, TH, DSİ, SUEN ve diğer sektör kurumlarından kilit paydaşlarla ile istişare içinde, politika analizi ve kurumsal ve düzenleyici analizler yoluyla tespit edilmiştir.

- C1 Alt Bileşeni. Sektör performans, dayanıklılık ve verimliliğinin artırılmasını teşvik etmek için ulusal seviyede kurumsal güçlendirme ve kapasite geliştirme
- C2 Alt Bileşeni. SKİ'nin atıksu sistemleri sürdürülebilir yönetimi, işletmesi ve bakımı kapasitesinin ve dayanıklılığının güçlendirilmesi için teknik yardım
- C3 Alt Bileşeni. SB kapasitesinin güçlendirilmesi için destek
- C4 Alt Bileşeni. Vatandaş/Paydaş katılımı faaliyetleri
- C5 Alt Bileşeni. Enerji denetimleri
- C6 Alt Bileşeni. İnovasyon, etütler ve bilgi alışverişi

- C7 Alt Bileşeni. KÖİ düzenlemesi kapsamındaki bir sulama sisteminin pilot uygulamasına destek.

D Bileşeni. Proje Yönetimi (gösterge niteliğinde tahmini maliyet 5,0 milyon Avro (teyit edilecek))

Bu bileşenle proje yönetimine yönelik danışmanlık hizmetleri finanse edilecek olup, Banka ile mutabakata varıldığı şekliyle tedarik yönetimi ve finansal yönetim, çevresel ve sosyal risk yönetimi ve iklim değişikliği, teknik yönetim ve sözleşme yönetimi, izleme ve değerlendirme (İ-D) ve proje raporlaması ve iletişim ile ilgili uygulamaların desteklenmesi için gereken danışmanlık hizmetleri buna dahildir. Ayrıca, DSİ, İller Bankası ve Belediyelerin/SKİ'lerin yukarıda belirtilen alanlardaki günlük proje koordinasyonları ve denetim faaliyetlerinin desteklenmesi için gereken mal ve danışmanlık dışı hizmet alımları ve proje yönetiminin kolaylaştırılması için gerekli olan yönlendirme komitesi toplantıları ve benzeri çalıştaylar ve diğer etkinlikler dahil olmak üzere artan işletme maliyetleri de finanse edilecektir.

Projenin merkezi seviyede iki kredi anlaşması olacaktır:

A Kredisi kapsamında

- HMB garantisi altındaki A Bileşeni kapsamındaki faaliyetler için İller Bankası Borçlanıcı olacaktır.
- İller Bankası AAT İnşaatı ile ilgili faaliyetler için seçili belediyelere/SKİ'lere alt kredi verecektir.

B Kredisi kapsamında

- B ve C Bileşenleri ve D Bileşeni kapsamında olan faaliyetler (İller Bankası bünyesindeki proje yönetimine ilişkin olanlar hariç olmak üzere) için Borçlanıcı HMB olacaktır.
- HMB bu faaliyetleri uygulaması için kredi fonlarını DSİ'ye (ve diğerlerine - TOB, ÇŞİDB) tahsis edecektir.

Her iki anlaşma da aynı zamanda imzalanacak ve tek bir proje oluşturacak olmasından dolayı, bu iki anlaşma kapsamındaki proje faaliyetlerinin hazırlık ve uygulama süreçlerinin paralel yürütülmesi gereklidir.

Dünya Bankası ÇSS9 uyarınca, İller Bankası bir ÇSYS uygulamaya koyacaktır. Bunu gerçekleştirmek amacıyla İller Bankası ÇSYS kurması için bir Danışman görevlendirmiş olup, söz konusu sistem Kredi Yürürlük Tarihinden önce faal hale gelecektir. Bu ÇSYÇ'nin yanı sıra, İller Bankası A Bileşenin uygulanması için ÇSTP, YYÇ, İYP ve PKP de hazırlamıştır.

İstenen Şartlara Uygun Belediye Altyapı ve Danışmanlık Hizmetleri şunlar olacaktır:

- Atıksu toplama ve taşıma sistemleri, yağmur suyu ve drenaj sistemleri ve atıksu arıtma tesisleri inşaat, genişletilme veya rehabilitasyonu
- Mevcut tesislerde arıtılan çıkış suyunun yeniden kullanılmasına olanak sağlayan üçüncül arıtma prosesleri kurulması
- Biyogaz toplama ve enerji üretim tesisleri ile işleyen ve/veya arıtmadan çıkan çamurun çevresel, tarımsal ve endüstriyel amaçlı ürün olarak kullanımına olanak sağlayan çamur işleme proseslerine sahip AAT'ların rehabilite edilmesi ve güçlendirilmesi

- Mal alımı (inşaat işleri için gerektiği şekilde)
- (Yerel Yönetimler için) Tasarım İncelemesi, ihale dokümanları hazırlanması ve kontrollük hizmetlerine yönelik Danışmanlık Hizmetleri.

1.4 İstenen Şartlara Uygun Olmayan Projeler

İstenen şartlara uygun olmayan belediye yatırımları şunlar olacaktır:

- Siyasi parti, sendika gibi kuruluşların idari hizmetleri ve tesisleri
- Dini altyapı tesisleri ve hizmetleri
- Ticari amaçlı tesisler (kafe, restoran v.s.) veya milli savunma veya cezaevleri için yapılan yatırımlar
- Rezerv alanlara yapılan yatırımlar (tek tek gözden geçirilen ve mutabık kalınanlar hariç)
- Kültürel Miras (KM) alanlarının rehabilitasyonunu içeren veya somut veya somut olmayan (KM) alanlar üzerinde etkilere neden olabilecek yatırımlar
- Biyolojik çeşitlilik üzerinde önemli etkileri olan yatırımlar
- DB ÇŞÇ'sinde tanımlanmış olan çevresel ve sosyal risk sınıflandırmasına göre çevresel ve/veya sosyal riski yüksek olan yatırımlar
- Gerçekleştirilmesi teknik olarak mümkün olmayan yatırımlar
- Ekonomik ve mali yönlerden yapılabilir olmayan yatırımlar
- Talep ve ihtiyaç odaklı olmayan ve DB ÇŞÇ gerekliliklerine uygun olarak onaylanmış fizibilite etütleri, detay tasarımları veya taslak çevresel ve sosyal dokümanları olmayanlar dahil olmak üzere, gerçekleştirilmeye önemli ölçüde hazır olduğu gösterilmeyen yatırımlar
- Dünya Bankası Grubu/Uluslararası Finans Kuruluşları Yasaklı Faaliyetler Listesinde listelenmiş her türlü faaliyet veya listelenmiş malzemelerin üretildiği ve/veya kullanıldığı faaliyetler içeren yatırımlar (Bkz. https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/company-resources/ifcexclusionlist)
- Dünya Bankası'nın (Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler) başlıklı 7.50 Operasyonel Politikasını (OP) harekete geçiren yatırımlar ve
- ÇSS4 Ek-1'e göre yeni baraj veya İnşaat aşamasında baraj ve mevcut baraj rehabilitasyonu içeren yatırımlar.

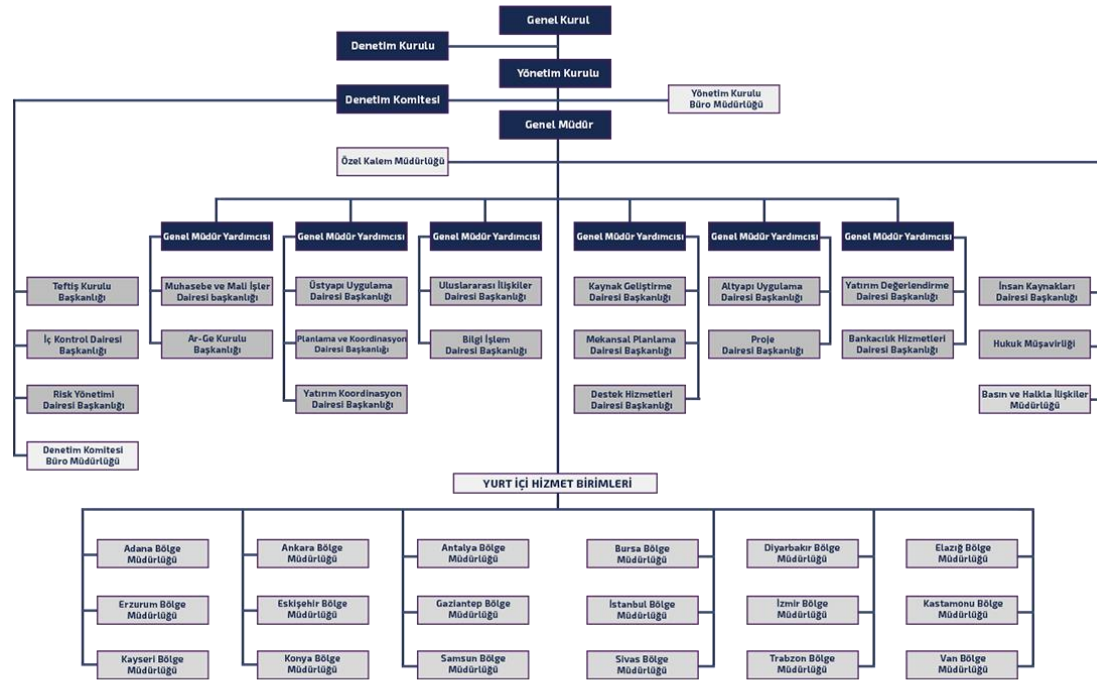
1.5 Uygulayıcı Kurumlar

Proje, merkezi seviyede iki ana kurum, yani DSİ ve İller Bankası tarafından, yerel seviyede ise ilgili su ve kanalizasyon idareleri (SKİ'ler) ve SB'ler tarafından uygulamaya geçirilecektir.

Projenin A Bileşeni altındaki A1 alt bileşeni İller Bankası tarafından uygulanacaktır. İller Bankası Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulan Proje Yönetim Birimi (PYB) Projeye ilişkin finansal yönetim düzenlemelerinden sorumlu olacaktır. İller Bankası, IBRD kredisinden elde edilen fonları katılımcı belediyelere/bağlı idarelerine aktaracak ve yatırım uygulamalarını gözetim altında tutmak suretiyle bu idarelere teknik destek verecektir. Yatırımlar, Projenin genel uyumunu sağlamak için DSİ ile ortaklaşa belirlenecektir. İller Bankası ile imzalayacakları alt kredi anlaşmalarına göre alt proje yatırımlarının gerçekleştirilmesinden belediyeler/idareler sorumlu olacaktır. Alt proje uygulamasının yeterli

düzeyde olmasını sağlamak amacıyla, alt kredi anlaşmalarının imzalanmasından sonra her biri birer Proje Uygulama Birimi (PUB) kuracaktır.

İller Bankası'nın teşkilat yapısı **Şekil 1**'de gösterildiği gibi Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetim Komitesi, Genel Müdürlük, Daire Başkanlıkları ve Bölge Müdürlüklerinden oluşmaktadır.

Şekil 1 - İller Bankası Teşkilat Şeması

Genel Kurul İller Bankası'nın en yetkili organıdır. İl özel idarelerini temsil etmek üzere il genel meclisi üyeleri arasından seçilen 20 üyeden ve Belediyeleri temsil etmek üzere Belediyeler Birliği Meclisi tarafından her belediyeden seçilen birer belediye başkanından oluşmaktadır.

Yönetim Kurulu sorumlu karar organıdır. 4 üyesi bakanlık tarafından atanır, 2 üyesi ise kurul üyesi belediye başkanları ve İçişleri Bakanlığı tarafından önerilen il özel idareleri temsilcileri listesinden Genel Kurul tarafından seçilir.

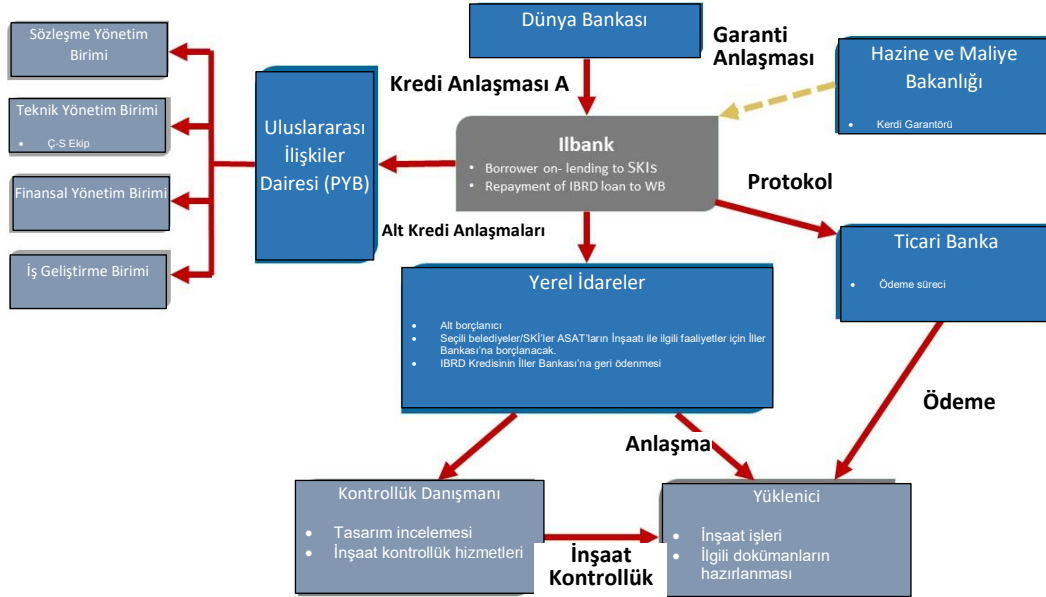
Genel Müdür Bankanın faaliyetlerinin etkin ve ticari olarak sağlıklı şekilde yürütülmesini koordine etmekten sorumludur. Genel Müdürlükte 6 Genel Müdür yardımcılığı ve yerel yönetim hizmetleri sunan 18 bölge hizmet birimi bulunur. Her şube müdürlüğü üç daireden oluşur.

İller Bankası PYB, uluslararası finansmanlı tüm projeleri prosedür dokümanlarından yararlanarak denetleyen ve yöneten Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesinde kurulmuştur. İller Bankası PYB'de Dünya Bankası'nın teknik, tedarik, çevre, sosyal konular ve FY ile ilgili prosedürlerinde uzmanlaşmış personel bulunmaktadır. İller Bankası personeli DB'nin koruma politikaları ile ilgili çok sayıda eğitim almış, ayrıca son dönemde ÇSÇ Borçlanıcı Eğitimi yaygınlaştırma programı kapsamında ÇSÇ eğitimleri de almıştır. İller Bankası Çevresel ve Sosyal ("Ç-S") ekibi biri çevre odak noktası, diğeri ise sosyal gelişim/arazi edinimi odak noktası olarak çalışan 2 uzmandan oluşmaktadır. Ayrıca, İller Bankası Ç-S ekibi bu yıl işe

alınan 3 ilave çevre mühendisi personel ile takviye edilmiştir. Halen, İller Bankası Ç-S ekibi bünyesinde bireysel 4 çevre ve 2 sosyal konular danışmanı çalışmaktadır.

Şu ana kadar İller Bankası, birçok DB, EIB ve JICA finansmanlı proje yürütmüştür. DB finansmanlı projeler arasında 1. ve 2. BHİP ve 1. ve 2. SŞP ve SŞP 2 EF bulunmaktadır. Bu projelerin uygulanması sırasında, daha önce belirtildiği gibi, PYB personeli DB'nin koruma politikaları ile ilgili çok sayıda eğitim almış, ayrıca son dönemde ÇSÇ Borçlanıcı Eğitimi yaygınlaştırma programı kapsamında ÇSÇ eğitimleri de almıştır. İller Bankası ve DB Ç-S ekipleri, çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi ve alt projelerin izlenmesi gerekmesinden dolayı, alt borçlanıcılarla düzenli toplantılar, görüşmeler ve müşterek toplantılar yapmaktadır. İller Bankası ve DB ekipleri alt proje risk belirleme ve uygulama süreçleri sırasında saha ziyaretlerinde de bulunmaktadır. İller Bankası ekibi, DB tarafından finanse edilen önceki projelerin uygulaması sırasında kayda değer ölçüde tecrübe kazanmıştır. PYB teşkilat yapısı ve proje yönetim yapısı PUB'ler, yükleniciler ve diğer taraflarla bağlantıları gösterilerek

Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2 - PYB Teşkilat Şeması

İller Bankası, Türkiye'nin ulusal kanun ve yönetmeliklerine tabidir. İller Bankası'nın uluslararası finansman yoluyla finanse ettiği projeler, uluslararası standartlara (kredi veren UFK'lerin standartlarına) dayalı spesifik Ç-S çerçeve dokümanlarına tabidir. DB finansmanlı operasyonlar için, DB ÇSÇ'ye göre bu ÇSYÇ'dir.

1.6 Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesinin (ÇSYÇ) Amacı

İller Bankası finansal aracılık sorumluluklarını yerine getirme kapasitesini de güçlendirmek için DB'nin ÇSS9 gerekliliklerine uygun şekilde bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi ("ÇSYS") kurmakta olup, buna ilişkin süreçler halen devam etmektedir. Bu aşamada, ÇSS 1 (Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi) ve diğer her türlü ilgili ÇSS'ler dahil olmak üzere DB ÇSÇ'sinin gerekliliklerini karşılayan bu ÇSYÇ kilit doküman olacaktır. Taslak ÇSYÇ, projeden etkilenmesi muhtemel olanlar dahil olmak üzere birçok paydaş grubuna duyurulacak ve istişare edilecektir. ÇSYÇ, Paydaş gruplarından alınan geri bildirimleri yansıtan şekilde revize edilecek ve tekrar duyurulacaktır.

Bu ÇSYÇ'de Proje ile finanse edilecek alt projelerin muhtemel çevresel ve sosyal etkilerinin taranması, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin ilke, kural, yönerge ve prosedürleri ortaya konmuştur. Olumsuz risk ve etkilerin önlenmesine, önlemenin mümkün olmadığı durumlarda, bunların azaltılmasına, hafifletilmesine ve/veya dengelenmesine yönelik tedbir ve planlar içermektedir. ÇSYÇ'de, uygulanması en olası çevresel ve sosyal gereklilikler ve desteklenecek faaliyetlerle ilişkili çevresel ve sosyal risk ve etkilerin taranması, değerlendirilmesi, onaylanması, hafifletilmesi, izlenmesi ve raporlanmasına yönelik prosedürler aracılığıyla söz konusu gerekliliklerin nasıl karşılanacağı belirtilmiştir.

Ayrıca, bu ÇSYÇ'nin yanı sıra, İller Bankası A Bileşeni için Çevresel ve Sosyal Taahhüt Plan ("ÇSTP"), Yeniden Yerleşim Çerçevesi ("YYÇ"), İş Gücü Yönetim Planı ("İYP") ve Paydaş Katılım Planı ("PKP") da hazırlanmıştır.

Finanse edilecek alt projelerin konumları belirlenecek, bunların konum, kapasite ve tasarımları üzerinde uygulama sırasında da durulacaktır; bu nedenle, çevresel ve sosyal ayak izinin tam olarak değerlendirilmesi bu dokümanın hazırlanması sırasında mümkün olmamıştır.

Paydaş katılım faaliyetleri karar verme sürecinin geliştirilmesi ve kolaylaştırılması, projeden etkilenen kişiler (PEK) ve diğer paydaşlar ile zamanında ve sürekli bir diyalog oluşturulması ve bu grupların Projelerin tasarım ve yer seçim aşamasına etki edebilecek görüş ve endişelerini dile getirmeleri için eşit ve yeterli fırsat sağlanması amacıyla gerçekleştirilecektir.

Finanse edilecek alt projelerin yerlerinin seçilmesinden sonra, projenin ömür süresi boyunca gerektikçe ve gerektiğinde spesifik Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) raporları ve Çevresel ve Sosyal Yönetim Planları (ÇSYP'ler), Yeniden Yerleşim Planları (YYP'ler) ve/veya Sonradan Sosyal Denetim Raporu hazırlanacaktır. Çerçeve Ç-S dokümanlar Proje Operasyonları Kılavuzu entegre edilecek ve Kredi Anlaşmasında bu kılavuzun temel unsurlarına atıfta bulunulacaktır. Dolayısıyla, Ç-S dokümanların yeterli düzeyde uygulanmasından tamamıyla İller Bankası sorumlu olacaktır.

Bu ÇSYÇ, SDVIP'nin A Bileşeni ve A1 alt bileşenini kapsamaktadır. SDVIP'nin diğer bileşenlerinin uygulayıcı kuruluşu ise DSİ'dir. DSİ tarafından yayınlanmak üzere ayrı bir ÇSYÇ dokümanı hazırlanmaktadır.

A Bileşeni kapsamındaki faaliyetler şöyle olacaktır:

- a) Öncelikli atıksu toplama ve iletim sistemlerinin genişletilmesi veya rehabilitasyonu ,
- b) Yeniden kullanım potansiyeli olan mevcut AAT'lerinin genişletilmesi veya kapasite artışı,
- c) Biyogaz toplama ve enerji üretim tesisleri ve/veya çamur işleme prosesleri ile işleyen ve enerji ile ilgili işletme giderlerinin azalması için bu alt ürünlerin geri kazanılmasına veya tarımsal veya endüstriyel kullanım gibi başka son kullanım şekillerine olanak veren AAT'ların rehabilite edilmesi ve güçlendirilmesi ve
- d) Mevcut tesislerde, arıtılan çıkış suyunun yeniden kullanılmasına olanak sağlayan arıtma prosesleri kurulması.

Bu ÇSYÇ ulusal yasal çerçeveye ve DB'nin ÇSÇ'sine, bunun Proje için gerekli görülen ÇSS'lerine ve Dünya Bankası Grubu Çevre, Sağlık ve Güvenlik Yönergelerine ("DBG ÇSGY'leri) uyacak şekilde hazırlanmıştır

2. Bölümde verilen ulusal çevre yasal çerçevesi, esas olarak 1983 yılı Ağustos ayında onaylanmış olan 2872 sayılı Çevre Kanununa dayanmaktadır (11.08.1983 tarihli 18132 sayılı

Resmi Gazete). Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (bundan böyle "ÇED Yönetmeliği" olarak anılacaktır) (25 Kasım 2014 tarihli ve 29186 Sayılı Resmi Gazete) dahil olmak üzere Çevre Kanunu kapsamında birçok yönetmelik ve kararname uygulanmaktadır.

2 ÇEVRESEL VE SOSYAL DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK POLİTİKA, MEVZUAT VE KURUMSALLIK ÇERÇEVESİ

2.1 Türkiye'de Çevrenin Korunması ve Muhafaza Edilmesine İlişkin Kurumsal ve Yasal Çerçeve

Türkiye'nin çevre yönetmelikleri ulusal ve uluslararası girişimler ve standartlar doğrultusunda geliştirilmiş olup, bazıları yakın zamanda Türkiye'nin katılım öncesi çabaları kapsamında AB Direktifleri ile uyumlu hale getirilmek üzere revize edilmiştir.

Çevrenin korunması ve muhafaza edilmesine ve sürdürülebilir kalkınma ve doğal kaynakların yönetilmesine ilişkin politikaların uygulanmasından sorumlu kuruluş Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'dır (ÇŞİDB).

ÇŞİDB (merkez teşkilatı) Ankara'da yerleşik olup, her ilde il müdürlükleri bulunmaktadır. AB çevre müktesebatına uyum süreci dahil olmak üzere, Türkiye'deki çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik genel koordinasyon görevi ÇŞİDB'ye aittir. Merkez teşkilatı esas olarak aşağıdaki genel müdürlük ve başkanlıklardan oluşmaktadır:

- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
- Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.
- İller Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
- Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü
- Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
- Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
- Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü
- Türkiye Çevre Ajansı Başkanlığı
- İklim Değişikliği Daire Başkanlığı
- Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü
- Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü
- Milli Emlak Genel Müdürlüğü
- Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
- Personel Genel Müdürlüğü
- Strateji Geliştirme Başkanlığı
- Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı
- Eğitim ve Yayın Daire Başkanlığı
- Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü
- Yüksek Fen Kurul Başkanlığı
- Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü
- Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü
- Özel Kalem Müdürü
- Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı
- İç Denetim Birimi Başkanlığı
- Bakan Müşavirliği
- Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

ÇŞİDB'nin başlıca çevresel sorumlulukları aşağıda özetlenmiştir:

- Yerleşmeye, çevreye ve yapılaşmaya dair imar, çevre, yapı ve inşaat mevzuatını hazırlamak, uygulamaları izlemek ve denetlemek;
- Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik prensip ve politikalar tespit etmek, standart ve ölçütler geliştirmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede eğitim, araştırma, projelendirme, eylem planları ve kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve izlemek, iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek;
- Faaliyetleri sonucu alıcı ortamlara katı, sıvı ve gaz halde atık bırakarak kirlilik oluşturan veya oluşturmaya muhtemel her türlü tesis ve faaliyetin, çevresel etkilerini değerlendirmek; bahse konu tesis ve faaliyetleri izlemek, izin vermek, denetlemek;
- Alıcı ortamlar ile ilgili ölçüm ve izleme çalışmalarını yapmak;
- Küresel iklim değişikliği ve bununla ilgili gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik plan ve politikaları belirlemek.

ÇŞİDB, çevre konularının yönetimi için, diğer bakanlıklar (ve ilgili olduğu durumlarda bunların il müdürlükleri), resmi kurumlar ve ilgili paydaşlar ile iş birliği yapar; bunlardan bazıları şöyledir: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (Karayolları Genel Müdürlüğü, Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü), Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü), Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü), Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Çalışma Genel Müdürlüğü) ve Sağlık Bakanlığı (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Toplum sağlığı Genel Müdürlüğü).

2.2 Ulusal Çevre Mevzuatı ve Mevzuata Dayalı Gereklilikler

1983 yılında yürürlüğe giren Türk Çevre Kanunu (2872 Sayılı Kanun; Onay Tarihi: 1983), çevre konularını çok geniş bir kapsamda ele almaktadır. Çevre Kanunun uygulanmasına ilişkin temel ilkelere göre ve Anayasada belirtildiği üzere, çevrenin korunmasından devlet kadar vatandaşlar da sorumludur. Çevre Kanunu ve yönetmeliklerine ek olarak, çevrenin, doğal kaynakların ve kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve muhafaza edilmesi, kirliliğin önlenmesi ve kontrol edilmesi, kirliliğin önlenmesi, sağlık, güvenlik ve çalışma konularına yönelik tedbirler alınması konuları başka kanunlara da tabidir. Bu kanunlardan bazıları şöyledir:

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1983)

- Orman Kanunu (6831 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1956)
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun (167 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1960)
- İş Kanunu (4857 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2003)
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (5403 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2005)
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (6537 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2014)
- Belediye Kanunu (5393 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2005)
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (5216 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2004)
- Milli Parklar Kanunu (2873 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1983)
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (6331 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 2012)
- Mera Kanunu (4342 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1998)
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1593 Sayılı Kanun, Onay Tarihi: 1930)

Diğer Ulusal Politikalar:

- Ulusal Stratejik Planlar,
 - Ulusal Su Planı (2019-2023)
 - Atıksu Arıtma Eylem Planı (2017-2023)
 - Ulusal Havza Yönetimi Stratejisi (2014-2023)
 - Ulusal Kuraklık Yönetimi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2017-2023)
 - İklim Değişikliği Eylem Planı 2011 – 2023, 2011
 - Enerji Verimliliği Eylem Planı (EVEP) 2017-2023
- 11. Kalkınma Planı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019-2023)

SDVİP A Bileşeni kapsamındaki alt projeler için geçerli olan Türkiye Çevre mevzuatı aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 2 - Atık Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Atık Yönetimi Yönetmeliği	2 Nisan 2015	29314
Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik	26 Mart 2010	27533
Atık Yağların Yönetimi Yönetmeliği	21 Aralık 2019	30985
Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği	6 Ocak 2015	29378
Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği	27 Aralık 2017	30283
Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	25 Ocak 2017	29959
Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği	25 Kasım 2006	26357
Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği	31 Ağustos 2004	25569
Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği	22 Mayıs 2012	28300
Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği	28 Mart 2004	25406
Ömrünü Tamamlamış Araçların Kontrolü Hakkında Yönetmelik	30 Aralık 2009	27448
Evsel ve Kentsel Arıtma Çamurlarının Toprakta Kullanılmasına Dair Yönetmelik	3 Ağustos 2010	27661
Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik	6 Ekim 2010	27721
Bazı Tehlikesiz Atıkların Geri Kazanımı Tebliği	17 Haziran 2011	27967
Sıfır Atık Yönetmeliği	12 Temmuz 2019	30829

Tablo 3 - Su Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği	31 Aralık 2004	25687
İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik	17 Şubat 2005	25730
Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği	26 Kasım 2005	26005
Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik	7 Nisan 2012	28257
Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği	30 Kasım 2012	28483
Yüzeysel Sular ve Yeraltı Sularının İzlenmesine Dair Yönetmelik	11 Şubat 2014	28910
Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği	8 Ocak 2006	26047
Atıksu Arıtma Tesisleri Teknik Usuller Tebliği	20 Mart 2010	27527

Tablo 4 - Hava Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği	13 Ocak 2005	25699
Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği	6 Haziran 2008	26898
Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliği Kontrol Yönetmeliği	3 Temmuz 2009	27277
Koku Oluşturan Emisyonların Kontrolü Hakkında Yönetmelik	19 Temmuz 2013	28712
Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik	17 Mayıs 2014	29003
Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü Yönetmeliği	11 Mart 2018	30004

Tablo 5 - Gürültü Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Dış Mekanda Kullanılan Ekipmanların Neden Olduğu Çevresel Gürültü Emisyonları Hakkında Yönetmelik	30 Aralık 2006	26392
Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği	4 Haziran 2010	27601

Tablo 6 - Toprak Kalitesi Kontrolü ve Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik	8 Haziran 2010	27605

Tablo 7 - Çevre Yönetimi, İzinler ve Planlama

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	29 Temmuz 2022	31907
Çevre Denetimi Yönetmeliği	21 Kasım 2008	27061
Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği	10 Eylül 2014	29115
Atıksu Toplama ve Uzaklaştırma Sistemleri Hakkında Yönetmelik	6 Ocak 2017	29940
Atıksu Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik	27 Ekim 2010	27742

Tablo 8 - Kimyasal Maddelerin ve Diğer Tehlikeli Maddelerin Yönetimi

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği	31 Aralık 2004	25687
Maddelerin ve Karışımların Sınıflandırılması, Etiketlenmesi ve Ambalajlanması Hakkında Yönetmelik	11 Aralık 2013	28848
Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması Hakkında Yönetmelik	23 Haziran 2017	30105
Zararlı Maddeler ve Karışımlara İlişkin Güvenlik Bilgi Formları Hakkında Yönetmelik	13 Aralık 2014	29204
Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik	24 Nisan 2019	30754

Tablo 9 - Projeye İlişkin Türkiye Doğa ve Yaban Hayatı Koruma Mevzuatı

Mevzuat	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Yönetmelik	9 Aralık 2017	30265
Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları ile Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Bulunan Devletin Hüküm ve Tasarrufu Altındaki Yerlerin İdaresi Hakkında Yönetmelik	2 Mayıs 2013	28635
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	23 Temmuz 1983	18113
Kara Avcılığı Kanunu	11 Temmuz 2003	25165
Su Ürünleri Kanunu	4 Nisan 1971	13799
Su Ürünleri Yönetmeliği	10 Mart 1995	22223

Tablo 10 - SDVİP'e İlişkin Diğer Mevzuat

Mevzuat*	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik	7 Ekim 2004	25606
Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair 3071 Sayılı Kanun	10 Kasım 1984	18571
Alt İşverenlik Yönetmeliği	27 Eylül 2008	27010
Bina Deprem Yönetmeliği Kapsamında Yapılacak Binalarla İlgili Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ	17 Temmuz 2019	30834
Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği	18 Mart 2018	30364
Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik	19 Aralık 2007	26735
Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Yönetmelik	07 Nisan 2017	30031
Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğinin Artırılmasına Dair Yönetmelik	27 Ekim 2011	28097

2.3 Türkiye ÇED Yönetmeliği

Çevre Kanunun 10. Maddesinde ÇED prosedürünün Türkiye'deki genel kapsamı belirlenmiş ve gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmelerin ÇED Raporu veya PTD hazırlamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir. Bu yasal çerçeveye dayanarak, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (bundan böyle "ÇED Yönetmeliği" olarak anılacaktır) 7 Şubat 1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak ilk kez yürürlüğe girmiştir. O tarihten bu yana ilk yönetmelikte çeşitli değişiklikler yapılmış ve 2013 ve 2014 yıllarında yeni ÇED yönetmelikleri yayımlanarak o tarihlerde yürürlükte olan eski yönetmelikleri yürürlükten kaldırmıştır. Yakın zamanda çıkan son ÇED Yönetmeliği 29 Temmuz 2022 tarih ve 31907 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğini yürürlükten kaldırmıştır.

ÇED Yönetmeliği, ÇED hakkındaki AB Direktifine büyük ölçüde uyumludur. Türkiye'nin ÇED prosedürünün ilgili temel adımları, yani tarama, halkla istişare, kapsam belirleme, halkı bilgilendirme ve izleme adımları gerçekleştirmeleri öngörülen sırayla aşağıda kısaca gözden geçirilmiştir.

2.3.1 Tarama

ÇED Yönetmeliğinde projeler iki sınıfa ayrılmaktadır:

- **Ek I projeleri.** Önemli potansiyel etkileri olan ve ÇED gerektiren projelerdir. ÇED Yönetmeliğinin Ek I bölümünde bu proje tipleri sıralanmıştır; dolayısıyla, proje sahiplerinin ÇED prosedürünü başka bir tarama süreci olmaksızın başlatmaları beklenir ve
- **EK II projeleri.** ÇED Yönetmeliğinin Ek II bölümü, çevre üzerinde önemli etkileri olabilecek veya olmayabilecek projeleri kapsamaktadır. Ek II proje sahiplerinin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na (ÇŞİDB) Proje Tanıtım Dosyası (PTD) sunmaları gerekmektedir. PTD hazırlanırken ÇED Yönetmeliği Ek IV bölümündeki PTD Genel Formatı kullanılır ve PTD'de (i) proje özellikleri, (ii) proje sahasının ve etki alanının çevresel özellikleri ve (iii) projenin çevresel etkileri, öncelikli etkilerin belirlenmesi ve projenin İnşaat ve işletme aşamalarında alınması gereken tedbirler, (iv) kümülatif etki değerlendirmesi ve (v) çevresel ve sosyal eylem planı hakkında bilgi verilir³. Bu maddelerin teknik olmayan bir özeti de PTD'ye eklenir. PTD, incelenmek ve değerlendirilmek üzere ÇŞİDB'ye sunulur. ÇŞİDB proje hakkında "ÇED gereklidir"

³ PTD'lere "kümülatif etki değerlendirmesi" ve "çevresel ve sosyal eylem planı" kısımları eklenmesi son çıkan (29 Temmuz 2022 tarihli) ÇED Yönetmeliği ile zorunlu hale gelmiştir.

veya "ÇED gerekli değildir" kararını verir. ÇŞİDB'nin kararı ilgili İl Müdürlüğü tarafından uygun araçlar (örneğin duyuru panoları, internet) kullanılarak halka duyurulur.

Proje kapsamında finansman için değerlendirilecek proje tiplerinin listesi ve bunların ÇED Yönetmeliğine göre sınıflandırması **Tablo 11**'de verilmiştir.

Tablo 11 - Genel Proje Tipleri ve Sınıflandırması (Türk ÇED Yönetmeliği)

Yatırım Sektörü*	Ek I	Ek II
Su ve Atıksu	Akış kapasitesi günde 50.000 m³'ten fazla AAT'leri	- Yer altı suyu çıkarılması veya depolanması - Derin deniz deşarjı - Akarsu havzaları arasında su iletimi (boruyla içme suyu iletimi hariç) 5 km'yi aşan ve sürekli akış gösteren akarsu yatakları üzerindeki projeler - Akış kapasitesi günde 30.000 m³'ten fazla ve 50.000 m³'ten az AAT'leri - Tarım amaçlı su yönetim projeleri.

2.3.2 ÇED Başvuru Dosyası Hazırlanması

ÇED hazırlanmasını gerektiren projelere ilişkin süreç, Projenin özellikleri ve etki alanı ve olası çevresel etkileri ve etki azaltıcı tedbirlerinin özetlendiği kısa bir raporun (ÇED Başvuru Dosyası) proje sahibi tarafından sunulmasıyla başlar. ÇED Başvuru Dosyası hazırlanırken ÇED Yönetmeliği Ek III bölümündeki ÇED Genel Formatı kullanılır ve ÇED'de şunlar yer alır; (i) proje tanımı ve özellikleri, (ii) proje sahasının ve etki alanının çevresel özellikleri ve (iii) projenin çevresel etkileri, öncelikli etkilerin belirlenmesi ve projenin İnşaat ve işletme aşamalarında alınması gereken tedbirler, (iv) kümülatif etki değerlendirmesi ve (v) çevresel ve sosyal eylem planı ve (vi) halkın bilgilendirilmesi ve katılımı ve paydaş katılım planı⁴. Bu maddelerin teknik olmayan bir özeti de ÇED Başvuru Dosyasına eklenir.

ÇŞİDB ve ilgili İl Müdürlüğünün belirli bir mahalde proje başvurusu yapıldığını, ÇED sürecinin başladığını ve halkın görüş ve önerilerini İl Müdürlüğüne veya ÇŞİDB'ye iletebileceğini halka duyurması gerekir. Duyuru ağırlıklı olarak ÇŞİDB ve ilgili müdürlüklerin internet siteleri aracılığıyla yapılır. Ayrıca, duyuru panoları ve hoparlör anonsları gibi çeşitli yöntemler kullanılabilir.

2.3.3 Halkın Katılımı

Tarama / ÇED Başvuru Dosyası sürecinden sonra ve kapsam belirlemeden önce ÇED'e tabi olan projeler için resmi bir halkın katılımı toplantısı yapılır. Proje sahibi projeden etkilenen yerel grupların kolayca erişebileceği bir yerde ilgili ÇŞİDB il müdürünün başkanlığında bir "halkın katılımı toplantısı" düzenler. Toplantı daveti en az on gün önce bir ulusal ve bir yerel gazetede yayınlanır. Toplantının konusu dışında projeye ilişkin bilgilerin önceden halka açıklanması zorunluluğu yoktur. Ancak, ÇED Yönetmeliğinde ÇŞİDB İl Müdürü veya İl Müdürlüğünden bir yetkilinin başkanlığında gerçekleştirilen toplantıda halkın proje hakkında bilgilendirilmesinin sağlanması ve proje ile ilgili görüş ve önerilerinin alınması gerektiği belirtilmektedir. Toplantı başkanı da yazılı olarak görüş talep edebilir. Toplantı tutanakları tutulur ve ÇŞİDB ve Valiliğe sunulur. Valiliğin halkın görüş ve öneri sunma süresi hakkında

4 ÇED Başvuru Dosyalarına "çevresel ve sosyal eylem planı" ve "paydaş katılım planı" kısımları eklenmesi son çıkan (29 Temmuz 2022 tarihli) ÇED Yönetmeliği ile zorunlu hale gelmiştir. ÇED Başvuru Dosyası kapsamında hazırlanacak olan paydaş katılım planının, tüm ÇED süreci boyunca kullanılacak ilgili tüm halkın katılımı ve istişare yöntemlerini içermesi gerektiğini bu noktada belirtmek gerekir. Elbette paydaş katılım planında ilgili paydaşlar da belirtilmelidir. Ayrıca, ÇED Başvuru Dosyası kapsamında hazırlanacak paydaş katılım planı, ÇŞİDB'nin talep etmesi durumunda ÇED süreci sırasında revize edilebilir.

halkı bilgilendirmesi gerekir. Söz konusu görüş ve öneriler ÇED komisyonuna sunulur. ÇED Başvuru Dosyası sırasında hazırlanan paydaş katılım planı halktan bilgi toplanmasına yönelik ilgili yöntemleri içerir.

2.3.4 Kapsam Belirleme

Komisyon üyeleri ve halktan gelen görüş ve önerilere göre, ÇŞİDB ÇED'in kapsamını ve "projeye özel formatı" belirler.

2.3.5 ÇED Raporunun Sunulması ve Gözden Geçirilmesi

Proje sahibi, belirlediği "projeye özel formata" göre hazırladığı ÇED Raporunu ÇŞİDB'ye sunar. ÇŞİDB, formatı kısaca gözden geçirdikten sonra raporu komisyon üyelerine gönderir. Ayrıca, taslak ÇED raporu inceleme sürecinin başladığı ve ne şekilde görüş ve öneri sunulabileceği ÇŞİDB ve ilgili İl Müdürlüğünün internet siteleri üzerinden halka duyurulur. Buna göre, halk görüş ve önerilerini ÇŞİDB'ye veya ilgili il müdürlüğüne iletebilmektedir. Bu görüş ve öneriler komisyon tarafından da dikkate alınır.

Buna göre komisyon, ÇED raporunun taslak halini gözden geçirir. Bu inceleme sırasında, komisyon (i) ÇED raporu ve eklerinin yeterliliğini, (ii) analiz, değerlendirme veya hesaplamaların ilgili veri ve belgelerle yeterince desteklenip desteklenmediğini, (iii) projenin potansiyel çevresel etkilerinin yeterli kapsam ve derinlikte değerlendirilip değerlendirilmediğini, (iv) olumsuz çevresel etkilerin önlenmesi veya azaltılması için gerekli tedbirlerin belirlenip belirlenmediğini, (v) halktan gelen görüş ve önerilerin dikkate alınıp alınmadığını / çözüme kavuşturulup kavuşturulmadığını değerlendirir.

Komisyonun değerlendirmelerini içeren nihai ÇED raporu daha sonra incelemek üzere ÇŞİDB'ye sunulur.

2.3.6 Halka Duyurma ve Karar

ÇŞİDB, 10 gün süreyle halkın görüş ve önerilerine sunulan raporun nihai halini ÇŞİDB'nin ve/veya ilgili il müdürlüğünün internet sitesinden halka duyurur. ÇŞİDB bu görüş ve önerileri karar alma sürecinde göz önünde bulundurur. ÇŞİDB komisyondan eksikliklerin giderilmesini isteyebilir, ek çalışmalar yapılmasını veya raporun tekrar gözden geçirilmesini talep edebilir. Bundan sonra ÇŞİDB, Komisyonun çalışmalarını ve halktan gelen görüşleri dikkate alarak projeye ilişkin "ÇED Olumlu" veya "ÇED Olumsuz" kararını on iş günü içinde verir ve bu kararı Komisyon üyelerine ve proje sahibine bildirir. Proje için verilen "ÇED Olumlu" veya "ÇED Olumsuz" kararı, Bakanlık ve ilgili İl Müdürlüğü tarafından bekleyen duyurular ve internet sitesi aracılığıyla kamuoyuna duyurulur.

2.3.7 İzleme ve Kontrol

ÇED Yönetmeliği'ne göre ÇŞİDB, "ÇED Gerekli Değildir" veya "ÇED Olumlu" kararı verilen projeleri sırasıyla PTD'de veya ÇED'de yer alan hususlara göre izler ve kontrol eder. Ayrıca, proje sahibi sadece Ek I projeleri için proje ilerleme raporlarını ÇŞİDB'ye sunmakla yükümlüdür. ÇŞİDB'nin uygunsuzluk tespit etmesi durumunda Valilik uyarıda bulunur. Verilen süre sonunda uygunsuzluk giderilmemiş olursa, Valilik söz konusu tesisin işletmesini askıya alabilir.

2.4 Sosyal Etkilere İlişkin Ulusal Kanunlar

Türkiye ÇED Yönetmeliği uluslararası standartların gerekliliklerini sosyal etkiler ve paydaş katılımı açısından tam olarak karşılamamakla birlikte, çeşitli sosyal etkilerin yönetimine ilişkin

birtakım yasal düzenlemeler içermektedir. Bu bağlamda, bu proje için geçerli olan sosyal ve yasal çerçevenin tam kapsamlı olmayan listesi aşağıda yer almaktadır:

- 25134 sayılı, 10 Haziran 2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan (4857 sayılı) İş Kanunu
- 28339 sayılı, 30 Haziran 2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan (6331 sayılı) İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
- 27010 sayılı, 27 Eylül 2008 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Yükleniciler ve Alt Yükleniciler Yönetmeliği
- 25269 sayılı, 24 Ekim 2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan (4982 sayılı) Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
- 29186 sayılı, 25 Kasım 2014 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği

Türkiye'nin arazi edinimi ve gönülsüz yeniden yerleşim ile ilgili yasal düzenlemeleri aşağıda özetlenmiştir:

- 18215 sayılı, 8 Kasım 1983 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Kamulaştırma Kanunu
- 24393 sayılı, 5 Mayıs 2011 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Kamulaştırma Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- 26301 sayılı, 26 Eylül 2006 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan İskan Kanunu

2.4.1 İş Gücü ve Çalışma Koşullarına İlişkin Ulusal Kanunlar

İş Sağlığı ve Güvenliği

Son yıllarda Türkiye, ulusal İSG sistemini iyileştirmek amacıyla, 1981 tarihli (155 sayılı) ILO İş Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesinde tanımlanan mesleki risklerin önlenmesine yönelik bir dizi uluslararası ve bölgesel standardı ulusal düzeydeki gerekliliklerine uyarlayarak bir reform yapmıştır. Söz konusu sözleşme, 1985 tarihli (161 sayılı) İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi ile birlikte, Türkiye tarafından 2005 yılında onaylanmış olup, Türkiye 1951 yılından beri 1945 tarihli (81 sayılı) İş Teftişi Sözleşmesine de taraftır. 2014 yılında, Türkiye 2006 tarihli (187 sayılı) İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesini onaylamıştır.

2012 yılında, bağımsız bir İSG Kanunu (6331 sayılı Kanun) yürürlüğe girmiştir (20 Haziran 2012). İSG Kanunu işyeri ortamları ve (hem kamu hem de özel) sektörlerin yanı sıra, kısmi zamanlı işçiler, stajyerler ve çıraklar dahil olmak üzere, hemen her çalışan sınıfı için geçerlidir. Söz konusu mevzuat kapsamlıdır ve genel olarak tüm sektörlerde ve birçok sanayi kolunda yürürlüktedir.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları

Türkiye çok sayıda ILO sözleşmesine taraf olup, bunlar arasında çalışanların eşit muamele görmesi, cinsiyet eşitliği, çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, İSG, örgütlenme hakkı ve asgari ücretle ilgili olan sözleşmeler de bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye'de yürürlükte olan (4857 sayılı) İş Kanunu ÇSS2 gereklilikleri ile büyük oranda tutarlıdır.

Yıllık izin, çalışma saatleri, fazla mesai, asgari ücret, kadın ve çocuk çalışanlara ilişkin düzenlemeleri içeren ve proje için geçerli olabilecek ikincil mevzuat da mevcuttur. Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, proje uygulamasında da başvurulabilecek İş Kanununun uygulanmasına zemin hazırlayan çeşitli tebliğ ve genelgeler yayınlamıştır.

2.4.2 Arazi Edinimine İlişkin Ulusal Kanunlar

Türk yasal çerçevesi kapsamında, arazi edinimi/kamulaştırması ile ilgili konular (2001 tarihli 4650 sayılı Kanunla değişik) 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu esas alınarak ele alınır.

Kamulaştırılacak söz konusu gayrimenkuller/varlıklar için sağlanacak tazminat, söz konusu Kanunun 8, 10 ve 11. Maddelerinde belirtilen usul ve esaslara göre belirlenir. 27. Madde, kamulaştırma yapacak kuruma projenin gerektirdiği varlıkları normal kamulaştırma prosedürü içinde ihtiyaç duyulandan daha erken tarihte el koyma yetkisi verir. Bu süreç mülk sahiplerinin takdir edilen değere karşı çıkmasını engellemez.

2.5 Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler

Türkiye'nin çevre koruma, kültürel miras ve biyolojik kaynakların muhafaza edilmesine ilişkin ulusal politikası, Türkiye tarafından imzalanan veya onaylanan ilgili uluslararası anlaşmalar esas alınarak biçimlendirilmiştir. Türkiye tarafından onaylanan ilgili çevre, İSG ve uluslararası iş gücü anlaşmaları ve sözleşmeleri aşağıda sıralanmıştır:

- Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınmasının ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi (1994)
- Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamının Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi (1982)
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) (1996)
- Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi (1983)
- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1969)
- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2003)
- Kuşların Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (1950)
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Montreal Protokolü (1989)
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi (1975)
- Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında RAMSAR Sözleşmesi (1994)
- Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Stockholm Sözleşmesi (2004)
- Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşme Yaşanan Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadeleye İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1996)
- Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Kyoto Protokolü) (1997)
- BM (Rio) Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (1992)
- Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Viyana Sözleşmesi (1988)
- ILO İş Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesi (1981)
- İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi (1985)
- İş Teftiş Sözleşmesi (1947)
- İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi (2006)
- Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerine İlişkin Sözleşme (1999)

2.6 Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartları

Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Standartlarında (ÇSS'lerde), Yatırım Projesi Finansmanı yoluyla Banka tarafından desteklenen projelerle ilişkili sosyal ve çevresel risklerin ve etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve hafifletilmesi ile ilgili olarak Borçlanıcılar tarafından karşılanması gereken gereklilikler belirtilmiştir. On ÇSS'nin dokuzunda (Yöre Özgü Halklar / Sahra Altı Afrika Ülkelerinde Tarih Boyunca Yetersiz Hizmet Almış Geleneksel Yerel Topluluklar hakkındaki ÇSS7 konuyla ilgili değildir) Borçlanıcının ve projenin proje yaşam döngüsü boyunca karşılayacağı aşağıdaki standartlar yer almaktadır.

- ÇSS1: Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi;
- ÇSS2: İş Gücü ve Çalışma Koşulları;
- ÇSS3: Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi;
- ÇSS4: Toplum Sağlığı ve Güvenliği;
- ÇSS5: Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim;
- ÇSS6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi;
- ÇSS8: Kültürel Miras;
- ÇSS9: Finansal Aracılar ve
- ÇSS10: Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme.

ÇSS'ler uyarınca, DBG ÇSGY'leri projeye uygulanmalıdır. Dolayısıyla, bu projede ÇSGY'lerin ilgili gereklilikleri uygulanacaktır. Türkiye'de yürürlükte olan gerekliliklerin ÇSGY'lerdeki seviye ve tedbirlerden farklılık göstermesi durumunda, proje şartnamelerinde bunların (örneğin, tahliye ve emisyon standartlarının) daha sıkı olanı kullanılacaktır.

Bu proje için geçerli olan ÇSGY'ler şöyledir:

- DBG Genel ÇSGY'leri ve
- DBG'nin Su ve Sanitasyona ilişkin ÇSGY'leri

Buna ek olarak, COVID 19 ile ilgili olarak proje seviyesindeki sağlık ve güvenlik risklerinin ele alınması amacıyla "İnşaat/İNŞAAT işleri projelerinde COVID-19 ile ilgili hususlar" konulu Dünya Bankası Notu da uygulanacaktır.

2.6.1 ÇSS1 Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi

DB, projelerin çevresel ve sosyal açıdan iyi ve sürdürülebilir olmasını sağlamak için Banka tarafından desteklenen projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin değerlendirilmesini, yönetilmesini ve izlenmesini gerektirmektedir. ÇSS1'in hedefleri şunlardır; (i) projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerini ÇSS'lerle tutarlı bir şekilde belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi, (ii) şunlar için hafifletme hiyerarşisi yaklaşımı uygulamaya konması; (a) risk ve etkilerin öngörülmesi ve önlenmesi, (b) önlemenin mümkün olmadığı durumlarda, risk ve etkilerin asgari düzeye indirilmesi veya kabul edilebilir seviyelere düşürülmesi, (c) risk ve etkiler asgari düzeye indirildikten veya düşürüldükten sonra, geriye kalan etkilerin kayda değer ölçüde olması durumunda, teknik ve mali açıdan yapılabilir olması durumunda bunların hafifletilmesi, tazmin edilmesi veya dengelenmesi, (iii) olumsuz etkilerin dezavantajlı veya hassas kişilere orantısız bir şekilde yansımaması ve projenin sağladığı gelişmeden kaynaklanan fayda ve fırsatların paylaşılmasında dezavantajlı duruma düşmemeleri için farklılaştırılmış

tedbirler uygulamaya konması, (iv) projelerin değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanmasında uygun olduğunda ulusal çevresel ve sosyal kurumların, sistemlerin, kanunların, yönetmeliklerin ve prosedürlerin kullanılması ve (v) Borçlanıcı kapasitesini tanıyan ve geliştiren yollarla, çevresel ve sosyal performansın artırılmasının teşvik edilmesi.

ÇSS1 gereklilikleri uyarınca, Borçlanıcı (i) önerilen alt projelerin çevresel ve sosyal değerlendirmesini yapacaktır, (ii) ÇSS10 uyarınca paydaş katılımı sağlayacak ve uygun bilgileri kamuoyuna açıklayacaktır, (iii) bir ÇSTP yapacak ve ÇSTP de dahil olmak üzere yasal düzenlemede belirtilen tüm tedbirleri alacak ve tüm çalışmaları yapacaktır ve (iv) projenin çevresel ve sosyal performansını ÇSS'lere göre izleyecek ve raporlayacaktır.

2.6.2 ÇSS2 İş Gücü ve Çalışma Koşulları

ÇSS2'in hedefleri şunlardır; (i) iş yerinde sağlık ve güvenliğin teşvik edilmesi; (ii) proje işçilerine adil muamele edilmesinin, ayrımcılık yapılmamasının ve fırsat eşitliği sağlanmasının teşvik edilmesi; (iii) varsa, kadınlar, engelliler, (ÇSS2 uyarınca çalışma çağındaki çocuklar) gibi hassas işçiler ve göçmen işçiler, sözleşmeli işçiler, toplum hizmeti görenler ve birinci basamak tedarikçi işçileri dahil olmak üzere, işçilerin korunması; (iv) her türlü zorla çalıştırmanın ve çocuk işçiliğinin önlenmesi (v) iç hukukla uyumlu bir şekilde proje işçilerinin örgütlenme özgürlüğünün ve toplu pazarlık ilkelerinin desteklenmesi ve (vi) proje işçilerine iş yerindeki endişelerini dile getirmeleri için erişebilecekleri araçlar sağlanması. ÇSS2'nin uygulanabilirliği ve uygulama kapsamı, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye ve Borçlanıcı ile proje işçileri arasındaki istihdam ilişkisinin türüne bağlıdır.

ÇSS2 gereklilikleri, proje için geçerli olan iş gücü yönetim prosedürlerinin yazılı hale getirilmesini ve uygulanmasını kapsamaktadır. Bu prosedürlerde, proje işçilerinin iç hukukun ve bu ÇSS'nin gerekliliklerine uygun olarak nasıl yönetileceği belirtilecek ve şunlar açıklanacaktır; (i) istihdam, ayrımcılık yapılmaması ve fırsat eşitliğine ilişkin hüküm ve koşullar ile işçi örgütleri dahil olmak üzere çalışma koşulları ve işçi ilişkileri yönetimi (proje için geçerli olan iş gücü yönetim prosedürlerinin hazırlanması ve uygulanması gibi); (ii) işçiler için asgari bir yaş belirlenmesi, çocuk işçiliğinin ve zorla çalıştırmanın yasaklanması dahil olmak üzere iş gücünün korunması; (iii) şikayet mekanizması (işçiler için); (iv) iş sağlığı ve güvenliği; (v) sözleşmeli işçiler; (vi) toplum hizmeti görenler ve (vii) birinci basamak tedarikçi işçileri.

2.6.3 ÇSS3 Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi

ÇSS3'ün hedefleri şunlardır; (i) enerji, su ve ham maddeler dahil kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasının teşvik edilmesi; (ii) proje faaliyetlerinden kaynaklanan kirlilik en aza indirilerek insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerin önlenmesi veya en aza indirilmesi; (iii) projeye ilgili kısa ve uzun ömürlü iklim kirleticileri emisyonlarını önlenmesi veya en aza indirilmesi; (iv) tehlikeli ve tehlikesiz atık oluşumunun önlenmesi veya en aza indirilmesi ve (v) pestisit kullanımıyla ilişkili risk ve etkilerin en aza indirilmesi ve yönetilmesi. ÇSS3'ün uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS3 gereklilikleri (i) enerji, su ve ham madde kullanımı dahil olmak üzere kaynak verimliliğini ve (ii) hava kirliliği, tehlikeli ve tehlikesiz atıklar, kimyasal maddeler ve tehlikeli malzemeler ve pestisitlerin yönetimi dahil olmak üzere kirliliğin önlenmesi ve yönetilmesini kapsamaktadır.

2.6.4 ÇSS4 Toplum Sağlığı ve Güvenliği

ÇSS4'te projeden etkilenen halk toplulukları üzerindeki muhtemel sağlık, güvenlik ve emniyet risk ve etkileri ve Borçlanıcının bunları önlemek veya en aza indirmek konusundaki

sorumluluğu, hassas kişilere özellikle dikkat edilerek, ele alınmaktadır. ÇSS4'ün hedefleri şunlardır; (i) hem rutin hem de rutin olmayan koşullardan dolayı proje yaşam döngüsü boyunca projeden etkilenen toplulukların sağlık ve güvenliği üzerinde oluşacak olumsuz etkilerin öngörülmesi ve önlenmesi; (ii) barajlar da dahil olmak üzere altyapının tasarım ve İnşaatında kalite ve güvenliğin ve iklim değişikliğiyle ilgili hususların teşvik edilmesi; (iii) toplumun projeye ilgili trafik ve yol güvenliği risklerine, hastalıklara ve tehlikeli malzemelere maruzluğunun önlenmesi veya en aza indirilmesi; (iv) acil durumların ele alınmasına yönelik etkili tedbirlerin alınması ve (v) personelin ve malların projeden etkilenen halk topluluklarına risk yaratmayacak veya en az yaratacak şekilde korunmasının sağlanması. ÇSS4'ün uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS4 gereklilikleri (i) altyapı ve ekipman tasarımı ve güvenliği (barajların güvenliği dahil), hizmetlerin güvenliği, trafik ve yol güvenliği, ekosistem hizmetleri, halkın sağlık sorunlarına maruzluğu, tehlikeli malzeme yönetimi ve güvenliği ve acil durumlara hazırlıklı olma ve müdahale dahil olmak üzere toplum sağlığı ve güvenliğini ve (ii) güvenlik personelinin kapsamaktadır.

2.6.5 ÇSS5 Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim

ÇSS5'in hedefleri şunlardır; (i) gönülsüz yeniden yerleşimden kaçınılması, kaçınmanın mümkün olmadığı durumlarda ise proje tasarım alternatifleri araştırılarak en aza indirilmesi; (ii) zorla tahliyeden kaçınılması; (iii) arazi ediniminden ve arazi kullanımı kısıtlamalarından kaynaklanan ve kaçınılması mümkün olmayan olumsuz sosyal ve ekonomik etkilerin şu şekilde hafifletilmesi; (a) varlık ikame maliyetlerinde meydana gelen kayıpların zamanında tazmin edilmesi ve (b) yerlerinden edilen kişilere geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını iyileştirmelerinde veya bunları en azından, gerçek anlamda, yer değiştirme öncesi seviyelerine veya daha yüksek olması durumunda proje uygulaması başlamadan önce sahip oldukları seviyelere yeniden getirmelerine yardımcı olunması; (iv) yeterli barınma, hizmet ve imkanlara erişim ve kullanım hakkın güvencesi sağlanarak, fiziksel olarak yerinden edilmiş yoksul veya hassas kişilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi; (v) yerinden edilmiş kişilerin projeden doğrudan yararlanmalarını sağlamak için yeterli yatırım kaynakları sağlanmak suretiyle, yeniden yerleşim faaliyetlerinin, projenin doğası gereği, sürdürülebilir kalkınma programları olarak tasarlanması ve yürütülmesi ve (v) uygun bilgilendirme, anlamlı istişare ve etkilenenlerin bilgiye dayalı katılımı sağlanarak, yeniden yerleşim faaliyetlerinin planlanmasının ve uygulanmasının sağlanması. ÇSS5'in uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır ve ÇSS5'te açıklanan proje uygulamasıyla bağlantılı olarak yapılan veya dayatılan arazi edinim tiplerinden veya arazi kullanım kısıtlamalarından kaynaklanan kalıcı veya geçici fiziksel veya ekonomik yer değiştirme için geçerlidir.

ÇSS5 gereklilikleri, şunlar için zemin oluşturacak bir yeniden yerleşim çerçevesinin veya planının hazırlanmasını ve uygulanmasını kapsamaktadır; (i) uygunluk sınıflandırması, proje tasarımı, etkilenen kişilere yönelik tazminat ve faydalar, topluluk katılımı, şikayet mekanizması, planlama ve uygulama gibi genel gereklilikler; (ii) fiziksel ve ekonomik yer değiştirme; (iii) diğer sorumlu kurumlar veya yerel idareler ile iş birliği ve (iv) teknik ve mali yardım.

2.6.6 ÇSS6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi

ÇSS6'nın hedefleri şunlardır; (i) biyolojik çeşitliliğin ve yaşam ortamlarının korunması ve muhafaza edilmesi; (ii) biyolojik çeşitlilik üzerinde etkisi olabilecek projelerin tasarım ve uygulamasında etki hafifletme hiyerarşisi ve ihtiyatlı yaklaşım uygulanması; (iii) canlı doğal

kaynakların sürdürülebilir yönetiminin teşvik edilmesi ve (iv) koruma ihtiyaçlarını ve kalkınma önceliklerini bütünleştiren uygulamalar yapılarak Yöreye Özgü Halklar da dahil olmak üzere yerel halk topluluklarının geçim kaynaklarının desteklenmesi. ÇSS6'nın uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS6 gereklilikleri (i) risk ve etkilerin değerlendirilmesini, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam ortamlarının (değiştirilmiş, doğal ve kritik yaşam ortamlarının) muhafaza edilmesini, yasal olarak korunan ve uluslararası kabul görmüş yüksek biyolojik çeşitlilik değeri olan alanları, istilacı yabancı türleri ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi dahil olmak üzere genel gereklilikleri ve (ii) birinci basamak tedarikçileri kapsar.

2.6.7 ÇSS8 Kültürel Miras

ÇSS8'de proje faaliyetlerinin kültürel miras üzerinde yarattığı risk ve etkiler hakkındaki genel hükümler belirlenmiştir. ÇSS8'in hedefleri şunlardır; (i) kültürel mirasın proje faaliyetlerinin olumsuz etkilerinden korunması ve muhafaza edilmesinin desteklenmesi; (ii) kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak ele alınması; (iii) kültürel miras konusunda paydaşlarla anlamlı istişareler yapılmasının teşvik edilmesi ve (iv) kültürel mirasın kullanımından elde edilen faydaların adil paylaşılmasının teşvik edilmesi. ÇSS8'in uygulanabilirliği, ÇSS1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirmeye bağlıdır.

ÇSS8 gereklilikleri (i) genel gereklilikleri, (ii) gizlilik ve paydaşların erişimi dahil olmak üzere kültürel mirasın halkla istişare ve tespit edilmesini, (iii) yasal olarak korunan kültürel miras alanlarını, (iv) arkeolojik alan ve materyaller, inşa edilmiş miras, kültürel öneme sahip doğal özellikler ve taşınabilir kültürel miras dahil olmak üzere belirli kültürel miras türlerine ilişkin hükümleri ve (v) kültürel mirasın ticari kullanımını kapsamaktadır.

2.6.8 ÇSS9 Finansal Aracı

Finansal Aracıların (FA'lar) finanse ettikleri projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerini izlemeleri ve yönetmeleri gereklidir. ÇSS9'un hedefleri şunlardır; (i) FA'nın finanse ettiği alt projelerle ilişkili çevresel ve sosyal risk ve etkileri nasıl değerlendireceği ve yöneteceğinin belirlenmesi; (ii) FA'nın finanse ettiği alt projelerde iyi çevresel ve sosyal yönetim uygulamalarının teşvik edilmesi ve (iii) FA bünyesinde iyi çevresel ve iyi insan kaynakları yönetiminin teşvik edilmesi. ÇSS9, kamu ve özel finansal hizmet sağlayıcıları dahil olmak üzere Bankadan finansal destek alan FA'lar için geçerlidir.

ÇSS9 gereklilikleri (i) çevresel ve sosyal politika, çevresel ve sosyal prosedürler, organizasyonel kapasite ve yetkinlik ve izleme ve raporlama dahil olmak üzere çevresel ve sosyal yönetim sistemini ve (ii) paydaş katılımını kapsamaktadır.

2.6.9 ÇSS10 Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme

Proje paydaşları ve Borçlanıcı arasında açık ve şeffaf etkileşim olması uluslararası iyi uygulamanın temel unsurlarından biri olup, paydaş katılımının etkili olması projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini iyileştirmektedir. ÇSS10'un hedefleri şunlardır; (i) Borçlanıcıların, projeden etkilenen taraflar başta olmak üzere, paydaşları belirlemesine ve onlarla yapıcı ilişkiler kurmasına ve sürdürmesine yardımcı olacak paydaş katılımına yönelik sistematik bir yaklaşım oluşturulması, (ii) paydaşların projeye olan ilgi ve destek seviyesinin değerlendirilmesi ve proje tasarımında ve çevresel ve sosyal performansta paydaşların görüşlerinin dikkate alınmasının sağlanması, (iii) projeden etkilenen tarafların, kendilerini proje yaşam döngüsü boyunca etkileyebilecek konularda, etkin ve kapsayıcı katılımının teşvik edilmesi ve gereken araçların sağlanması; (iv) çevresel ve sosyal risk ve etkiler hakkındaki uygun proje bilgilerinin paydaşlara zamanında, anlaşılır, erişilebilir ve uygun bir şekilde ve

formatta açıklanmasının sağlanması ve (v) projeden etkilenen taraflara sorun ve şikayetlerini dile getirebilecekleri erişilebilir ve kapsayıcı araçlar sağlanması ve Borçlanıcılara söz konusu şikayetlere cevap verme ve bunları yönetme imkanı verilmesi. ÇSS10, Yatırım Projesi Finansmanı kanalıyla Banka tarafından desteklenen tüm projeler için geçerlidir.

ÇSS10 gereklilikleri şunların tanımlanacağı paydaş katılım çerçevesi ve/veya planı hazırlanmasını kapsamaktadır; (i) paydaş tanımlama ve analizi, paydaş katılım planı, halkı bilgilendirme ve anlamlı istişare dahil olmak üzere, proje hazırlığı sırasında sürece katılım; (ii) proje uygulaması ve harici raporlama sırasında sürece katılım; (iii) şikayet mekanizması ve (iv) organizasyonel kapasite ve bağlılık.

2.6.10 Dünya Bankası Koruma Önlemleri Politikaları

Dünya Bankası'nın 2018 yılında ÇSÇ'yi kabul etmesiyle birlikte, birkaç politika dışında, Çevresel ve Sosyal Koruma Politikaları artık geçerli değildir. Bunlardan biri Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler başlıklı OP 7.50'dir. Bu operasyonel politikada, politikanın uygulandığı su yolu ve proje tipleri ve uluslararası su yolları üzerinde yer alan projelerin finanse edilmesine ilişkin gereklilikler ve koşullar açıklanmaktadır. OP 7.50 ile ilgili olarak, İller Bankası'nın sorumluluğu finanse edilen alt projelerin ulusal su yollarında yer aldığından ve bunlara bağlı olduğundan emin olmaktan ibarettir. Türkiye'de uluslararası su yolu OLMADIĞI (OP 7.50'yi harekete geçirmediği) tespit edilen su yolları şunlardır: Susurluk, Kuzey Ege, Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Batı Akdeniz, Antalya, Sakarya, batı Karadeniz, Yeşilirmak, Kızılırmak, Konya Kapalı, Doğu Akdeniz, Seyhan, Ceyhan, Doğu Karadeniz, Burdur, Afyon, Orta Anadolu ve Van.

2.7 Türk ÇED Yönetmeliği ile Dünya Bankası ÇSS'leri Arasındaki Başlıca Farklılıklar

Türk ÇED prosedürleri, bazı istisnalar olmakla birlikte, Dünya Bankası'nın ÇSS'leri ile uyumludur. Başlıca istisnalar ise proje sınıflandırması, çevresel ve sosyal değerlendirme kapsamı ve halkla istişare konularındadır. Türk mevzuatının ÇSS'lerden ayrıldığı durumlarda, hangisi daha sıkı hükümler içeriyorsa proje uygulamasında o geçerli olacaktır.

Proje Sınıflandırması

Dünya Bankası Ç-S Politikasına göre, (FA'ların yer aldığı projeler dahil olmak üzere) projeler **Yüksek Riskli**, **Önemli Ölçüde Riskli**, **Orta Riskli** veya **Düşük Riskli** olarak sınıflandırılır; bu sınıflandırma yapılırken projenin tipi, konumu, hassasiyeti ve ölçeği gibi ilgili muhtemel risk ve etkiler, muhtemel Ç-S risk ve etkilerin niteliği ve büyüklüğü, Borçlanıcının kapasitesi ve bağlılığı ve çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbir ve sonuçlarının sağlanmasıyla ilgili olabilecek diğer risk alanları hesaba katılır (ayrıntılar için Ek 1'e bakınız).

Proje sınıflandırmasında projeleri ayırt edici açık ve net sınır değerler bulunmamaktadır ya da (projelerin tesislerin kapasitesine göre Ek I ve Ek II projeleri olarak iki sınıfa ayrıldığı) Türk ÇED Yönetmeliğinin aksine, projeler Dünya Bankası'nın çevresel ve sosyal risk sınıflandırması dikkate alınarak tek tek taranır ve tüm çevresel ve sosyal etkiler ÇSS'lere göre değerlendirilir.

Çevresel ve Sosyal Değerlendirme Kapsamı

ÇSS1 uyarınca yapılması gereken Ç-S değerlendirmenin kapsamı ve tipi projenin muhtemel risk ve etkileri ile orantılı olarak değişmekte olup, 2 ila 10. ÇSS'lere göre ilgili tüm doğrudan,

dolaylı ve kümülatif çevresel ve sosyal risk ve etkiler proje yaşam döngüsü boyunca entegre bir şekilde değerlendirilir.

ÇSED Raporunun ve ÇSYP'nin gösterge niteliğindeki ana hatları Ek 2'de verilmiştir.

Dünya Bankası tarafından ÇSED için istenen gösterge niteliğindeki ana hatları ile Türk ÇED'inin genel formatı arasında yapılan karşılaştırma aşağıdaki önemli farklılıkları göstermektedir:

- Teknik olmayan özetin yeterli olmaması (Türk ÇED'inde istenen teknik olmayan özetteki teknik bilgi düzeyi, Dünya Bankası gerekliliklerini karşılamayabilir) ve Türk ÇED'inde yasal ve kurumsal çerçeve hakkında bilgi olmaması;
- Projenin çevresel ve sosyal etkilerinin, alternatiflerinin ve belirlenen etki hafifletme tedbirlerinin tartışıldığı düzeye ilişkin olası farklılıklar (Türk ÇED'inde kalan etkiler üzerine tartışma olmaması, dolaylı veya tetiklenen etkiler hakkında sınırlı tartışma olması ve kaynak kullanımı ve etki önemi ile ilgili değerlendirme olmaması gibi);
- Sosyal etki değerlendirmesi Türk ÇED'ine tam olarak entegre edilmiş değildir; bu da dezavantajlı ve hassas gruplar ve cinsiyet ile ilgili konular üzerinde oluşan etkiler dahil olmak üzere, projenin neden olduğu sosyal etkilerin başlangıçta ne olduğunun düzgün bir şekilde bilinmemesine, bunların tespit edilememesine ve değerlendirilememesine yol açmaktadır.
- Türk ÇED'inde (i) toplum sağlığı ve güvenliği, (ii) iş sağlığı ve güvenliği ve (iii) iş gücü ve çalışma koşulları hakkındaki risk ve etkiler hakkında istenen kapsam sınırlıdır;
- Türk ÇED'inde ilişkili tesisler üzerinde sınırlı ölçüde durulmaktadır.

Bununla birlikte, Türk ÇED'ine yönelik projeye özel formatta, bu başlıklardan bazıları altında genel formatta belirtilenden daha fazla ayrıntı istenebilmektedir. Sonuç olarak, Dünya Bankası gereklilikleri ile olan farklılıkların belirlenmesi için Türk ÇED'lerinin tek tek incelenmesi gereklidir.

Ayrıca, yakın zamanda yayınlanmış olan ve (25 Kasım tarihli) önceki yönetmeliği yürürlükten kaldıran (29 Temmuz 2022 tarihli) ÇED Yönetmeliğinin yeni hükümlerine göre, daha önceki eksikliklerin bir kısmı en azından kağıt üzerinde çözüme kavuşturulmuştur. Bunlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- "Paydaş katılım planı" hazırlanması Türkiye ÇED sürecinde artık bir zorunluluktur.
- Türkiye ÇED Raporu formatına "Kümülatif Çevresel Etki Değerlendirmesi" adında tamamen yeni bir bölüm eklenmiştir.
- İklim değişikliği ve sera gazları emisyonları ile ilgili etki değerlendirme ve hafifletme tedbirleri belirleme kapsamını genişleten ilave alt bölümler eklenmiştir.
- Tamamen yeni bir bölüm olarak "Çevresel ve Sosyal Eylem Planı" eklenmiş olup, bu bölümde "Çevresel İzleme Planı" ve "Sürdürülebilirlik Planı" yer almaktadır. Sürdürülebilirlik Planında Sıfır Atık Planı, Trafik Yönetim Planı, Sera Gazları Azaltma Planı ve Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı gibi alt planlar bulunur.

Öte yandan, yeni yönetmelik çok kısa bir süre önce yürürlüğe girdiği için, buna göre onaylanmış ve yeni gerekliliklerin uygulamada nasıl sağlanacağı konusunda bilgi içerebilecek bir ulusal ÇED Raporunun henüz olmadığını bu noktada belirtmekte fayda vardır.

Paydaş Katılım Faaliyetleri Kapsamında Halkla İstişare ve Halkı Bilgilendirme

ÇSS1 uyarınca, paydaş katılımı Ç-S değerlendirmenin ayrılmaz bir parçasıdır ve ÇSS10'a uygun şekilde yapılmalıdır. Bu kapsamda, Borçlanıcılar farklı paydaşları (projeden etkilenen tarafları ve dezavantajlı veya hassas olanlar dahil diğer ilgili tarafları) belirlemeli ve PKP hazırlamalı ve uygulamalıdır. Proje yaşam döngüsü boyunca paydaşlarla etkileşim içinde olunmalı, söz konusu etkileşim proje geliştirme sürecinde mümkün olduğunca erkenden ve proje tasarımı konusunda paydaşlarla anlamlı istişarelere olanak tanıyan bir zaman çerçevesi içinde başlamalıdır. Paydaş katılımının niteliği, kapsamı ve sıklığı projenin niteliği ve ölçeği ve potansiyel riskleri ve etkileri ile orantılı olacaktır. PKP'de projenin yaşam döngüsü boyunca paydaşların sürece katılımının zamanlaması ve yöntemleri tanımlanmalı ve taraflara verilecek bilgilerin kapsam ve zamanlamasının yanı sıra, taraflardan istenecek bilgilerin türü de açıklanmalıdır. Katılım sürecinde istişare edilen kişilerin ihtiyaçları dikkate alınmalı, bu bağlamda bilgilendirme amaca uygun, anlaşılır ve erişilebilir şekilde yapılmalı ve istişareler kültürel açıdan uygun şekilde yürütülmelidir. Borçlanıcı, paydaşların projenin risk ve etkileri ile muhtemel fırsatlarını anlamalarını sağlamak için proje bilgilerini, proje tasarımı konusunda paydaşlarla anlamlı istişareler sağlayan bir zaman çerçevesi içinde, duyurmalıdır. Türk ÇED Yönetmeliğinde yalnızca ÇED gerektiren projeler için "ön kapsam belirleme" amacıyla halkla istişare yapılması istenmekte ve bunun için sadece çevresel değerlendirmenin gerekçesi ile birlikte duyurulması gerekmektedir. Buna ek olarak "paydaş katılım planı" hazırlanması Türkiye ÇED sürecinde artık bir zorunluluktur ve bu süreçte proje sahibi birçok halk katılımı toplantısı düzenlemek ve ilgili paydaşlara broşür, özet rapor gibi görsel materyallerle birlikte proje hakkında bilgi vermek zorundadır. Ancak, ÇSS10'da halkla istişare ve halkı bilgilendirme işinin kaç kez ve hangi yöntemle yapılacağı belirtilmemekte, bunun yerine katılımın anlamlı olması ve erkenden başlaması ve proje yaşam döngüsü boyunca projenin niteliği, ölçeği ve etki büyüklüğü ile orantılı ve sürekli bir paydaş katılımı yaklaşımı benimsenmesi istenmektedir.

2.8 Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması ve ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması

2.8.1 Genel Risk Değerlendirmesi

Bu projenin genel riski derecesi **Önemli** şeklinde belirlenmiştir.

Proje faaliyetlerinin niteliği, Türkiye'de halihazırda pilot uygulaması yapılmakta veya uygulamaya geçmiş olan yeniden kullanım potansiyeline sahip atıksu toplama ve arıtma tesisleri ile sulama sistemi rehabilite ve modernizasyonu dahil olmak üzere, büyük ölçüde faaliyetlere dayanmaktadır. Projenin etki alanındaki genel çevresel ve sosyal koşulları iyileştirmesi beklenmekle birlikte, atık oluşumu, ekosistemler ve yaşam ortamları üzerindeki dolaylı etkiler, gürültü ve titreşim, su rejimlerinin değişmesi gibi nedenlerden kaynaklananlar dahil olmak üzere, önerilen bileşenlerin uygulamaya geçmesi ile ilgili çevresel ve sosyal risk ve etkiler olacaktır. İnşaat işleriyle ilgili proje faaliyetlerinin arazi edinimi ve gönülsüz yeniden yerleşim gerektirmesi ve toplum sağlığı ve güvenliğine ve iş gücü ve çalışma koşullarına ilişkin riskler oluşturması olasıdır. Proje faydalarına veya paydaş katılım faaliyetlerine erişimde eşitsizlik ya da önerilen alt proje faaliyetlerinin paydaşlardan sınırlı kabul görmesi riskleri olabilir. Bu etkilerin şu yollarla yönetilmesi beklenir; i) yeterli düzeyde yönetim planları geliştirilmesi, ii) İller Bankası ve DSİ'de çevresel ve sosyal risk yönetimine insan kaynağı ve mali kaynak ayrılması ve iii) alt projelerin denetimini yapacak olan DSİ bölge personeli ve belediye personeli için eğitim ve kapasite oluşturma programı uygulanması.

İlgili belediyelere bağlı SKİ'ler aracılığıyla yönetilen atıksu toplama ve arıtma sistemlerinden arıtılmış atıksuyun TOB idaresinde ve yerel seviyede işletme ve bakımından SB'lerin sorumlu olduğu şekilde tarımda sulama amaçlı yeniden kullanılmasına kadar olan süreci kapsayan sanitasyon değer zinciri boyunca önerilen sistemlere ait çeşitli unsurların geliştirilmesi, planlanması, işletilmesi, idame ettirilmesi ve yönetilmesi süreçlerine dahil olan birden fazla sayıda paydaş, paydaş bileşeni kapsamındaki risklerle ilişkilidir. Sulama sistemlerinin tasarım

ve İnşaatı ve ardından AAT'lara bağlantılarının yapılması işleri uygun bir şekilde sıraya konmalı ve bu işler alımın sürdürülebilir olmasını, maliyetlerin de karşılanmasını sağlamak için DSİ (planlama ve inşaatın sorumlu), SKİ'ler (işletmeciler) ve SB'ler/çiftçiler (arıtılmış atıksu nihai tüketicileri) dahil olmak üzere farklı taraflarla koordine edilmelidir. Bunun için çiftçilere birtakım sübvansiyonlar verilmesi, dolayısıyla da gerekli destekleme politikalarının mevcut olması gerekebilir. Proje tasarımında bu konuları ele almak üzere tüm paydaşlarla koordinasyon ve etkileşim sağlanmaya çalışılacaktır. Paydaşlarla ilgili konulara ilişkin sorumluluklar ise açık ve nettir. Arıtılmış suyun tarımsal sulama amaçlı kullanılması durumunda sorumluluk DSİ'ye, rekreasyon amaçlı kullanılması durumunda ise İller Bankası'na/Belediyelere aittir.

Projede ayrıca, proje müdahalelerinin geniş çapta anlaşılmasını ve sahiplenilmesini teşvik etmenin yanı sıra proje tasarımına vatandaşların katılımını sağlamak için potansiyel ve gerçek yararlanıcılara yönelik önemli bir vatandaşa ulaşma kampanyası bulunmaktadır. DSİ ve İller Bankası'nın kararlılığı ve önerilen etki hafifletme tedbirleri sayesinde, potansiyel sorunların ele alınabileceği beklenmektedir.

Yatırımların spesifik konumları ve nihai tasarımları bu aşamada bilinmediğinden ve projenin uygulanması sırasında kesinleştirileceğinden, Projede bir çerçeve yaklaşım izlenecektir. Buna göre, daha önce belirtildiği üzere hem DSİ hem de İller Bankası Değerleme öncesinde kendi ilgili faaliyetlerini kapsayacak şekilde (i) ÇSYÇ, (ii) İYP, (iii) YYÇ, (iv) PKP ve (v) ÇSTP hazırlamışlar, istişare etmişler ve duyurmuşlardır. Uygulama sırasında, alt projeler için sahaya özel ÇSED/ÇSYP'ler, PKP'ler, Yeniden Yerleşim Planları (YYP'ler) ve yüklenicilerin Proje seviyesindeki İYP'leri olacak Y-İYP'ler hazırlanacaktır.

2.8.2 Çevresel Risk Sınıflandırması

Projenin çevresel risk derecesi **Önemli** şeklinde belirlenmiştir. Projenin çevresel riski, temel olarak proje faaliyetlerinin türüne ve ölçeğine (atıksu toplama, arıtma ve tarım için yeniden kullanma, yeni sulama sistemleri inşası ve mevcut sistemlerin modernize/rehabilitasyonu) ve bunların farklı havzaları kapsayan geniş coğrafi kapsamına bağlıdır. Proje faaliyetlerinin uzun dönemli çevresel etkilerinin olumlu olması beklenmektedir çünkü bu sayede atıksu arıtma sistemi ve sulama hizmetlerinde iyileşme olacaktır. Bununla birlikte, potansiyel olumsuz çevresel risk ve etkiler de beklenmekte olup, bunlar çoğunlukla atıksu toplama sistemleri ve AAT'ların İnşaatına ve sulama sistemleri İnşaat ve modernizasyonuna yönelik inşaat işleri ve borulu sulama sistemlerine akıllı su sayaçları takılması ve bunların işletilmesi ve idame ettirilmesi ile ilişkilidir. Yukarıdaki faaliyetlerle ilişkili potansiyel çevresel riskler şunları içerir; (i) İnşaat aşamasında gürültü, toz, taşıt aracı egzozu, atıksu, malzeme fazlası ve başka atıklar oluşması, (ii) atıksu arıtma tesislerinden çıkan çamur ve katı atıklar; (iii) AAT'lar ile ilişkili hidrojen sülfid, metan, ozon, gaz halinde veya uçucu kimyasal madde emisyonları; (iv) kaza ve yaralanmalar, tarım ilaçları gibi kimyasallara maruzluk, gürültü ve titreşim ve patojen ve vektörlere maruzluk gibi İSG etkileri ve fiziksel, kimyasal, biyolojik tehlikeler ve potansiyel patojen varlığı nedeniyle suyla bulaşan hastalıklar; (v) arıtılmış atıksu deşarjı ve/veya yeniden kullanımı; (vi) yakındaki reseptörler, biyolojik çeşitlilik, kırsal geçim kaynakları ve biyolojik ve ekolojik açıdan önemli alanlar üzerindeki ekolojik etkiler, (vii) arıtılmış atıksuyun sulama için yeniden kullanılması nedeniyle yeraltı su kalitesinin bozulması ve toprak kalitesinin değişmesi ve (viii) kaynak kullanımı üzerindeki etkiler (su, enerji ve ham maddeler). Yukarıda belirtilen risk ve etkiler ciddi olabilirler ama öngörülebilir, sahaya özel ve yönetilebilir niteliktedirler. Bunlar ulusal düzenlemeler, DBG ÇSGY'leri ve İyi Uluslararası Endüstri Uygulamaları (İUEU) doğrultusunda uygun şekilde ölçüldükleri ve yeterli düzeyde hafifletme tedbirleri uygulandığı takdirde önlenir, en aza indirilebilir veya hafifletilebilirler. Çevresel riskleri yüksek her türlü yatırım proje kapsamındaki finansmanın dışında tutulacaktır.

2.8.3 Sosyal Risk Sınıflandırması

Projenin sosyal risk derecesi **Önemli** şeklinde belirlenmiştir. Projeyle birtakım AAT'ların İnşaatı ve mevcut sulama sistemlerinin rehabilite ve modernize edilmesi finanse edilecektir. Bu yatırımların orta ve uzun dönemde su kaynaklarının daha verimli ve sürdürülebilir kullanımının sağlanmasında olumlu etkileri olacaktır. Ancak, yatırımların inşaat ve işletme aşamalarında önemli sosyal riskleri ortaya çıkacaktır. AAT'ların İnşaatı aşağıdaki sosyal risklere neden olabilir: Yeterli paydaş katılımının olmadan AAT'ların konumlandırması dolayısıyla toplumsal gerilim ve direnç olması; konumlandırma tercihlerine bağlı olarak dezavantajlı/hassas toplulukların olumsuz etkilenmesi; inşaat aşamasında iş gücü ve çalışma koşulları riskleri; inşaat ve işletme sırasındaki toplum sağlığı ve güvenliği riskleri; iş gücünün büyüklüğüne ve tedarik edilme şekline bağlı olarak CSİ/CT riskleri; tarım arazilerinin gönülsüz edinimi ve geçim kaynakları kaybı ve olası fiziksel yeniden yerleşim; yetersiz paydaş katılımı ve şikayet yönetimi ile ilgili riskler. Mevcut sulama sistemlerinin rehabilite ve modernize edilmesi şu risklere neden olabilir: İnşaat aşamasındaki iş gücü ve çalışma koşulları riskleri; inşaat ve işletme sırasındaki toplum sağlığı ve güvenliği riskleri; inşaat sırasında işçilerin uzak/kırsal bölgelere gönderilmesinden kaynaklı CSİ/CT riskleri; tarımsal geçim kaynaklarını etkileyen küçük kalıcı ve geçici arazi edinimi veya irtifak hakkı kısıtlamaları; yeni su sayaçları takılmasına bağlı olarak ödeme gücüne ilişkin riskler; çiftçilerin geri kazanılmış atıksu kullanmaya gönüllülüklerine ilişkin riskler; yetersiz paydaş katılımı ve şikayet yönetimi ile ilgili riskler. Bu etkilerin şu yollarla yönetilmesi beklenir; i) yeterli düzeyde yönetim planları geliştirilmesi, ii) DSİ ve İller Bankası'nda çevresel ve sosyal risk yönetimine insan kaynağı ve mali kaynak ayrılması ve iii) alt projelerin denetimini yapacak olan DSİ bölge personeli ve belediye personeli için eğitim ve kapasite geliştirme programı uygulanması.

2.8.4 ÇSS'lerin Alt Projelere Uygulanması

ÇSS'lerin alt projelere uygulanması tarama süreci ile başlar; (i) hem ulusal mevzuat çerçevesi hem de DB Ç-S risk sınıflandırması dikkate alınarak, finansman için teklif edilecek alt projeler kapsamında Belediyeler/İdareler tarafından yapılacak ilk Ç-S risk değerlendirmesi; (ii) önerilen alt projelerin İller Bankası Ç-S ekibi tarafından gözden geçirilmesi ve risk kategorilerinin tanımlanması, (iii) İller Bankası PYB'nin alt projelerin risk sınıflandırması (önemli, orta, düşük) hakkındaki nihai karar için DB Ç-S ekibi ile istişare etmesi.

ÇSS1 Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi

Alt projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin prosedürler aşağıdakileri içerir:

- Tüm alt projelerin yasal anlaşmadaki istisnalara karşı taranması;
- Alt projelerin muhtemel çevresel ve sosyal risk ve etkilerine göre taranması, gözden geçirilmesi ve sınıflandırılması. Sınıflandırma sisteminde şunlar hesaba katılır; (i) alt projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin niteliği ve büyüklüğü; (ii) sektörel ve coğrafi bağlam ve (iii) finansman ayrıntıları (yani, kredi değerliliği).
- Geçerli ÇSS'lerin gerekliliklerinin karşılanması amacıyla, her alt projeye ilişkin tüm Ç-S dokümanlar/belgeler değerlendirilecek, hazırlanacak ve uygulanacaktır;
- Yukarıdaki paragrafın gereklerini yerine getirmek için gereken tedbirler, İller Bankası ile alt borçlanıcı belediye/idare arasındaki yasal anlaşmada belirtilecektir;
- Alt projelerle ilgili çevresel ve sosyal bilgilerin izlenmesi ve düzenli olarak güncellenmesi;

- Bir alt projenin risk profili önemli ölçüde artarsa, ÇSS'lerin ilgili gerekliliklerinin uygulanması ve bunların uygun şekilde belgelenmesi ve
- İnşaat ve işletme sırasında alt projenin çevresel ve sosyal riskinin izlenmesi

Belediye altyapı yatırımları arasında atıksu toplama ve taşıma sistemleri ve yağmur suyu ve drenaj sistemleri inşa, genişletme veya rehabilitasyonu ile yeni atıksu arıtma tesisleri, atıksu kolektörleri ve yeniden kullanım potansiyeli olan arıtma tesisleri inşası ve arıtılmış çıkış suyunun yeniden kullanımına imkan vermek için mevcut tesislerde üçüncül arıtma prosesleri kurulması yer alacaktır. Ayrıca, biyogaz toplama ve enerji üretim tesisleri ile işleyen ve/veya arıtmadan çıkan çamurun çevresel, tarımsal ve endüstriyel amaçlı ürün olarak kullanımına olanak sağlayan çamur işleme proseslerine sahip AAT'ların rehabilite edilmesi ve güçlendirilmesi, mevcut tesislerde arıtılan çıkış suyunun yeniden kullanılmasına olanak sağlayan üçüncül arıtma tesisleri kurulması. Bu yatırımların öncelikle olumlu çevresel etkileri olacaktır, ancak belirli alt projelerin de bazı önemli çevresel ve sosyal risklere sahip olması beklenmektedir. Söz konusu riskler yatırımların hem İnşaat hem de işletme aşamaları ile ilgilidir.

İnşaatla ilgili etkiler yaşam ortamlarının bozulması, hava ve gürültü emisyonları, halk sağlık ve güvenliği (trafik yönetimi ile ilgili riskler ve cinsiyete dayalı şiddet riskleri dahil), iş sağlığı ve güvenliği riskleri, iş gücü akını, arazi edinimleri, geçim kaynaklarının kaybı v.s.'dir. Kültür ve doğa bakımından hassas ortamların olumsuz etkilenmesi riski de vardır.

İşletme aşamasındaki etkiler ise arıtılmış atıksu oluşması ve deşarj edilmesi, arıtma sonucu çamur oluşması, atıksu arıtma tesislerinden kötü koku yayılması, biyolojik aerosol emisyonu meydana gelmesi ve yanlışlıkla kimyasal madde dökülmesi ve sızıntısı meydana gelmesi v.s.'dir.

Alt projeler belirlenecek ve ön fizibiliteler/tasarımlar gözden geçirilecektir. Bu ÇSYÇ, sosyal ve çevresel konuların alt proje düzeyinde ele alınmasını sağlamak için genel proje uygulamasına entegre edilecek politika, prosedür ve hükümler için bir kılavuz görevi görecektir. Sahaya özel sorunlar/etkiler bu ÇSYÇ'de tarif edildiği şekilde tarama sürecinde İller Bankası tarafından belirlenecektir. Buna ek olarak, İller Bankası bir Paydaş Katılım Planı (PKP), bir Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ) ve ÇSS2'nin İller Bankası çalışanlarına ve sözleşmeli işçilere uygulanmasını içerecek bir İş Gücü Yönetim Prosedürü (İYP) hazırlayacaktır.

Tüm alt projeler için ilgili sahaya özel çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanları (örneğin ÇSED'ler/ÇSYP'ler, YYP/Sonradan Sosyal Denetim Raporu) tarama sürecinin sonuçlarına uygun şekilde hazırlanacaktır. Sahaya özel tüm çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanlarının kesinleştirilmesi ve her bir alt projenin kendi ihale sürecinden önce açıklanması gerekecektir. Belediyeler bu dokümanları alt projelerin çevresel ve sosyal risk sınıflandırmasına göre hazırlayacaklardır. Alt projeye ilişkin çevresel ve sosyal dokümanlarının hazırlanması sırasında, ulusal mevzuat gerekliliklerinin yanı sıra ilgili Sanayi Sektörü Yönergeleri, yani Dünya Bankası Grubu ÇSG Genel Kuralları ve Atık Yönetim Tesisleri, Su ve Kanalizasyon ile ilgili kuralları kullanılacaktır. Türk mevzuatının ÇSS'lerden ayrıldığı durumlarda, hangisi daha sıkı hükümler içeriyorsa o geçerli olacaktır.

Sosyal etki ve riskler bu çevresel ve sosyal dokümanlarda alt proje seviyesinde ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve uygulama sırasında takip edilecektir. Bunlar arasında gönülsüz arazi edinimi, muhtemel arazi dışı gelir kayıpları, iş gücü akını ve CSİ/CT riskleri, toplum sağlığı ve güvenliği, kültürel varlıklar ve miras üzerindeki etkiler, hassas gruplar üzerindeki etkiler, paydaş ilişkileri ve sosyal kaynaşma riskleri bulunabilir. Beklenen olumlu sosyal etkiler arasında yerel istihdam ve tedarik fırsatları ile belediye hizmetlerine erişimin iyileştirilmesinden kaynaklanan toplumsal refah etkileri bulunur. Hassas ve dezavantajlı

gruplar (örneğin yaşlılar, okuma yazması olmayanlar, evsizler veya istikrarsız barınma koşullarında yaşayanlar, kadınlar, engelliler v.s.) ÇSED'ler/ÇSYP'ler, YYP'ler/Sonradan Sosyal Denetim Raporları yoluyla tespit edilecektir. Buna ek olarak, yerel STK'lar ve proje alanlarında ikamet eden veya çalışan yerel yönetim temsilcileri de paydaş olarak kabul edilecektir.

Sahaya özel Ç-S değerlendirmelerde, ilişkili tesislerin⁵ yanı sıra duruma göre, kümülatif etkiler de hesaba katılacaktır.

ÇSS2 İş Gücü ve Çalışma Koşulları

Proje işçileri doğrudan işçilerden, sözleşmeli işçilerden ve birinci basamak tedarikçi işçilerinden oluşur. İller Bankası PYB çalışanları devlet memurudur ve projenin doğrudan çalışanlarıdır. İnşaat işlerinde çalışan yükleniciler sözleşmeli işçilerdir. Birinci basamak tedarikçi işçileri alt projelerin Ç-S çalışmaları kapsamında belirlenecektir. Alt projelerin birinci basamak tedarikçileri, iletim ve şebeke hattı, AAT, pompa ve vana, beton ve güvenlik ekipmanları imal eden şirketler olacaktır. Bu sektörler, çocuk işçiliği ve zorla çalıştırma konusunda kayda değer ölçüde risk içermeleriyle bilinmemektedir. Dolgu veya eski haline getirme malzemesi gerekirse, yerel taş ocakları da birinci basamak tedarikçi olarak kabul edilecektir. Yerel taş ocakları dışında, birinci basamak tedarikçilerin büyük ölçekli yerel şirketler olması beklenmektedir.

Proje uygulaması sırasında inşaat işleri ihalesi yapılacağı zaman, ihale dokümanlarına İYP eklenecektir. Yükleniciler iş aldıktan sonra (Davranış Kuralları dahil olmak üzere) proje İYP'sini uygulamaya koyacak ve İş Sağlığı ve Güvenliği Planı (İSGP) ve Y-İYP hazırlayacaklardır. Ana yükleniciler kendi alt yüklenicilerini yönetmekten sorumlu olacaktır.

İller Bankası'nın ve Proje Ortakları ve Yüklenicilerinin insana yakışır iş yerlerini teşvik etmek suretiyle temel ilkelere ve işçilerin haklarına saygı duymasını ve korumasını sağlamak amacıyla, İller Bankası tarafından uygulanacak temel prosedür ve gereklilikler İYP'de belirlenir. Bunlar şunları içerir:

- Adil muamele
- İşçiler arasında ayrımcılık yapılmaması ve fırsat eşitliği olması
- İyi bir işçi-yönetim ilişkisi kurulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi
- Ulusal çalışma ve istihdam kanunlarına, davranış kurallarına uyulması
- Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları başta olmak üzere, işçilerin güvenlik ve sağlığının korunması ve desteklenmesi
- (Dünya Bankası ve Türk mevzuatında tanımlandığı şekliyle) zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinin önlenmesi
- Çalışanlara istihdam edildiklerinde davranış kuralları, SGÇ ve CSİ/CT ve DB gereklilikleri v.s. hakkında intibak eğitimi verilmesi.

İşçiler için barınma sağlanıyorsa, Yükleniciler temiz içme suyu, temiz yatak, tuvalet ve duş, temiz yatakhane, iyi aydınlatma, kilitli dolap, uygun havalandırma, güvenli elektrik tesisatı, yangın ve aydınlatma koruması, ayrı yemek pişirme ve yeme alanları sunacaklar ve bunların

⁵"Bağıl Tesisler", proje kapsamında finanse edilmeyen ve Bankanın değerlendirmesine göre (a) projeyle doğrudan ve önemli ölçüde ilgili olan ve (b) proje ile eş zamanlı olarak yürütülen veya gerçekleştirilmesi planlanan ve (c) projenin hayata geçirilebilmesi için gerekli olan ve proje olmasaydı inşa edilmeyecek, genişletilmeyecek veya yürütülmeyecek olan tesis veya faaliyetleri ifade eder.

hijyen standartlarının iyi olmasını sağlayacaklardır. Kadınlar ve erkekler için ayrı tesisler sağlanacaktır.

Şantiye kamplarının konum ve yerleşimleri inşaat gözetmenleri ile mutabık kalınacak ve risk değerlendirmesi yapılacaktır. Şantiyede sözleşmeli işçi barındırmanın kabul edilebilir kalite düzeyi için IFC/EBRD'nin Süreçler ve Standartlar başlıklı ve İşçi Konaklamaya ilişkin Kılavuz Notu⁶ esas alınmalıdır;

Şantiyede barındırılan işçilerin kontamine gıda ve/veya su yoluyla ve/veya vektörle bulaşan hastalıklar yoluyla enfeksiyon kapmayı önleme eğitimi almaları; cinsel yolla bulaşan hastalıklardan sakınılması.

İYP, tüm tarafların ve yüklenicilerin ihale dokümanlarında yer alan istihdam yönetimi gereklilerine uymalarına yardımcı olacaktır. Proje işçilerinin tümüne yönelik olan ŞM 6. Bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

ÇSS3 Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Yönetilmesi

Alt projeler için yapılan fizibilite etütleri proje hazırlama aşamasında ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve alt projelerin ÇSS3 ile ilgili yönleri belirlenecektir. Alıcı su ortamları ve sucul ekosistemler üzerindeki etkisinin asgari düzeyde olması için, atıksu arıtma tesislerinin tahliye noktaları da gözden geçirilecektir. Ancak, arıtılmış atıksuyun çıkış kalitesinin ve arıtma çamuru bertaraf işleminin (AB Direktiflerinden uyarlanmış) Türk mevzuatı gereklilikleri ve Dünya Bankası Grubu'nun uygun deşarj/bertaraf standartları ile ilgili ÇSG Yönergeleri ile aynı doğrultuda olması zorunludur.

Alıcı ortamların özümseme kapasitesi, çamur yönetimi, koku, gürültü ve hava kalitesi özellikleri alt projeye özel Ç-S dokümanlarında ayrıntılı şekilde değerlendirilecektir.

İnşaat işlerinden sera gazı emisyonları çıkacaktır fakat mekansal ve nicel olarak sınırlı olacaktır. Atıksu arıtımı sonucu çamur oluşmasından daha fazla sera gazı çıkabilir, ancak uygun teknolojiler kullanıldığında sera gazları en verimli şekilde toplanabilmekte ve yönetilebilmektedir. Çamur yönetimine yönelik alternatifler alt projeye özel Ç-S değerlendirmelerde tartışılacaktır.

Proje tasarım çalışmalarında su pompaları, AAT üniteleri, borular, vanalar v.s. gibi enerji ve kaynak verimlilikli ekipmanlar tercih edilecektir.

ÇSS4 Toplum Sağlığı ve Güvenliği

Önerilen alt projeler çoğunlukla yarı kentsel veya kentsel alanlarda yer alacaktır. İnşaat sahalarına halktan kişilerin girmesi, bu kişilerin karıştığı kazalar ve benzeri olaylar ile toplum sağlığı ve güvenliği üzerinde olumsuz etkiler meydana gelme ihtimalini artırır. Yakında yaşayan halk toplulukları ve yerleşim yerleri, her faaliyet öncesinde inşaat faaliyetleri ve bunların olası etkileri konusunda zamanında bilgilendirilecektir. Tüm alt projelerde şantiyelerin etrafı uygun şekilde çevrilmek suretiyle yöre halkının proje sahasına girmesi engellenecektir. Her alt proje için birer trafik yönetim planı hazırlanacak ve Ç-S dokümanlara entegre edilecektir.

Arıtma çamurunun AAT'tan bertaraf tesislerine taşınması bakımından trafik önemli bir sorun haline gelecektir. Sahanın sel, heyelan ve depreme karşı bütünlüğünün korunmasına ilişkin spesifik tedbirler ölçülen risk seviyelerine göre sahaya özel ÇSYP'lere entegre edilecektir. Alt

⁶ Uluslararası Finans Kuruluşları (IFC) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) 2009: İşçi Konaklama: Süreçler ve Standartlar.

projelerde saha seçimi yapılırken sel, heyelan ve deprem risklerine karşı zayıf alanlardan mümkün olduğunca kaçınılacaktır.

Atık toplayıcılar dahil olmak üzere yöre halkının geçinme şekilleri ve yaşam koşulları alt proje ÇSED'leri/ÇSYP'leri sırasında araştırılarak günlük rutinler içinde uygun tedbirler geliştirilecek, böylece alt projelerin neden olabileceği sağlık ve güvenlik sorunlarının önüne geçilmiş olacaktır.

Elbette, yukarıdaki alt bölümde tartışılan toz ve koku emisyonları ve gürültü oluşumu ile ilgili etkiler toplum sağlığı ve güvenliği için de geçerlidir. Dolayısıyla, spesifik değerlendirmeler ve bu etkilere yönelik tedbirlerde bu etkilerin toplum sağlığı ve güvenliğini ilgilendiren boyutları dikkate alınacak ve Hava Kalitesi Yönetim Planları veya Gürültü Yönetim Planları gibi ilgili yönetim planları bu şekilde hazırlanacaktır. Ayrıca, her alt proje için de Toplum Sağlığı ve Güvenliği Planları hazırlanacak ve bu konuları genel olarak kapsayacaktır.

Alt projeler muhtemel kümülatif etkilerine göre taramadan geçirilecek ve gerektiğinde ÇSED'lere kümülatif etki değerlendirmesi dahil edilecektir. Dünya Bankası gereklilikleri uyarınca, iş gücü akının muhtemel olumsuz etkileri ve CSİ/CT riskleri de sosyal sorunlar olarak ÇSED'lerde ve ÇSYP'lerde göz önünde bulundurulacaktır.

Alt projelerin İnşaat ve işletme aşamalarındaki bir başka önemli konu da can ve yangın güvenliğidir. Bina/ekipman tasarım ve işletiminde Dünya Bankası Grubu Genel ÇSG Yönergelerinde şart koşulan gereklilikler karşılanacaktır. Bu amaçla, halkın erişimine açık binalar yerel bina İnşaat kurallarına, yerel itfaiye yönetmeliklerine, yerel hukuki/sigorta gerekliliklerine tam uygun şekilde ve uluslararası kabul görmüş can ve yangın güvenliği standardına göre tasarlanacak, yenilenecek/yapılacak ve işletilecektir. Sahaya özel Ç-S dokümanlar kapsamında, alt projelere ilişkin acil durumlara hazırlıklı olma ve müdahale planları hazırlanacaktır.

Buna ek olarak, Covid-19 pandemisinin proje üzerinde oluşturabileceği etkilerin önlenmesi amacıyla, projenin İnşaat ve işletme aşamaları sırasında özel tedbirler içeren önlem planları/prosedürleri hazırlanacaktır ve uygulanacaktır. Bu plan ve prosedürlerin hazırlanması sırasında, yetkililerin resmi duyuruları ve Dünya Bankası Covid-19 Ara Yönergesi⁷ dikkate alınacak, söz konusu plan ve prosedürler dokümanlarda yapılan güncellemelere ve duyurulara göre düzenli olarak güncellenecektir.

ÇSS5 Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim

Alt projelerde arazi edinimi gerekmesi durumuna ilişkin **politika, prosedür ve hükümler SDVİP için hazırlanan YYÇ'de verilmiştir.** Arazi edinimi gerektiren ve ilgili sürecin halihazırda tamamlanmış olduğu her türlü alt proje için, süreç ve çıktılar bakımından ÇSS 5'e göre mevcut olabilecek her türlü eksikliğin belirlenmesi amacıyla, detay tasarım hazır olduktan sonra ve inşaat işleri başlamadan önce Sonradan Sosyal Denetimler yapılacaktır. Nihai tasarımda değişiklik gerektirebilecek alt projeler için YYÇ, arazi kaynaklı etkilerin ve tazminat önlemlerinin nasıl ele alınacağı konusunda yol gösterici belge işlevi görecektir. Araziye dayalı olmayan herhangi bir geçim kaynağı kaybı olması durumunda, bu etkiler alt projeye özel ÇSED/ÇSYP'ler kapsamında ÇSS1 gerekliliklerine göre ele alınacaktır. Her bir alt projenin İnşaat ve işletme aşamaları ile ilişkili ve araziye dayalı ilgili sosyal etkiler ve bunlara karşılık gelen hak sahipliği ve etki hafifletme tedbirleri İller Bankası tarafından hazırlanan ve DB tarafından onaylanan YYÇ'de ayrıntılı şekilde belirtilecektir. İller Bankası ve borçlanan belediyeler arasındaki kurumsal uygulama/takip düzenlemeleri de YYÇ'de açık ve ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

⁷ Dünya Bankası, 2020, ÇSÇ/Koruma Önlemleri Ara Notu: İnşaat/İnşaat Projelerinde Covid-19 Hususları

Alt projelerde geçici ve/veya kalıcı arazi edinimi olması muhtemeldir. İller Bankası ve önceki projelerde borçlanan belediyeler arazi gerektiren yatırımları için kamu arazilerini ve mevcut yolları kullanmaya çalışmaktadır. Kamu arazisi bulunmadığı durumlarda, proje tasarımında arazi edinimi asgaride tutulacaktır. Arazi ediniminin kaçınılmaz olduğu durumlarda İller Bankası, borçlanan belediyelerin Banka standartlarına uygun olarak ikame maliyeti üzerinden kaybı tazmin etmesini sağlayacaktır. Fiziksel yer değiştirmeden tüm alt projelerde kaçınılacak olmakla birlikte, ekonomik yer değiştirme olma olasılığı yüksektir. Ekonomik yer değiştirme ile ilgili hak sahipliği tablosu YYÇ içinde yer almakta olup, alt projeye özel YYP'larda ve Sonradan Sosyal Denetimlerde kullanılacaktır. Alt proje alanında gayriresmi atık toplayıcılarına rastlanabilecek olup, bu durum proje hazırlığı sırasında değerlendirilecektir. Durum böyleyse, geçim kaynağı kayıplarına yönelik tedbirler YYP'de ele alınacaktır.

Sahaya özel etkilerin belirlenmesinden İller Bankası ve ilgili belediyeler sorumlu olmakla birlikte, YYP'ler/Sonradan Sosyal Denetimler belediyeler tarafından hazırlanacak, uygulanacak ve izlenecektir. İller Bankası, YYP/Sonradan Sosyal Denetim Raporu hazırlanması sırasında belediyelere yakın destek ve eğitim sağlayacak ve YYP'lerin uygulamasını denetleyecektir. Su ve kanalizasyon şebekesi projelerinde genellikle kamuya ait yollar kullanılır ve bu projelerin kamuya ait yollarda önceliği vardır, böylece hem fiziksel hem de ekonomik yer değiştirme asgari düzeyde tutulmuş olur. Belediyeler tarafından ayrı hazırlanan alt projeye özel her YYP ve Sonradan Sosyal Denetim Raporu İller Bankası tarafından gözden geçirilecek ve uygun görüşü alınmak üzere Dünya Bankası'na gönderilecektir.

ÇSS6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi

Herhangi bir Doğal Yaşam Ortamı (DYO) üzerinde olumsuz etkisi olup olmadığının belirlenmesi amacıyla, alt proje sahaları taramadan geçirilecektir. Olumsuz etki söz konusuysa, sahaya özel Ç-S değerlendirme ile muhtemel etki alanının biyolojik çeşitlilik ve ekoloji bakımından (karasal ve sucül) önemi değerlendirilecek, bu kapsamda herhangi bir bölümünün Kritik Yaşam Ortamı (KYO) kriterlerini karşılama olasılığı belirlenecektir. Sahaya özel Ç-S Değerlendirmede flora ve fauna türleri üzerine ayrıntılı araştırma, yaşam ortamları ve ekolojik sistemler ve hizmetler yer alacak olup, alt projelerin yaratması muhtemel olumsuz etkilerin nitelik ve kapsamı analiz edilecek ve daha ayrıntılı Kritik Yaşam Ortamı Değerlendirmesi ve/veya Biyolojik Çeşitlilik Yönetim Planı gerekli olup olmadığı belirtilecektir. Kritik Yaşam Ortamları veya koruma bakımından önemi yüksek olan canlı türleri ve yaşam ortamları (örneğin, küresel, bölgesel veya ulusal IUCN Kırmızı Listesinde belirtildiği üzere, Ulusal Koruma Alanı, Önemli Biyolojik Çeşitlilik Alanı (ÖBÇA) veya Önemli Kuş Alanı (ÖKA) olarak tanımlanmış alanlar) üzerinde ciddi olumsuz etkileri olacak hiçbir alt proje, proje kapsamında finansman için uygun olmayacaktır. Biyolojik çeşitlilik, ekolojik sistemler ve/veya ekosistem hizmetleri üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine yönelik hafifletme tedbirlerinin sahaya özel ÇSYP'lerine ve BÇYP'lerine dahil edilmesi durumunda, doğal ve değiştirilmiş yaşam ortamlarını etkileyen diğer alt projeler finanse edilebilir.

Alt projelerin saha seçiminde tüm ulusal koruma alanlarından, ÖBÇA'lardan, ÖKA'lardan, kritik yaşam ortamlarından ve IUCN Kırmızı Listedeki canlı türlerinden kaçınılacaktır. Tespit edilen alt projelerin fizibilite etütlerinde kritik yaşam ortamları, doğal yaşam ortamları ve değiştirilmiş yaşam ortamlarının (ÇSS6'daki tanımlara göre) varlığı belirlenecektir. Buna ek olarak, sahaya özel Ç-S dokümanlarda flora ve fauna türleri, yaşam ortamları ve alt proje faaliyetlerinin bunlar üzerindeki etkilerinin seviyesi ayrıntılı olarak analiz edilecektir. Alt projelerden herhangi birinin ekosistem hizmetleri de dahil olmak üzere (karasal ve/veya sucül) biyolojik çeşitlilik değerleri üzerinde önemli etkilerinin olması durumunda, söz konusu alt proje bu proje kapsamında finanse edilmeyecektir. Yukarıda belirtilen kategorilere ait olmayan, doğal ve değiştirilmiş yaşam ortamlarını orta derecede etkileyen alt projeler bu proje

kapsamında finanse edilebilir. Ancak, alt projelerin etkilerin ve verdikleri rahatsızlıkların en aza indirilmesi için sahaya özel ÇSYP'lerde (ve/veya BÇYP'lerde) hafifletme tedbirleri alınacaktır.

ÇSS8 Kültürel Miras

Alt proje sahaları kendi ayak izlerinde bilinen herhangi bir kültürel miras sahası olup olmadığına göre değerlendirilecektir. Bilinen kültürel miras alanlarını/varlıklarını etkileyecek alt projeler kapsam dışı tutulacaktır. Proje, seçilen beş belediyede büyük ölçekli inşaat işleri içerdiğinden, kazı çalışmalarında bulguya rastlama riski vardır. Dolayısıyla, alt projeye özel Ç-S dokümanlarda en azından bulguya rastlama prosedürleri bulunmalı ve bunlar inşaat işleri sözleşmelerine dahil edilmelidir.

ÇSS9 Finansal Araçlar

Proje, Finansal Aracı sıfatıyla İller Bankası tarafından yürütülecek ve Dünya Bankası'ndan alınan fonlar hedeflenen belediyelere ve bunların bağlı idarelerine ait olduğu açıkça tanımlanmış alt projelere aktarılacaktır. ÇSIDB'ye bağlı bir kurum olan İller Bankası, Türkiye'nin ulusal kanun ve yönetmeliklerine tabidir. Bu nedenle, finanse ettiği veya alt kredi anlaşmaları imzaladığı alt projeler için Çevre Kanunu, Kamulaştırma Kanunu, Yeniden Yerleşim Kanunu, İş Kanunu v.s. dahil olmak üzere çeşitli kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasından sorumludur. İller Bankası'nın kredi değerlendirme süreci, söz konusu kredilerin teknik, ekonomik ve mali değerlendirmesini içermektedir. Çevresel ve sosyal değerlendirmede genel olarak teknik değerlendirme kapsamındaki izin ve arazi edinim gereklilikleri esas alınır.

İller Bankası'nın Dünya Bankası, EIB ve JICA gibi Uluslararası Finans Kuruluşları aracılığı ile finanse ettiği projeler, uluslararası finansmanlı yatırımlara ilişkin temel prosedür dokümanları kullanan Uluslararası İlişkiler Dairesi tarafından yönetilmektedir. Alt projelere yönelik olarak projenin çevresel ve sosyal tarama, gözden geçirme ve izleme prosedürlerinin esas alındığı temel prosedür dokümanları ÇSYÇ ve YYÇ olup, bunlar projelerin ömrü boyunca uygulanacaktır. İller Bankası belediyelerle alt kredi anlaşmaları imzalar ve ÇSYÇ bu anlaşmaların birer parçasıdır. İller Bankası, belediyelerin ÇSYÇ ile tam uyum içinde çalışmasını ve alt projeye özel Ç-S dokümanların ÇSÇ'ye uygun olarak hazırlanmasını ve uygulanmasını sağlar. ÇSYÇ ve YYÇ, projenin İşletim Kılavuzlarına entegre edilmesinin yanı sıra, temel unsurlar da PDD'lerde (Proje Değerlendirme Dokümanı) ve Kredi Anlaşmalarında belirtilir. Dolayısıyla, Ç-S çerçeve dokümanlarının yeterli düzeyde uygulanmasından tamamıyla İller Bankası sorumludur. ÇSYÇ ve YYÇ'de alt projeler için sahaya özel Ç-S dokümanlar hazırlanması da şart koşulmakta olup, bunlar İller Bankası ile alt borçlanıcılar arasındaki alt kredi anlaşmalarının bir parçası haline gelirler. Bu alt kredi anlaşmaları aracılığıyla, İller Bankası ve Dünya Bankası alt projeleri Dünya Bankası'nın çevresel ve sosyal gerekliliklerine uygun şekilde yönetir ve izler. ÇSYÇ'de Dünya Bankası gerekliliklerine göre alt proje tarama kriterleri açıklanır ve Dünya Bankası gereklilik ve standartlarının ulusal standartlarla karşılaştırması yapılır. ÇSYÇ'ye benzer şekilde, YYÇ'de arazi edinimi hakkındaki iç hukuk ile Dünya Bankası politika gereklilikleri karşılaştırılır ve en iyi arazi edinim süreci uygulamasının ilkeleri belirlenir. Genel bir kural olarak, tüm çevresel ve sosyal standartlar için projelerde en katı standartlar uygulanır.

Alt proje tarama süreci şunları kapsar; (i) hem ulusal mevzuat çerçevesi hem de Dünya Bankası Ç-S risk sınıflandırması dikkate alınarak, finansman için teklif edilecek alt projeler kapsamında Belediyeler/İdareler tarafında yapılacak ilk Ç-S risk değerlendirmesi; (ii) alt projelerin İller Bankası Ç-S ekibi tarafından gözden geçirilmesi ve risk kategorilerinin tanımlanması, (iii) İller Bankası PYB'nin alt projelerin risk sınıflandırması (önemli, orta, düşük) hakkındaki nihai karar için Dünya Bankası Ç-S ekibi ile istişare etmesi. Hazırlanacak uygun Ç-S dokümanlara daha

sonrasında karşılıklı mutabık kalınan Ç-S risklere göre karar verilir. İller Bankası ayrıca Ç-S dokümanların ilk incelemesini de yapar fakat önemli ölçüde riski olan alt projeler Dünya Bankası'nın önceden incelemesine ve onayına tabidir ve bu durum Dünya Bankası'nın yaptığı ön öncelimenin sınırlandırılması veya sona erdirilmesi konusunda Dünya Bankası ile İller Bankası arasında anlaşma sağlanmasına kadar devam eder.

Saha ziyaretlerinden ve Ç-S dokümanların incelenmesinden sonra, İller Bankası ekibi Dünya Bankası için altı aylık ilerleme raporları hazırlayacak ve ilgili alt projelerin çevresel ve sosyal performansları da bu raporlarda yer alacaktır.

İller Bankası, UFK finansmanlı projeleri kapsayan ÇSS9 gereklilikleri uyarınca Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) uygulamaya koyacaktır. Bunu gerçekleştirmek için İller Bankası ÇSYS kurması için bir Danışman görevlendirmiş olup, söz konusu sistem Kredi Yürürlük Tarihinden önce faal hale gelecektir. ÇSÇ ile İller Bankası'nın mevcut Ç-S yönetim kriterleri arasında olabilecek her türlü farklılık ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve bu farklılıkların giderilmesine yönelik eylemler Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planında (ÇSTP) açıklanacaktır.

İller Bankası bir Ç-S politika hazırlayacak olup, bunun üst yönetim tarafından onaylanması ve kamuoyuna duyurulması gerekir.

İller Bankası, Finansal Aracılar hakkındaki ÇSS9 uyarınca bir Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ) hazırlamış olup, bu Çerçevede ÇSS5 (Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim) gereklilikleri karşılanacaktır. YYÇ hazırlanacak, istişare edilecek, Dünya Bankası tarafından gözden geçirilecek ve değerlendirme öncesinde kamuoyuna duyurulacaktır.

Bu aşamada, İller Bankası ÇSS1'den (Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi) ve diğer her türlü ilgili ÇSS de dahil olmak üzere DB ÇSÇ'sinin gerekliliklerini karşılayan bir ÇSYÇ hazırlamıştır. ÇSYÇ istişare edilecek, Dünya Bankası tarafından gözden geçirilecek ve değerlendirme öncesinde kamuoyuna duyurulacaktır.

ÇSS9 ve ÇSS2 (İş Gücü ve Çalışma Koşulları) gereklilikleri uyarınca, İller Bankası İş Gücü Yönetim Prosedürü (İYP) hazırlamaktadır. İYP'de proje işçilerine yönelik Şikayet Mekanizması (ŞM) bulunmaktadır.

ÇSS10 (Paydaş Katılımı ve Bilgilendirme) gereklilikleri uyarınca, değerlendirme öncesinde proje için bir Paydaş Katılım Planı (PKP) hazırlanması gereklidir. PKP'yi İller Bankası hazırlamaktadır. PKP'de projeye yönelik Şikayet Mekanizması (ŞM) bulunmaktadır.

Ç-S prosedürler, daha önce tartışıldığı gibi geçerli ÇSS'lerin gerekliliklerini karşılayacaktır. Eksiklikler, ulusal kanunlara uyulması, ilgili Ç-S gereklilikler gibi ilgili Ç-S konular finansman Kredi Anlaşması dokümanlarına dahil edilmelidir.

İller Bankası'nın PYB teşkilat yapısı Şekil 1 ve Şekil 2'de yer almakta olup, personel kapasitesi ise Bölüm 1.5'te verilmiştir. İller Bankası üst yönetiminin bir temsilcisi, ÇSS'lerin uygulanması ve bu uygulama için gereken kaynaklara yönelik olarak, FA olunan alt projelerin çevresel ve sosyal performansının genel sorumluluğunu almak üzere atanmıştır. PYB'den bir kişi de çevresel ve sosyal prosedürler de dahil olmak üzere ÇSYS'nin günlük uygulamasından sorumlu olarak atanacaktır. Temsilci, çevresel ve sosyal konularda yönetim ve eğitim için yeterli kaynakların mevcut olmasını sağlayacak ve gerektiğinde uygulama desteği sağlamak da dahil olmak üzere, İller Bankası'nın UFK finansmanlı alt projelerine ilişkin çevresel ve sosyal risklerin durum tespitini yapmak ve yönetmek için kurum içi veya harici uzman desteği olmak üzere yeterli teknik uzmanlığın mevcut olduğundan emin olacaktır.

İller Bankası ayrıca ÇSS9 ve ÇSS2 gerekliliklerinin ilgili tüm personele açık bir şekilde iletilmesini ve ilgili personelin ÇSYS uyarınca çevresel ve sosyal riskleri yönetmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmasını sağlayacaktır.

İller Bankası alt projelerin çevresel ve sosyal performansını risk ve etkileri ile orantılı bir şekilde izleyecek ve FA'nın üst yönetimine düzenli ilerleme raporları verecektir. ÇSYS'si kapsamında, İller Bankası performans takibi ve raporlamasının nasıl yapılacağını ayrıntılı olarak açıkladığı bir yazılı prosedür uygulamaya koyacaktır. İller Bankası projelerinin çevresel ve sosyal risk ve etkilerine orantılı şekilde izleyecektir. İzleme düzenli olarak yapılacak ve çıktıları ve tespit edilen düzeltici faaliyetler belgelenecektir. İller Bankası her alt projede düzeltici faaliyetlerin uygulandığından emin olacaktır.

ÇSYS belirli aralıklarla İller Bankası tarafından gözden geçirilerek etkililiği ölçülecek ve değişiklik yapılması gerekip gerekmediği belirlenecektir. ÇSYS incelemesinde İller Bankası'nın çevresel ve sosyal politikasını uygulayışı ve çevresel ve sosyal prosedürlerin alt projelere göre nasıl uygulanmış olduğu değerlendirilecektir.

İller Bankası, kendi çevresel ve sosyal prosedürleri, ÇSS9 ve ÇSS2 dahil olmak üzere, kendi ÇSYS'sinin uygulanması ve kendi alt proje portföyünün çevresel ve sosyal performansı konusunda yıllık Çevresel ve Sosyal Raporlar hazırlayarak Dünya Bankası'na sunacaktır. Yıllık raporda bu ÇSS'ye ilişkin gerekliliklerin nasıl karşılandığına, proje aracılığıyla finanse edilen FA alt projelerinin niteliklerine ve sektöre göre belirlenen genel portföy riskine ilişkin ayrıntıları içerecektir.

İller Bankası, paydaşlar tarafından bilinmesini ve erişilebilir olmasını sağlayan bir dış iletişim mekanizması uygulamaya koyacaktır. Çevresel ve sosyal konularla ilgili dış iletişim prosedürleri, zamanında yanıt verilmesine olanak sağlanmak üzere, bilgi taleplerinin veya dile getirilen endişelerin alınması, yanıtlanması ve belgelenmesi için tasarlanır. İletişim bilgilerinin (örneğin telefon numarası, internet sitesi, eposta adresi) herkese açık ve herkesçe kolaylıkla erişilebilir olması buna dahildir. Bir endişenin konuyla ilgili olmadığına karar verilirse, İller Bankası bu tespitin nedenlerini kaydeder.

ÇSS 10 Paydaş Katılımı ve Halkı Bilgilendirme

Sahaya özel paydaş katılım planları, alt borçlanıcı belediyeler tarafından hazırlanacaktır. İller Bankası alt projeler belirlenir belirlenmez alt projeye özel PKP hazırlama konusunda belediyelere eğitim ve destek verecektir. İller Bankası ayrıca, alt projeye özel PKP'lerin hazırlanmasına rehberlik edecek bir Çerçeve Paydaş Katılım Planı (PKP) hazırlamıştır. PKP, halkı bilgilendirme toplantısı yapılarak halka duyurulacaktır. Sahaya özel PKP'ler, yerel seviyede ve alt projeden etkilenmesi muhtemel olanlar dahil olmak üzere yerel paydaşların katılımıyla yapılacak halkla istişare toplantılarında belediyeler tarafından da duyurulacaktır.

Projeye İlgileri ve Projeden Etkilenme Seviyelerine göre doğrudan paydaş grupları analizi Tablo 12'de özetlenmiştir.

Tablo 12 - Projeye İlgileri ve Projeye Etki Etme Seviyelerine Göre Paydaş Grupları Analizi

Paydaşlar	İlgi Seviyesi	Etki Etme Seviyesi
Doğrudan Etkilenen Topluluklar		
Projenin etki alanı içinde ikamet edenler	Yüksek	Orta
Projenin etki alanı içindeki hassas gruplar	Yüksek	Düşük
Projeye tahsis edilen arazilerin resmi veya gayriresmi kullanıcıları	Yüksek	Düşük
Çiftçiler projeden fayda görecekler	Yüksek	Orta
Ulusal Seviyedeki Kamu İdareleri		
Tarım ve Orman Bakanlığı	Orta	Orta

Paydaşlar	İlgi Seviyesi	Etki Etme Seviyesi
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Orta	Orta
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ)	Yüksek	Yüksek
İller Bankası Genel Müdürlüğü	Yüksek	Orta
İl Seviyesindeki Kamu İdareleri ve Diğer Kuruluşlar		
Proje İllerinin Belediyeleri	Yüksek	Yüksek
Proje Belediyelerinin Su ve Kanalizasyon İdareleri	Yüksek	Yüksek
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri	Orta	Orta
Tarım ve Orman İl Müdürlükleri	Yüksek	Orta
Devlet Su İşleri Bölge Müdürlükleri	Yüksek	Yüksek
İller Bankası Bölge Müdürlükleri	Orta	Orta
Proje İllerinin Sulama Birlikleri	Yüksek	Yüksek
Proje İllerinin Çiftçi Birlikleri	Yüksek	Orta
Proje İllerinin Ziraat Odaları	Orta	Orta

Çeşitli alt projeler paydaş katılımı gerektirmekte olup, projeden etkilenen kişilerle yapılacak anlamlı ve erken istişareler özellikle önemlidir. Belediyelerin çoğunda vatandaş katılımı ve şikayet mekanizmaları mevcuttur. Projenin Ç-S riskinin Önemli olarak belirlenmiş olması nedeniyle, halkın belediye yatırımlarına karşı direnç göstermesi riskini en aza indirmek amacıyla İller Bankası'nın ve borçlanan belediyelerin paydaş katılımını yönetme kapasitesinin proje hazırlığı sırasında önemli ölçüde iyileştirilmesi gerekmektedir. Projede, ÇSS10'a uygun olarak, proje uygulaması boyunca titiz bir katılım stratejisi uygulanacaktır. Alt projelerin iletişim, halkı bilgilendirme ve istişare faaliyetlerinin yönetilmesi için, iletişim ve paydaş katılım uzmanlarının görevlendirilmesi yoluyla, borçlanıcı belediyelerin mevcut kapasiteleri güçlendirilecektir.

Hassas ve dezavantajlı gruplar (örneğin yaşlılar, okuma yazması olmayanlar, kadınlar, engelliler v.s.) ÇSED'ler ve YYP'ler yoluyla alt projeye özel PKP'leri sırasında tespit edilecektir. Buna ek olarak, yerel STK'lar, kanaat önderleri ve proje alanlarında ikamet eden veya çalışan yerel yönetim temsilcileri de paydaş olarak kabul edilecektir.

Şikayet Mekanizması İller Bankası tarafından 2021 Eylül ayında kurulmuş olan Şikayet Mekanizması, Dünya Bankası tarafından desteklenenler de dahil olmak üzere, tüm İller Bankası projelerinde faaldır. Henüz bu şikayet mekanizmasına herhangi bir şikayet gelmemiştir. Şikayetler çoğunlukla şikayet mekanizmasının ilk aşamasında, yani belediye seviyesinde çözümlenmektedir. Bununla birlikte, İller Bankası önümüzdeki dönemde, yaygınlaştırılması da dahil olmak üzere, ŞM'nin görünürlüğünün ve erişilebilirliğinin artırılması için gerekli çabayı gösterecektir.

İller Bankası Şikayet Mekanizması dışında, projeden etkilenen halk topluluklarının endişe ve şikayetlerinin alınması, çözüme kavuşturulması ve takip edilmesi amacıyla belediyeler tarafından da birer şikayet mekanizması kurulacaktır. Paydaşlar Belediye bünyesindeki PUB'ye ve inşaat yüklenicisine erişebilecek ve PUB ve inşaat yüklenicisi tüm şikayetlere (şikayetler, talepler, görüşler, öneriler) en kısa sürece cevap verecektir. Bu mekanizma İller Bankası ŞM'si ile bağlantı ve iletişim halinde olacak ve tüm şikayet, talep, görüş ve öneriler İller Bankası ŞM yazılımına kaydedilecektir. İlgili şikayetler İller Bankası ŞM Ekibi tarafından takip edilecektir (lütfen Ek 1'e bakınız).

Ayrıca, projeye özel ŞM'de Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz (CSİ/CT) ile ilgili gizli şikayetlerin alınması ve işlem görmesine yönelik olan ve özel tedbirlerin alındığı bir kanal olacaktır. Eğer bir çalışan CSİ/CT sorunu ile karşılaşır, ülkenin bu tür durumlara ilişkin ulusal sevk sisteminde şart koşulduğu şekilde, ya daha üst seviyedeki bir amire başvurabilir ya da doğrudan polise gidebilir. Proje ŞM'sinin içeriği ve prosedürlerinde de CSİ/CT sorunları ile ilgili olarak bu tür dosyalar için bir raporlama hattı olacak ve bu tür şikayetler tam bir gizlilik içinde ele alınacaktır. CSİ/CT ile ilgili şikayet alan belediye PUB'si, İller Bankası ŞM prosedüründe belirtildiği üzere, bu şikayeti derhal ulusal sevk sistemlerine yönlendirmeli ve

yönlendirdiğini kayıt altına almalıdır. Şikayet sahibi ile ilgili olarak hassas dosyada yer alan tüm ayrıntılar kesinlikle gizli tutulacaktır.

ŞM Politikası ve prosedürüne ilişkin ayrıntılı bilgiler Ek 3'te verilmiştir.

Dünya Bankası'nın Uluslararası Su Yolları Üzerindeki Projeler Başlıklı Koruma Politikası OP/BP 7.50

İller Bankası'nın sorumluluğu finanse edilen projelerin ulusal su yollarında yer aldığından ve bunlara bağlı olduğundan emin olmaktan ibarettir. Türkiye'de bulunan ve uluslararası su yolu olmadığı (OP 7.50'nin geçerli olmadığı) tespit edilen su yolları şunlardır: Susurluk, Kuzey Ege, Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Batı Akdeniz, Antalya, Sakarya, batı Karadeniz, Yeşilırmak, Kızılırmak, Konya Kapalı, Doğu Akdeniz, Seyhan, Ceyhan, Doğu Karadeniz, Burdur, Afyon, Orta Anadolu ve Van. OP 7.50'nin kapsamına girebilecek hiçbir alt proje Banka finansmanı için uygun kabul edilmeyecektir.

3 BAŞLANGIÇ DURUMU ANALİZİ

A Bileşeni aracılığıyla Projenin amacı seçili belediyelere ve/veya bunlara bağlı su ve kanalizasyon idarelerine atıksu toplamak, arıtmak ve geri kazanılan atıksuyu kaynak tasarrufu amacıyla arz etmek ve gerek sulama gerekse başka faydalı amaçlara yönelik yeniden kullanımda için gereken altyapı yatırımlarının yapılması için kredi sağlanmasıdır. Bu aşamada hiçbir belediye veya alt proje konumu belirlenmemiştir. A Bileşeni kapsamındaki katılımcı belediyeler aşağıdaki kriterlere göre seçilecektir:

- (i) Suyun tarım için yeniden kullanımını artırma potansiyeline sahip atıksu arıtma tesislerine sahip olması,
- (ii) Seçili su sıkıntısı çeken alanlarda sulama ve atıksu hizmetlerinin verimliliğini artırma potansiyeline sahip olması ve
- (iii) Diğer mevcut etüt ve planlardan, ilgili ulusal politika dokümanlarından ve bunların yanı sıra mevcut İller Bankası proje portföyünden seçilmiş olması.

Belediyeler listesi ve alt proje konumları belirlendiğinde, Proje alanının arkeolojik özelliklerini içeren mevcut çevresel (proje alanıyla ilgili fiziksel ve biyolojik çevre) ve sosyal başlangıç verileriyle birlikte coğrafi koşulların tanımlanması bu bölümde ayrıntılı şekilde yer alacaktır. Başlangıç durumu bilgileri esas olarak Belediyelerin sağladığı dokümanlardan (fizibilite etütleri, tasarım dokümanları, izinler, çevresel etki değerlendirme çalışmaları (ilgiliyse), diğer projeler için hazırlanan PTD ve yayınlanmış kurumsal / devlet faaliyet raporları ve strateji planları, saha çalışmaları ve proje konumlarında yapılan diğer çalışmalar) elde edilecektir.

İlerleyen bölümlerde, Türkiye'nin su kullanımı ve kaynakları, kirlilik, tarım, depremsellik ve iklim durumu ve biyolojik çeşitlilik özelliklerine ilişkin başlangıç durumu bilgi ve verileri yer almaktadır. Atıksu arıtma tesislerinin konumlandırılmalarına ilişkin çevresel ve sosyal faktörler de açıklanmıştır.

3.1 Türkiye'de Su Kullanımı

Türkiye Akdeniz'in su bakımından en zengin ülkelerinden biridir fakat 2000'lerdeki yüksek nüfus artışı nedeniyle günümüzde kişi başına düşen su kaynağı miktarı 4.000 m³'ten 1.500 m³'e düşmüştür. Geçen yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'nin su talebi yaklaşık iki katına çıkmıştır. Türkiye'nin genel su talebi kuraklık (veya iklim değişikliği) etkileriyle birlikte artmaya da devam etmektedir. Yapılan çalışmalar Türkiye'nin Avrupa'daki ülkeler arasında su güvenliği tehdidiyle en fazla karşı karşıya kalan ülkelerden biri olduğunu göstermektedir. Nüfus artışı ve iklim değişikliğinin etkisiyle su mevcudiyetinin 2050 yılında 1.000 m³'e düşmesi beklenmekte olup (Aktaş (2014)), Türkiye önümüzdeki yıllarda su kıtlığı çekecektir.

TÜİK'in tahminlerine göre, 2030 yılında Türkiye nüfusu yaklaşık 90 milyona ulaşacak ve erişilebilir su miktarı yılda kişi başına 1.404 m³'ten yılda kişi başına 1.244 m³'e düşecektir. Ülkeleri kişi başına düşen su potansiyeline göre sınıflandıran Falkenmark Endeksi'ne göre Türkiye yılda kişi başına 1.000-1.500 m³ su potansiyeline sahip olduğu için su stresi altında bir ülkedir. Aynı skalaya göre, Türkiye'nin yıllık kişi başına düşen su potansiyeli 1.000 m³'ün altına düşerse, ülke 'suyu kıt' olarak kabul edilecek ve su kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlayacak önlemler alınması gerekecektir.

Türkiye'nin yıllık su tüketimi 54 milyar metreküp olup, bu miktar ülkenin 2016 yılındaki toplam su potansiyelinin %48,2'sine eşdeğerdir, bunun 40 milyar metreküpü (%74'ü) sulamada, 7 milyar metreküpü (%13'ü) içme suyu için, 7 milyar metreküpü de sanayide kullanılmaktadır (Tablo 13Tablo 13). 2023 itibarıyla, sulama için kullanılan su miktarının %64'e düşmesi,

sanayide kullanılan miktarın ise %20'ye çıkması beklenmektedir. 2023 yılında, su tüketiminin genel olarak 112 milyar metreküpe ulaşması beklenmektedir.

Tablo 13 - Türkiye'de Su Tüketimi

Yıl	2016	2023 itibariyle
Sulama	40 MMK	72 MMK
Eysel	7 MMK	18 MMK
Sanayi	7 MMK	22 MMK
Toplam	54 MMK	112 MMK

3.2 Türkiye'deki Su Kaynakları

Türkiye'de yıllık ortalama yağış yaklaşık 574 mm olup, bu yaklaşık 450 milyar metreküp (MMK) suya karşılık gelmektedir. Yüzey suyu potansiyeli yılda ortalama 94 milyar metreküptür. Türkiye'nin toplam su potansiyeli (yüzey ve yer altı suyu) yılda 112 milyar metreküp olup, bu miktarı 57 milyar metreküpü kullanılmaktadır.

Türkiye farklı büyüklüklere ve çok çeşitli yıllık yağış, buharlaşma ve yüzey akış değişkenlerine sahip 25 hidrolojik havzaya bölünmüştür. Türkiye sınırları içinde 16 nehir dağlardan doğar ve Marmara Denizi, Akdeniz, Karadeniz ve Ege Denizi'ne dökülür. Konya, Akarçay, Burdur Gölleri ve Van Gölü Havzaları denize çıkışı olmayan kapalı havzalardır. Şekil 3'te bu 25 hidrolojik havza gösterilmiştir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalara göre Türkiye'de 320 doğal göl bulunmaktadır. Bunların bir kısmı mevsimlik olup, kış yağışlarıyla dolar ve yazın yağış olmaması nedeniyle kurur. En büyük göller arasında 3.713 kilometrekare (km²) ile Van Gölü, Tuz Gölü (1.300 km²), Beyşehir Gölü (656 km²) ve Eğirdir Gölü (482 km²) bulunmaktadır.

Şekil 3 - Türkiye'nin Su Havzaları

Yer altı suyu potansiyeli ortalama 18 milyar metreküp olup; bunun 11,21 milyar metreküpü tarımsal sulama (münferit, kamu ve kooperatifler), 1,49 milyar metreküpü sanayi, 3,92 milyar metreküpü ise içme suyu amaçlı kullanılmaktadır. 2019 yıl sonu itibarıyla 369.054 adet onaylı kuyu bulunmaktadır.

Yer altı su kaynakları 1962 tarihli Yeraltı Suları Hakkında Kanuna tabidir. Bu Kanuna göre, yer altı su kaynakları devletin yetki alanına girmektedir. Bu suların korunması, aranması, tescili ve kullanımı da bu yasanın kapsamına girmektedir. Dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi, Türkiye'deki yer altı su kaynakları da büyük ölçüde sulama için kullanılmaktadır.

Türkiye'de yer altı su kalitesini takip etmek için Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik kullanılmaktadır. Bu yönetmeliğin amacı mükemmel su kalitesi koşullarının muhafaza edilmesi, yer altı sularının kontamine olmasının ve bozulmasının önlenmesi ve yer altı su kalitesinin artırılması için benimsenmesi gereken prensiplerin belirlenmesidir.

Yer altı su çekimlerinin takip edilmesi ve aşırı kullanımın önlenmesi amacıyla 2011 yılında bir yer altı suyu ölçüm yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin etkili bir şekilde uygulanmasının önünde ruhsatsız kuyular, kuyuların kaçak kullanımını önlemenin zorluğu ve iklim ve yağış örüntülerinin değişmesi gibi zorluklar vardır. Bu zorluklara rağmen, bu yönetmelik yer altı su kaynaklarının korunması ve yönetilmesi yönünde atılmış büyük bir adımdır.

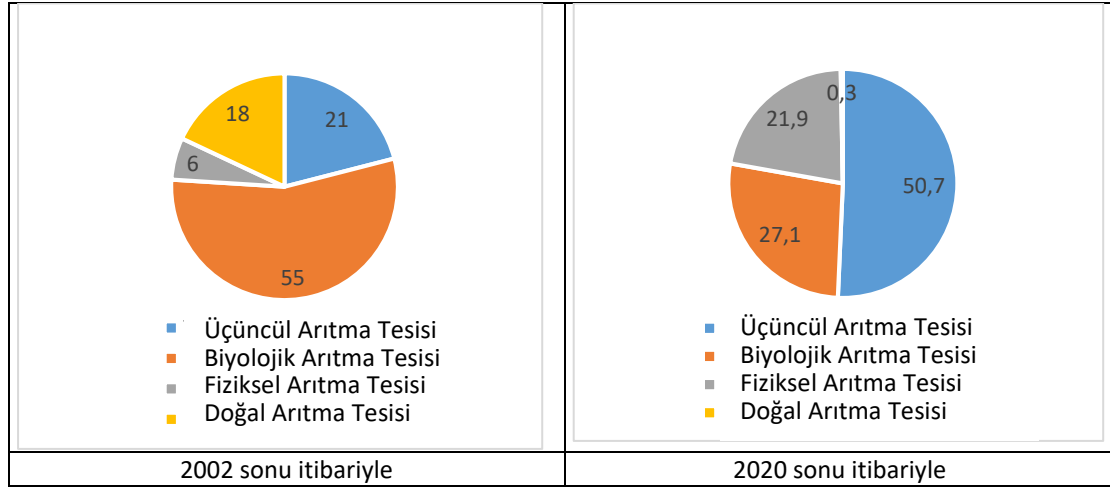
3.3 Türkiye'deki Su Kalitesi

Çevre Performansı Endeksine göre, Türkiye'nin su ve sanitasyon kalitesi puanı 100 üzerinden 85,06'dır. Daha iyi su kaynaklarına ve sanitasyona erişen nüfusun oranı 1990 yılında %86 iken, 2019 yılında %100 olmuştur.

Belediyeler, köyler, imalat sanayi işyerleri, termik santraller, organize sanayi bölgeleri ve maden işletmeleri tarafından 15,3 milyar m³ atıksu (9,5 milyar m³'ü soğutma suyu olmak üzere) doğrudan alıcı ortamlara deşarj edilmiştir. Deşarj dağılımı %76,6 denize, %19,3 akarsulara, %1,1 barajlara, %1 fosseptiklere, %0,4 göl/göletlere, %0,2 araziye ve %1,4 diğer alıcı ortamlara şeklindedir. Deşarj edilen atıksuyun soğutma suyu hariç olmak üzere %79,7'si arıtılmıştır.

2020 yılı Belediye Atıksu İstatistikleri Araştırması sonuçlarına göre belediyeler tarafından 5 milyar m³ atıksu deşarj edilmiştir. 1.389 belediyeden 1362'sinde kanalizasyon şebekesi mevcuttur. Kanalizasyon şebekesiyle toplanan 5 milyar m³ atıksuyun %49,2'si akarsulara, %38,5'i denize, %3,1'i barajlara, %1,3'ü göl-göletlere, %0,4'ü araziye ve %7,5'i diğer alıcı ortamlara deşarj edilmiştir. Belediyeler tarafından deşarj edilen atıksuyun %87,9'u arıtılmıştır.

2002 yılında 145 olan toplam atıksu arıtma tesisi sayısı 2020 sonu itibarıyla 1068'e ulaşmıştır. Arıtma tesislerinin 2022 itibarıyla dağılımı %21 üçüncül arıtma tesisi, %55 biyolojik arıtma tesisi, %6 fiziksel arıtma tesisi ve %18 doğal arıtma tesisi şeklindedir (**Şekil 4**). 2020 yılında, arıtılmış atıksuların %50,7'si üçüncül, %27,1'i biyolojik, %21,9'u fiziksel ve %0,3'ü doğal arıtmadan geçmiştir (TÜİK, 2020).

Şekil 4 - Tiplerine Göre Arıtma Tesisleri Dağılımı

Türkiye'de 2020 yılında atıksu arıtma proseslerinden (kuru madde olarak) 314 bin ton atıksu arıtma çamuru çıkmıştır.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğine (SKKY) göre iç sular dört sınıfa ayrılmakta olup, I. Sınıf en iyi kalite IV. Sınıf ise en kötü kaliteyi ifade etmektedir. 2021 Haziran ayı itibarıyla, Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliğinde (YSKYY) değişiklik yapılmış ve su kalitesi üç sınıfa ayrılmış olup, I. Sınıf çok iyi, II. Sınıf iyi, III. Sınıf ise orta kaliteyi ifade etmektedir. Su Kalitesi Sınıfları su kullanımının amacını belirler: I. Sınıf, su kalitesinin yüksek olduğunu göstermekte olup (I. Sınıf su kalitesi su durumunun "Çok İyi" olduğu anlamına gelir), yüzey sularının içme suyu olarak, rekreasyon amaçlı, alabalık üretimi, hayvancılık ve çiftçilikte kullanım potansiyeli yüksek demektir. II. Sınıf, su kirliliğinin az olduğunu göstermekte olup (II. Sınıf su kalitesi su durumunun "İyi" olduğu anlamına gelir), yüzey sularının içme suyu olarak, rekreasyon amaçlı, alabalık harici balık üretiminde ve yürürlükte mevzuata göre sulama suyu kalite kriterlerini karşılaması kaydıyla sulamada kullanım potansiyeli yüksek demektir. III. Sınıf, suyun kontamine olduğunu göstermekte olup (III. Sınıf su kalitesi su durumunun "Orta" olduğu anlamına gelir), gıda ve tekstil gibi nitelikli su gerektiren tesisler hariç, uygun arıtmadan sonra su ürünleri yetiştiriciliği için kullanılabilecek suyu ve endüstriyel suyu ifade eder.

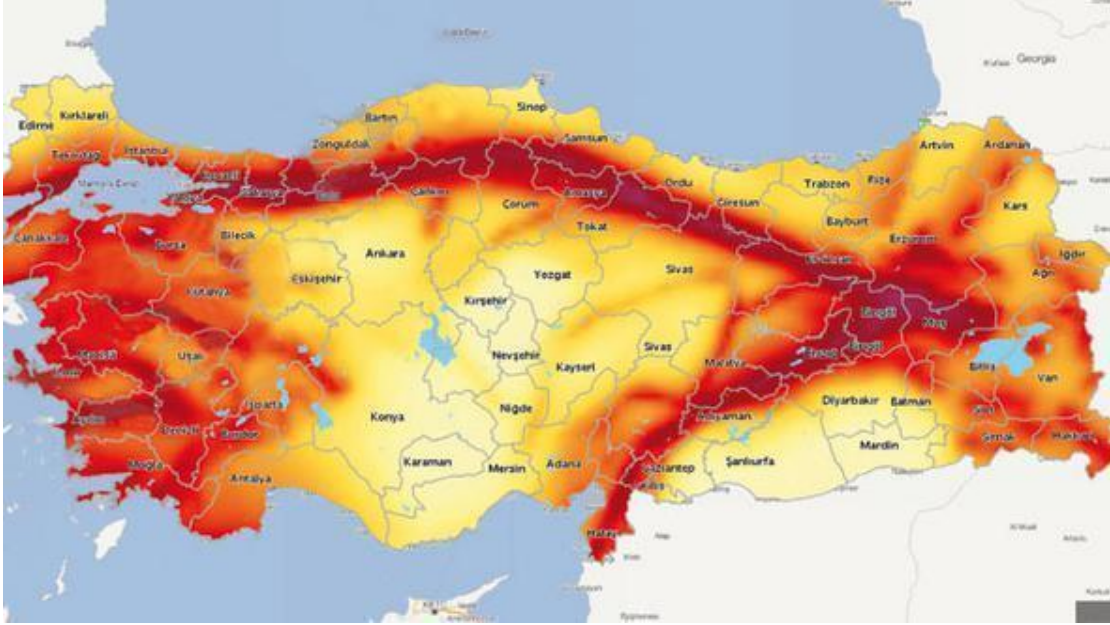
Evsel ve tarımsal amaçlar için aşırı su çekimi sonucunda su kalitesi bozulmuş ve kıyı bölgelerinde akiferler tuzlanmıştır. Türkiye, sahip olduğu suların kalitesini arttırmak için Avrupa Birliği (AB) direktiflerini uygulamaktadır. AB Su Kalitesi Sektörü kapsamında yer alan Su Çerçeve Direktifi bu sektördeki en önemli direktiftir. Türkiye, kesin açıklamaya bağlı olarak, en geç 2027 yılına kadar su durumunu iyi duruma getirmek için yola çıkmıştır. Hem ekolojik hem de kimyasal su kalitesi gereklilikleri mükemmel durum kapsamındadır. Eski Orman ve Su İşleri Bakanlığı bu alanda havza koruma eylem planları hazırlamaya başlamıştır. İlk olarak, 25 hidrolojik havza değerlendirilmiştir. Eylem planları oluşturulurken havzaların mevcut yüzey, yer altı ve kıyı sularının miktarı, özellikleri ve kirlilik durumu ve kentsel, endüstriyel, tarımsal ve ekonomik bağlamları dikkate alınmıştır. Bunlar arasında su kalitesi haritaları oluşturulması, çevresel altyapı durumunun değerlendirilmesi, eylemlerin getirdiği baskı ve etkilerin tespit edilmesi ve havzalardaki mevcut su kaynaklarının miktar ve kullanım potansiyellerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesinin yanı sıra kirlilik kaynakları ve yükleri ile kirliliği azaltma yolu önerileri yer almaktadır. Kısa, orta ve uzun vadeli tedbirlere yönelik planlar, programlar ve eylem öncelik sıralaması tüm havza paydaşlarının katılımı ile oluşturulur.

Atıksu arıtma tesisleri enerji ihtiyacının yüksek olması işletme maliyetlerini arttırmakta ve tesisinin işletilmesini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda, enerji giderlerinin %50'sini

karşılama üzere başvuruda bulunan ve başvuruları "Atıksu Arıtma Tesislerinin Teşvik Tedbirlerinden Faydalanmasında Uyulacak Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik" uyarınca istenen şartları taşıyan atıksu arıtma tesislerine ÇŞİDB tarafından Enerji Teşviki Geri Ödeme Belgesi verilmektedir. Bu bağlamda, atıksu arıtma tesislerinin verimli bir şekilde işletilmesini sağlamak ve alıcı ortamların su kalitesini arttırmak amacıyla, ÇŞİDB 2020 yılında 628 tesise 153 milyon TL destek ödemesi yapmıştır. Enerji kullanım teşvikleri veya devletin yaptığı enerji gideri ödemeleri yeniden kullanılan su hacmi esas alınarak atıksu arıtma tesislerinin %100'üne ulaşmış olup, asgari teşvik %50 olmuştur.

3.4 Depremsellik

Türkiye, Avrasya Levhası ile hem Afrika hem de Arap Levhaları arasındaki karmaşık çarpışma bölgesi içinde kalan sismik olarak aktif bir alandır. Ülkenin büyük bölümü Anadolu levhası üzerinde yer almakta olup, bu küçük levha iki ana doğrultu atımlı fay zonu, Kuzey Anadolu Fayı ve Doğu Anadolu Fayı ile sınırlanmaktadır. Ülkenin batı kısmı da Helen yayının güneye doğru göçünün neden olduğu Ege Denizi'ndeki genişleme tektoniği kuşağından etkilenmektedir. Türkiye'nin en doğusu, bindirme tektoniğinin hakim olduğu Zagros kıvrımının ve bindirme kuşağının batı ucunda yer alır. Şekil 5'te Türkiye'nin Depremsellik Haritası gösterilmiştir.

Şekil 5 - Türkiye'nin Depremsellik Haritası

3.5 İklim

Türkiye'nin çeşitli bölgeleri, kıyılardaki hava sisteminin iç kesimlerdeki zıt olması nedeniyle farklı iklimlere sahiptir. Ege ve Akdeniz kıyıları kışları serin ve yağışlı, yazları ise sıcak ve orta derecede kuraktır. Bu bölgelerdeki yıllık yağış, konuma bağlı olarak 580 ila 1.300 milimetre (22,8 ila 51,2 inç) arasında değişmektedir. Yağışlar genellikle doğuda daha azdır. Karadeniz kıyısı en çok yağış alan bölgedir. Bu bölgenin doğu kısmındaki yıllık ortalama 1.400 milimetre (55,1 inç) olup, Türkiye'nin yıl boyunca yağış alan tek bölgesidir.

Türkiye'deki meteorolojik kuraklığın hidrolojik kuraklığa yol açması ve önümüzdeki yıllarda da su kaynaklarını etkilemeye devam etmesi endişe vericidir. Su kaynakları aynı zamanda iklim değişikliğinden ilk zarar gören kaynaklardır. Türkiye için yapılan iklim değişikliği projeksiyon çalışmalarından elde edilen bulgulara göre, yıllık ortalama sıcaklık artışının 2016-2040

döneminde 1°C ila 2°C, 2041-2070 döneminde 1,5°C ila 4°C, 2071-2099 dönemindeyse 1,5°C ila 5°C olacağı öngörülmektedir. Belirli tahminlere göre bu yüzyılın son 30 yılında (2071-2100) sıcaklık artışı kışın 3°C, yazın ise 8°C olacaktır. Bu değişim muhtemelen Türkiye'nin su bütçesini de olumsuz etkileyecek ve ülkenin su stresini artıracaktır.

3.6 Tarım

Türkiye'nin tarımı ağırlıklı olarak tahıl, süt, canlı hayvan, sebze, meyve ve gıda dışı ürün üretiminden oluşmaktadır. Hayvancılığın toplam tarımsal üretim içindeki payı 2000 yılında %31 iken, 2018 yılında %47 olmuştur (OECD, 2020c). Hayvancılık yoğunluğu 2005-2016 döneminde %38 artmış olup, bu oran OECD ortalaması olan %8'lik artıştan çok daha hızlıdır (OECD, 2019a).

Çekilen tatlı suyun çoğu tarımda kullanılmakta olup, 2018 yılında ulusal düzeydeki su çekimlerinin %74'ü tarım için yapılmıştır (bu oran 2000 yılında %75 idi). Sulanan alanların payı da %8'den %10'a yükselmiştir (OECD, 2020c).

Artırılmış atıksuların yeniden kullanılması su stresi altındaki Türkiye'nin başlıca hedefidir. Nüfusun artması ile su tüketimini arttırmış ve kuraklık olayları iklim değişikliği nedeniyle daha şiddetli olmaya başlamıştır; bu nedenle, tarımda aşırı sulama uygulamalarının önüne geçmek isteyen ülkenin en büyük kaygısı su tasarrufudur. Atıksuların yeniden kullanımı önem kazanmış ve kullanım alanları tarımsal sulamadan endüstriyel kullanıma, yer altı su kaynaklarının beslenmesinden rekreasyonel kullanıma ve evsel kullanıma kadar çeşitlenmiştir. Yılda yaklaşık 283 milyon metreküp atıksu yeniden kullanılmaktadır. Türkiye, su kullanımının azaltılması ve kaynakların korunmasını içeren döngüsel ekonomi ilkeleri kapsamında konuya öncelik vermiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Türkiye'nin artırılmış atıksu kullanımında yıl sonuna kadar %4'ü yakalama hedefi koyduğunu ve %4,2'lik bir orana ulaşmayı başardığını duyurmuştur. Türkiye bu oranı önümüzdeki yıl %5'e, 2030'a kadar da %15'e çıkarmayı planlamaktadır.

3.7 Türkiye'deki Biyolojik Çeşitlilik

Türkiye, üç kıtanın kesişme noktasındaki konumu ve Anadolu'nun karmaşık topografyası ve jeomorfolojisi nedeniyle, küresel biyolojik çeşitliliğin korunması açısından kritik bir ülkedir. Bu coğrafi özellikler nedeniyle, barındırdığı habitat ve canlı türleri çok çeşitli, florası da olağanüstüdür. Biyolojik çeşitlilik bakımından duyarlı noktaları gösteren küresel harita Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğin korunması açısından taşıdığı küresel önem konusunda belki de en iyi fikri vermektedir.

Dünyadaki yedi biyocoğrafi bölgeden (Akdeniz, Avrupa-Sibirya ve İran-Turan) üçü Türkiye'de bulunmaktadır (**Şekil 6**). Her biyocoğrafi bölgenin kendine özgü ekosistemleri vardır. Bu olağanüstü ekosistem ve habitat çeşitliliği aynı zamanda oldukça çok çeşitli canlı türlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin bitki (flora) türleri açısından zenginliğini anlamak için Avrupa kıtasıyla karşılaştırmak yeterli olacaktır: Tüm Avrupa kıtasında 12.500 açık tohumlu ve kapalı tohumlu bitki türü bulunurken, sadece Anadolu'da buna yakın sayıda (yaklaşık 11.707) bitki türü olduğu bilinmektedir. Bunların yaklaşık üçte biri Türkiye'ye endemik türlerdir.

Türkiye, ülke tarihinin en kapsamlı biyolojik çeşitlilik çalışmasını yapmış ve 853.000 gözlem noktasında 12.141'i bitki ve 1.263'ü hayvan olmak üzere 13.404 canlı türü tanımlanmıştır. Bunların 3.700'ünden fazlası Türkiye'ye endemiktir. Bu envanter sayesinde biyolojik çeşitlilik haritası yapılmış ve yeni canlı türlerinin keşfi yoluyla bilim camiasına katkıda bulunulmuştur.

Türkiye nesli tükenmekte olan canlı türleri üzerinde çalışmakta ve biyolojik çeşitliliği yüksek konumlar sürekli gözlem altında tutulmakta olup, halen 331 flora ve 229 fauna türü koruma amaçlı takip edilmektedir. Nesli tükenmekte veya tehlikede olan 100 canlı türü için de eylem planları olduğunu kaydetti.

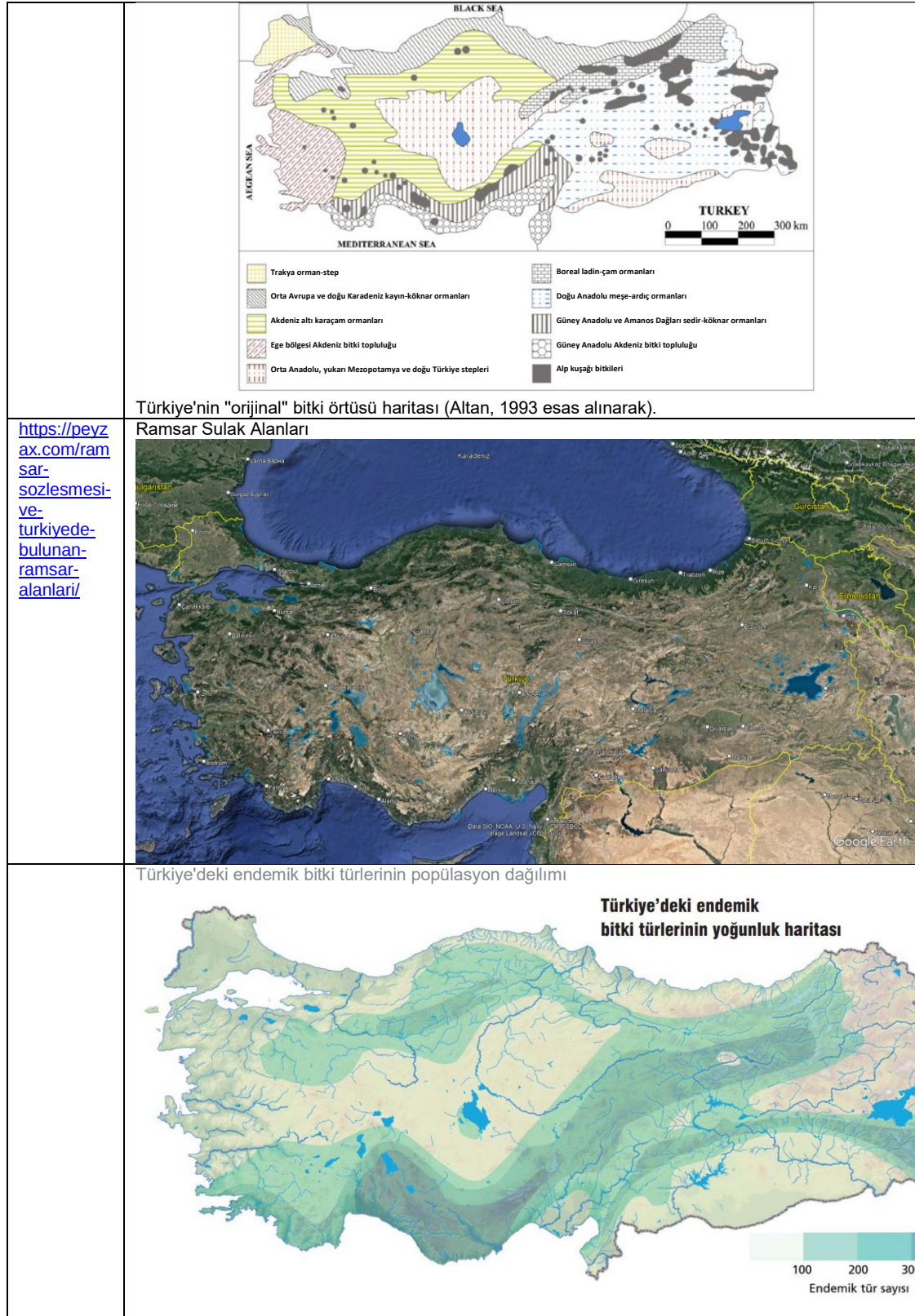
2016 verilerine göre, Türkiye'de 313 Önemli Biyolojik Çeşitlilik Alanı bulunmakta olup, bunların 303'ü küresel ölçekte bir veya daha fazla taksonomik grup için ÖBÇA kriterlerini tetiklemektedir. Kalan 10 alan ise ÖBÇA kriterlerini sadece bölgesel ölçekte tetiklemektedir. Küresel öneme sahip 303 adet ÖBÇA, 20.456.884 hektarlık bir alanı, yani Türkiye yüzölçümünün %26'sını kaplamaktadır. Kriter 1 (nesli küresel tehdit altında türler) sekiz taksonomik grupta en yüksek sayıda ÖBÇA ile sonuçlanmış, onu Kriter 2 izlemiştir (dar yayılışlı türler).

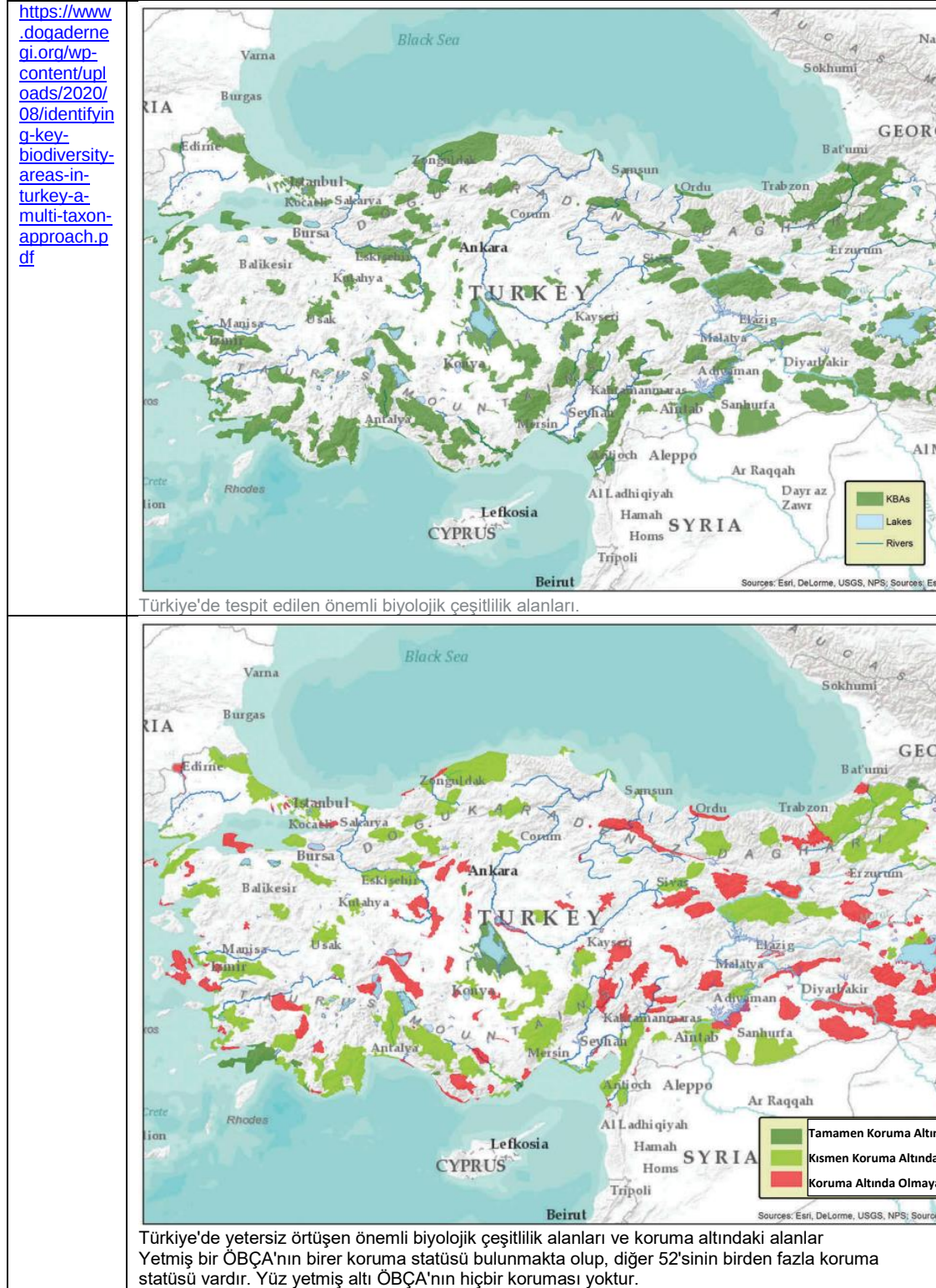
Türkiye'de, değerlendirilen sekiz taksonomik gruptaki 10.214 tür arasından 2312 tür, redlist.org ve Ekim ve diğerleri (2000) gibi bölgesel envanterlere göre bir veya daha fazla ÖBÇA kriteri için tetikleyici tür olarak belirlenmiştir. Bunların arasında 2096 bitki, 73 tatlı su balığı, 35 kuş, 33 sürüngen, 12 amfibi, 29 memeli, 26 kelebek ve sekiz yusufçuk türü bulunmaktadır. Sekiz taksonomik grup arasında en yüksek ÖBÇA tetikleyici tür oranına amfibiler (%40) sahiptir, bunu tatlı su balıkları (%36,5), sürüngenler (%27,5) ve bitkiler (%23,6) takip etmektedir. Endemik türlerin ÖBÇA kriteri kapsamı daha yüksektir. Türkiye'de değerlendirilen 3334 endemik türden 2152'si bir veya daha fazla ÖBÇA kriterini tetiklemiştir. Geniş bir dağılıma sahip ve daha düşük tehditle karşı karşıya olan endemikler ÖBÇA kriterlerini karşılamamışlardır. Bitkiler, beta çeşitlilikleri ve ince taneli dağılım örüntülerinden dolayı dar yayılışlı tür kriteri altındaki en yüksek temsile sahiptir (tüm tetikleyici türlerin %91'i).

Türkiye'nin endemik bitkilerinin hemen hepsi 50.000 km²'den küçük alanlarda bulunmaktadır. Bunların %68'i 500 km²'den küçük alanlarda bulunmakta olup, bunların büyük bir kısmı da birinci (nesli tehdit altındaki türler) kriterini tetiklemektedir. Türkiye'nin endemik ve dar yayılışlı bitkilerinin %70'inden fazlası da nesli tehdit altında tür kriteri kapsamına girmektedir. Genellikle, göçmen yaşam döngülerinden dolayı kuş türlerinin (27 tür) yanı sıra, yine göçmen olan iki sürüngen (deniz kaplumbağası), 19 memeli (yarasa ve yunus) ve 10 balık türü yoğunlaşan tür kriterini tetiklemektedir.

Aşağıda yer alan **Şekil 6**'daki haritalarda sırasıyla Fitocoğrafi Bölgeler, RAMSAR alanları, endemik bitki türleri popülasyon dağılımı ve önemli biyolojik çeşitlilik alanları ve koruma altındaki alanlar gösterilmiştir.

https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320711002527	Türkiye, Avrupa, Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika'nın bağlantı noktasında yer almaktadır. Türkiye'nin konumu, dağları ve üç denizle çevrili olması karasal, tatlı su ve deniz biyolojik çeşitliliğinin yüksek olmasına neden olmuştur. Türkiye topraklarının çoğu biyolojik çeşitlilik bakımından önemi çok olan üç bölgeyle (Kafkasya, İran-Anadolu ve Akdeniz) ile çevrilidir. Bilinen 9000'den fazla yerli vasküler bitki türünün üçte biri endemiktir.
---	---

Şekil 6 - Türkiye'nin Biyolojik Çeşitlilik Özellikleri

3.8 Atıksu Arıtma Tesislerinin Konumlandırılmalarına İlişkin Çevresel ve Sosyal Faktörler

Genel uygulama olarak Türkiye'de atıksu arıtma tesislerinin yerleri bölgenin arazi kullanım ve imar planı ile sosyal, çevresel ve mühendislik kriterleri dikkate alınarak seçilmektedir. Atıksu

arıtma tesisinin olası tüm konumları topografik durum, çevresel etkiler ve atıksu toplama ve arıtma ekonomisi dikkate alınarak değerlendirilmektedir.

Belirtilen konuların gerektiği ölçüde değerlendirilmesi amacıyla, yer seçimi çalışmalarını yürütmek üzere ilgili tüm disiplinleri temsil eden bir grup uzman görevlendirilmektedir. Konum seçenekleri değerlendirilirken aşağıdaki temel prensipler dikkate alınmaktadır.

- Arıtma tesisinin bulunacağı alan, toplanan atıksuyun cazibe ile getirilebileceği alçak kotta bir arazi olmalıdır.
- Tesis konumu, mevcut ve planlanan yerleşim alanlarından mümkün olduğunca uzakta tutulmalıdır. Tesisler estetik unsurlar ve koku oluşma riski göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır.
- Mümkün olduğu kadar geniş bir alan seçilerek ileride oluşabilecek gelişim alanları ve koruma bandı ihtiyaçları da karşılanmalıdır.
- Arıtma tesisi sahası sel etki alanında bulunmamalı ve en az 100 yıl selden tamamen korunmalıdır. Gerekli koruma önlemleri alınmadan sel basmış alanlardan yer seçilmesi kesinlikle engellenmelidir.
- Tesise karayolu bağlantısı olmalı, böylece tesise yıl boyunca kolay ulaşılabilmesi ve enerji, iletişim ve içme suyu bağlantıları kolaylıkla yapılabilmelidir.
- Tesisin konumu, arıtılmış atıksuyun deşarj edilebileceği büyük bir su kütlesine ve/veya sulama yapılabilecek tarım arazilerine yakın olmalıdır.
- Tesis sahasındaki zeminin taşıma gücü, pahalı rehabilitasyon ve temel mühendislik çalışması gerektirmeyecek kadar yeterli olmalıdır.
- Mümkünse, özellikle uygun (cazibeli) bir hidrolik profile imkan veren orta eğimli bir saha tercih edilmelidir.
- Tesis sahası doğal, tarihi ve arkeolojik sit alanlarında ve ekolojik açıdan hassas koruma alanlarında bulunmamalıdır.
- Yer seçiminde, yerleşim alanlarındaki kıyı bölgelerine özellikle dikkat edilmeli ve etkilenmemeleri sağlanmalıdır.
- Mümkünse, seçilen yerde arazi kamulaştırma ihtiyacı asgari düzeyde olmalıdır.

4 ÖNERİLEN ALT PROJELERİN MUHTEMEL ÇEVRESEL VE SOSYAL ETKİLERİNİN ANALİZİ

4.1 Önerilen Alt Projelerin Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırması

Belediyeler, Projenin A Bileşenleri kapsamında katılımcı belediyeler olarak seçilecektir. Bu belediyeler, hepsinin: (i) suyun tarım için yeniden kullanımını artırma potansiyeline sahip atıksu arıtma tesislerine sahip olması ve (ii) seçili su sıkıntısı çeken alanlarda sulama ve atıksu hizmetlerinin verimliliğini artırma potansiyeline sahip olması ve (iii) İller Bankası'nın bu belediyelerdeki mevcut proje portföyünün yanı sıra diğer mevcut etüt ve planlar ve ilgili ulusal politika dokümanları arasından seçilmesi dikkate alınarak seçilecektir.

Belediye altyapı yatırımları arasında atıksu toplama ve taşıma sistemleri ve yağmur suyu ve drenaj sistemleri ve atıksu arıtma tesisleri inşa, genişletme veya rehabilitasyonu ile atıksu kolektörleri ve yeniden kullanım potansiyeli olan arıtma tesisleri inşası ve arıtılmış çıkış suyunun yeniden kullanımına imkan vermek için İller Bankası'nın sorumlu olacağı mevcut tesislerde üçüncül arıtma prosesleri kurulması yer alacaktır.

Açık birincil, ikincil ve üçüncül kanalların basınçlı boru hatlarına dönüştürülmesi ve ilgili altyapının rehabilitasyonu, tarla içi sulama sistemlerinin iyileştirilmesi ve borulu sulama sistemlerine akıllı su sayaçları takılması ve yeni sulama sistemleri inşa edilmesi için yatırım yapılmasından DSİ sorumlu olacaktır.

A Bileşeni kapsamındaki alt projelerin seçimi tamamlandığında, alt projelerin Ç-S risk sınıflandırması ve Ç-S değerlendirme gereklilikleri İller Bankası ve Dünya Bankası ekipleri tarafından müşterek belirlenecektir.

Alt projeye özel Ç-S değerlendirme gerekliliklerine ek olarak, İller Bankası beş belediyenin tümü için bir YYÇ hazırlayacaktır. Alt projelere ÇSS2 uygulanacağı için, bu kapsamda ayrı bir İYP de hazırlanacaktır.

4.2 Önerilen Alt Projelerin Muhtemel Çevresel ve Sosyal Etkileri

Bu bölümde gerek İnşaat aşamasında gerekse işletme aşamasında alt projedeki faaliyetlerinden kaynaklanabilecek muhtemel çevresel ve sosyal etkiler tanımlanmıştır.

A-1 Bileşeni kapsamındaki faaliyetler şöyle olacaktır;

- a) öncelikli atıksu toplama ve taşıma sistemlerinin genişletilmesi veya rehabilitasyonu, vb.) yeniden kullanım potansiyeli olan mevcut AAT'ların genişletilmesi veya yükseltilmesi,
- b) biyogaz toplama ve enerji üretim tesisleri ve/veya çamur işleme prosesleri ile işleyen ve enerji ile ilgili işletme giderlerinin azalması için bu alt ürünlerin geri kazanılmasına veya tarımsal veya endüstriyel kullanım gibi başka son kullanım şekillerine olanak veren AAT'ların rehabilite edilmesi ve güçlendirilmesi ve
- c) mevcut tesislerde, arıtılan çıkış suyunun yeniden kullanılmasına olanak sağlayan arıtma prosesleri kurulması.

Yukarıdaki faaliyetler ile ilişkili olarak vurgulanan ve aşağıda sıralanan etkiler geniş kapsamlıdır ve çoğu alt projeyi kapsayacak şekilde öngörülmüştür. Her bir alt projeye ilişkin muhtemel spesifik etkiler fizibilite raporunun Ç-S değerlendirme bölümünde yer alacaktır.

Ancak, spesifik alt proje ÇSED veya ÇSYP'sinin hazırlanması sırasında her bir alt projenin muhtemel çevresel ve sosyal riskleri daha ayrıntılı değerlendirilecektir. Hazırlığın bir parçası olarak, risklerin değerlendirilmesi ve etkilerin hafifletilmesi konusunda bilgi vermek amacıyla, etkilenmesi muhtemel taraflar dahil olmak üzere, paydaş gruplarıyla etkileşimde bulunulacaktır. Söz konusu faaliyetlerden kaynaklanan etkilerin önlenmesi, azaltılması ve/veya tazmin edilmesi için önerilen hafifletme tedbirleri bu raporlarda belirlenecek ve istişare edilecektir. Buna ek olarak, tüm alt projeler için ayrı PKP'ler hazırlanacak ve detay projelerin teknik özellikleri, projelerin muhtemel çevresel ve sosyal etkileri ve yer seçiminde dikkate alınan hususlar bu PKP'lerde yer alacaktır. PKP'ler ayrıca ilgili tüm paydaşlara iletilecek ve Belediyelerin ve İller Bankası'nın internet sitelerinde duyurulacak ve ayrıca PKP'lerin basılı kopyaları mahalle muhtarlıklarına dağıtılacaktır.

4.2.1 Çok Boyutlu Muhtemel Etkiler

Uygulanacak tipik proje faaliyetleri genel olarak şu şekilde sınıflandırılır:

- İnşaat aşaması ve
- İşletme Aşaması

Tüm alt projelerde beklenebilecek genel, çok boyutlu muhtemel çevresel etkiler aşağıda sunulmuştur.

İnşaat Aşaması

Çevresel Etkiler

Toprak Erozyonu, Kaybı ve Kontaminasyonu

Toprak üzerindeki en büyük etki, hafriyat yapılacak alt projelerin ayak izlerinde muhtemelen yüzey toprağı kaybedilecek olması olabilir. Hafriyat toprağı, çoğunlukla su ve rüzgar olmak üzere erozyon faktörlerine maruz kalabilir. İnşaat aşamasında ağır makinelerin devreye girmesi nedeniyle, şantiyelerde yanlışlıkla meydana gelen yağ sızıntıları nedeniyle toprak kontaminasyonu görülebilmektedir. Toprak üzerindeki etkiler asgari düzeyde olacak ve sadece inşaatın yapılacağı şantiye alanları ile sınırlı olacaktır. Büyüklük açısından önemi düşük olacaktır.

Alt projelerin toprak ortamı üzerindeki muhtemel etkileri aşağıda özetlenmiştir:

- Yüzey toprağının sıyrılması ve tesviye, hafriyat ve dolgu yapılması, iş makinelerinin çalışması sonucu toprağın sıkışması
- Hafriyat ve dolgu faaliyetleri sonucu toprak katmanlarının karışması
- Kazalar ve beklenmeyen olaylardan kaynaklanabilecek yağ veya yakıt sızıntıları veya dökülmeleri sonucu toprak kontaminasyonu
- Alt proje kapsamında oluşacak katı ve/veya sıvı atıkların kontrolsüz depolanması veya bertaraf edilmesi durumunda oluşabilecek toprak kirliliği
- Hafriyat kaynaklı muhtemel erozyon

Doğal Yaşam ortamları Üzerindeki Etkiler

İnşaat aşamasında her bir alt projenin bağlantı yollarının ya da fiili inşaat alanının önünün açılması için ağaç veya bitki örtüsü kaybı meydana gelebilir. İnşaatın yapılacağı alanın inşaat

uygun hale gelmesi için bitki örtüsü temizlenecektir. İnşaat işleri kapsamında verimli mera ve tarım arazileri doğrudan ayrılacak, çalılar temizlenecek, yüzey toprağı kaldırılacak, hafriyat ve toplu nakliye yapılacaktır. Ayrıca, bu faaliyetler toprağı rüzgar ve su gibi erozyon unsurlarına açık hale getirecek ve böylece arazi tahribatını tetikleyecektir. Kimyasal madde veya başka tehlikeli madde dökülmesi/sızması ve atık/atıksu işleme ve bertaraf sürecinin kötü olmasından dolayı etkiler oluşabilir. Bu sorunlar, etkinin büyüklüğü (dökülme miktarı, dökülen kimyasalın toksisite düzeyi v.s.) dikkate alındığında ekosistem hizmetleri üzerinde düşük önemden yüksek öneme kadar olumsuz etkiler yaratabilir. Proje faaliyetlerinin ekolojik bileşenler üzerindeki etkisi etkinin büyüklüğüne ve alıcının hassaslık düzeyine bağlıdır.

Toz ve Egzoz Gazları Emisyonu ve Gürültü Kirliliği

İnşaat sırasında, alt proje şantiyelerinde malzemeler elleçlenecek ve iş makineleri hareket edecektir. Havada ortamındaki toz emisyonlarına ek olarak, ağır iş makinelerinden kaynaklanan egzoz emisyonları meydana gelecektir. Araçlardan kaynaklanacak egzoz gazlarının neden olacağı başlıca emisyonlar NO₂, CO, HC, SO₂ ve PM'dir. Ayrıca, atık toplama ve nakletme işlemleri sırasında meydana gelecek biyolojik aerosoller ve koku da hava kalitesini bozabilir. Etkiler, yerel düzeyde kaldıkları ve yalnızca inşaat aşamasında söz konusu oldukları için büyüklük, süre ve mekansal kapsam açısından düşük olarak kabul edilebilir.

Su, Enerji ve Ham Madde Kullanımıyla İlişkili Etkiler

Çalışanlar ve toz bastırma işlemleri için su ihtiyacı doğacaktır. İnşaat aşamasındaki faaliyetlerde beton, donatı, yapı çeliği, demirli betonarme, öngerilmeli beton, enerji, yakıt v.s. gibi kaynakların tüketilmesi gerekecektir. Çalışanların tüketecekleri su mümkünse şebekeden, değilse su tankerleriyle temin edilecektir. Belediyelere ait su kamyonlarıyla toz bastırma faaliyetleri yapılacaktır. Beton mümkün olduğunca hazır beton olarak temin edilecek ve inşaat alanlarında yakıt deposu olmayacak, bu ihtiyaç yakındaki işletmelerden karşılanacaktır.

Yüzey ve Yeraltı Suları Üzerindeki Etkiler

Proje sahasında yapılan inşaat işleri, yüzey sularının çimento ve çamurlu suyla veya toprak hareketiyle kontamine olması riskini doğurabilir. İnşaat işleri nedeniyle askıda katı madde artması, şantiye kamplarındaki koşullardan kaynaklanan kirlilik riski ve işçilerden kaynaklanan atıksu üretimi, alt projelerin doğal su ortamlarına yakın olduğu yerler başta olmak üzere, yüzey suyu ve yeraltı suyu kalitesini etkileyebilir. Bu etki, büyüklük ve mekansal kapsam açısından düşük önemdedir. Sadece inşaat aşamasında ve yağışlı dönemlerde meydana gelebilir.

Katı Atık

Projenin inşaat aşamasında bitki örtüsünün temizlenmesi, tesviye yapılması, ana işletme üniteleri ve yardımcı ünitelerin yapılması ve kurulması, tedarik, ünite ve ekipmanların nakledilmesi ve monte edilmesi gibi faaliyetler gerçekleştirilecektir. Bu faaliyetler kapsamında üretilmesi beklenen katı atık tipleri şunlardır: Kentsel atıklar, sistem ekipmanlarının ambalaj atıkları (örneğin ahşap, karton, plastik v.s.), tehlikeli atıklar, özel atıklar, hafriyat ve inşaat atıkları (örneğin hurda metal, ahşap, beton atığı v.s.) ve atık sistemi ekipmanları (paneller, kablolar, elektronik bileşenler). Tehlikeli ve özel atıklar (boya, çözücü gibi) kimyasal maddeler veya yağ bulaşmış ambalaj malzemeleri veya bezler, makine ve araçların çalıştırılmasından ve bakımlarının yapılmasından kaynaklanan atık yağlar, çözücüler, aküler, piller, filtreler ve makine parçaları içerebilir.

Sosyal Etkiler

İş Sağlığı ve Güvenliği ve İş Gücü

İleriye etkili tedbirler alınmazsa, inşaat işleri sırasında işçilerin sağlık ve güvenliğini tehdit edebilecek vaka ve kazalar meydana gelebilir.

İnşaat sırasında oluşabilecek sağlık ve güvenlik riskleri aşağıda sıralanmıştır:

- Yüksekte çalışma
- Hareketli nesneler
- Kayma ve takılma
- Gürültü titreşimi ve toz maruzluğu
- Malzeme elleçleme
- Kasıtsız çöküntü
- Asbest
- Elektrik
- Trafiğinin artmasından kaynaklı trafikle ilgili riskler
- İlişkili iş kazası, yaralanma ve hastalık riski
- COVID-19 enfeksiyonu
- Çocuk işçi çalıştırma
- Cinsel sömürü ve istismar/cinsel taciz (CSİ/CT).

Genel olarak, aşırı uzun fazla mesai Türkiye'deki inşaat sektörünün potansiyel bir iş gücü risklerinden biridir. Proje süresinin sınırlı olması ve inşaat işlerinde mevsimsel kısıtlamalar bulunması nedeniyle sözleşmeli işçilerin İş Kanunu ile belirlenen yıllık limitin üzerinde fazla mesai yapmaları olası bir risktir. Bu riskin hafifletilmesi İYP Hüküm ve Koşullar kısmında açıklanmıştır.

İş gücünün yaklaşık %50'sinin yerelden sağlanacak olmasından dolayı, alt projelerde iş gücü akını riskleri beklenmemektedir. İş gücünün çoğunluğu Türk olacaktır. Ancak, proje uygulaması sırasında başka iş gücü riskleri ortaya çıkarsa, İller Bankası etkilerin artmasını önlemeye yönelik prosedürler geliştirecektir.

Potansiyel çocuk işçiliği risklerine yönelik olarak, inşaat işleri için asgari yaş 18 olacaktır. Yüklenicilerden tüm işçilerin kimliklerini kontrol etmeleri istenecektir.

Ayrıntılar ve alana özel riskler saha etütleri sırasında elde edilecek ve belgelerin sosyal etki bölümleri altında değerlendirilecektir. Etki hafifletme tedbirleri ve iş sağlığı ve güvenliği konuları İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (6331 Sayılı Kanun, Yürürlük Tarihi: 20/06/2012), DB ÇSS2 ve DBG Genel ÇSGY doğrultusunda yönetilmektedir.

Toplum Sağlığı ve Güvenliği

Proje, yerel iş fırsatlarını ve bölgedeki yeni altyapı fırsatlarını artırabilecek olan belediye hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi açısından halka fayda sağlamalıdır. Ancak, kaza, yapısal arıza, tehlikeli madde salınımından kaynaklı etkiler, su kalitesi ve miktarı üzerindeki etkiler, mevcut sosyal altyapı üzerindeki baskı ve iş gücü akımına bağlı CSİ/CT riskinden kaynaklı etkiler, inşaatın doğal kaynaklar üzerindeki etkileri, hastalık maruzluğu da meydana gelebilir. Proje kapsamında, inşaat aşamasından kaynaklanan aşağıdaki muhtemel Toplum Sağlığı ve Güvenliği (TSGS) etkileri belirlenmiştir.

- Nakliye işlerinde ve trafikte hız ve yol hasarı; trafiğin ve trafik kazası ve yaralanma riskinin artması,
- Bağlamsal risklerden kaynaklanan acil durumlar (yani sel, heyelan, deprem, yangın v.s.),
- Temiz ve sürdürülebilir su kaynaklarına erişim,
- Mevcut yer altı kamu hizmet kablo ve borularının hasar görmesi ve hizmetlerin aksaması,
- Gürültü ve titreşim,
- Geçici işçi ve kamp çalışanları akını nedeniyle mevcut halk sağlığı ve kanalizasyon altyapısına olan talebin artması,
- İnşaat işçileri ve iş fırsatı kovalayanlar yüzünden halkın kültür, güvenlik ve emniyetinin tehdit altına girmesi,
- İş gücü akınından ve geçici işçilerle halkın etkileşiminden kaynaklanan, cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH) gibi bulaşıcı hastalık riski ve CSİ/CT riskinin artması,
- İnşaatin halkın kendi evlerine, iş yerlerine, okullara v.s.'ye ulaşmasını etkilemesi,
- İnşaatin muhtemel hassas gruplar üzerindeki etkisi ve
- Proje sahasında bulunabilecek atık toplayıcılar (varsa) üzerindeki etkiler.

Trafik

Yatırımların inşaat aşamalarından kaynaklanan ve rahatsızlık, aksama, sağlık ve güvenlik etkilerinin yanı sıra ekonomik etkilere neden olma potansiyeli olan trafik sıkışıklığı ve geçici aksamalar. Proje sahalarında hareket eden ağır inşaat araç ve makineleri kullanılmasının genel olarak araçların hareket ve akışını kısıtlayarak trafiğe neden olduğu bilinmektedir. Bu durum, kazaların sıklık ve şiddetinin artmasına neden olabilir.

Arazi ve Geçim Kaynağı Kaybı

Alt proje alanlarındaki mevcut arazi kullanımı bağlantı yolu inşası, şantiye kampı, malzeme sahası ve ocak sahası açılması ve benzeri işlemlerden etkilenebilir. Bunlar arazide iz bırakacak, bitki örtüsü kaybına neden olacak, bu da toprak erozyonuna yol açacaktır. Yerel halk toplulukları içinde, projeden etkilenen kişiler, yatırımların inşaat ihtiyaçlarından dolayı arazilerini, varlıklarını ve geçim kaynaklarını kaybedebilir. Bu etkiler arasında, etkilenen arazilerin resmi veya gayriresmi mülkiyetine sahip kişiler arasında tarım arazisi, otlak arazisi, işletme ve yapı kaybı olabilir. Projenin su ürünleri yetiştiriciliğinden sağlanan geçim kaynaklarını etkilemesi beklenmemektedir.

Hassas Gruplar

Proje bölgelerinde yaşayan engelliler, çocuklar veya yaşlılar gibi belirli hassas gruplar, belirli azınlıklar ve geçim kaynaklarına bağımlı gruplar inşaat aşamasında etkilenebilirler. Alt proje seviyesinde yapılacak bir çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi sayesinde, ilgili alt projelerle ilgili hassas gruplar tespit edilecektir.

Alt projeye özel ÇSED'ler/ÇSYP'lerde, muhtemel hassas grupların (örneğin okula gidip gelen okul çağındaki çocukların) günlük yaşam kalıpları ile bağlantılı olarak inşaat işleri nedeniyle oluşabilecek her türlü etki dikkate alınacaktır. Benzer şekilde, önerilen alt proje alanlarının yakınında ikamet eden halk toplulukları, özellikle de kadınlar üzerinde iş gücü akınına bağlı oluşacak riskleri önlemek için tedbirler alınacaktır. Taşınma, ödenek sağlama, işe yerleştirme,

eğitim v.s. gibi yardımlar dahil olmak üzere, geçici veya kalıcı fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeden etkilenen hassas kişilere yardım sağlanmasına yönelik tedbirler gerektiğinde YYP'lerde bulunabilir.

Şikayet Yönetimi

Projenin inşaat aşamasında projeye özel ŞM devrede olacak, paydaşlar ve diğer ilgili taraflar şikayet ve endişelerini bu kanaldan bildirebileceklerdir.

İşletme Aşaması

Çevresel Etkiler

Katı Atık

Gerek kentsel atıklar gerekse tehlikeli ve özel atıklar çıkması beklenmektedir. Su/atıksu arıtılmasından kaynaklanan katı atık kalıntıları arasında arıtma sürecinde oluşan çamur, kullanılmış filtre membranları, kullanılmış malzemeler ve muhtelif atıklar bulunur. Hasarlı, arızalı veya ömrünü tamamlamış ekipmanlardan veya belirli aralıklarla ya da arıza durumunda yapılacak bakım ve onarım faaliyetleri sırasında değiştirilebilecek veya kontrol edilebilecek malzemelerden kaynaklı atık üretimi olabilir. Yeni ekipman ve (topaklaştırıcı, dezenfektan gibi) ihtiyaç duyulan diğer malzeme alımı da ambalaj atığı çıkmasına neden olacaktır. Ekipmanlarda yağ değişimi yapılmasından dolayı atık yağ olacaktır.

Hava Kalitesi, Koku ve Gürültü

Söz konusu etkiler, AAT'larla ilişkili hidrojen sülfür, metan, ozon, gaz veya uçucu kimyasal madde emisyonlarından kaynaklanabilir. Su ve atıksu arıtma tesislerinin uygunsuz çalışması nedeniyle koku sorunları ortaya çıkabilir. Yakınlarda yerleşim yeri varsa, şikayet gelebilir. Pompa istasyonları ve arıtma tesislerinden çıkan gürültü de sorun olabilir. AAT'ların işletilmesi, özellikle de uygunsuz işletme uygulamaları nedeniyle koku ve gürültü sorunları da ortaya çıkabilir.

Toprak ve Su Kirliliği

Arıtma tesislerinde kullanılan kimyasal maddelerin çevredeki toprağa veya su kaynaklarına sızması kirliliğe neden olabilir. Fazla çamurun yanlış yönetilmesi de ortamda olumsuz etkilere neden olur. AAT'ların işletilmesi sırasında, tesisin arıza yapması ve yüzey su kütlelerine arıtılmamış ve/veya yeteri kadar arıtılmamış atıksu deşarj olması sonucunda oluşabilecek etkiler arasında yüzey suyunun bozulması, yer altı su kalitesinin düşmesi ve toprak kontaminasyonu bulunmaktadır. Arıtma, özümseme kapasitesine ve alıcı suyun en hassas nihai kullanımına dayalı olarak, çıkış suyu kalitesi hedefleriyle tutarlı olmalıdır. Projelerde haşere yönetimi tedbirlerine başvurulması söz konusu ise, ilgili risk ve etkilerin ÇSS 3 doğrultusunda ya da ÇSGY'lere uygun şekilde asgari düzeye indirilmesi için birleşik veya çoklu taktikler kullanılan entegre haşere yönetimi (EHY) veya entegre vektör yönetimi (EVY) yaklaşımları tercih edilecektir.

Enerji Kaynakları Üzerindeki Etkiler

Atıksu toplama ve arıtma sistemleri su-atıksu döngüsünün enerji tüketimi bakımından önemli kısımlarından biridir. Atıksu toplama sistemleri öncelikle insan sağlığını ve çevreyi korumak ve atıksuları kirlilik kaynağından arıtma tesisine taşımak amacıyla tasarlanır ve işletilir. Öte yandan, atıksu arıtma sistemleri suyla taşınan ve suda seyreltilmiş kirliliğin azaltılması için tasarlanır ve işlenir. Atıksu arıtma ve çamur bertaraf teknolojilerinin tüm adımları su, atıksu veya çamurun pompalanması, karıştırılması ve havalandırılması için enerji gerektirir. Atıksu

arıtma teknolojisinin enerji ihtiyacı tesisin konumu, büyüklüğü (nüfus eşdeğeri, organik veya hidrolik yük), arıtma prosesinin ve havalandırma sisteminin tipi, çıkış suyu kalite gereklilikleri, tesisin yaşı, yöneticilerinin deneyimi gibi faktörlere bağlıdır.

Bu kapsamda, alt projelerin tasarım aşamasında mümkün olduğunca enerji verimlilikli teknolojiler seçilecek ve işletme sırasında bakım faaliyetlerine özel önem verilecektir. Alt projelere ait her Ç-S dokümantasyonda ilgili alt projenin özelliklerine göre belirli etki hafifletme önlemleri tanımlanacaktır.

İklim Değişikliği

Atıksu arıtma tesislerinden çıkan arıtma çamuru iklim değişikliği bakımından olumsuz etkide bulunabilir.

Sosyal Etkiler

Sağlık ve Güvenlik

Su ve atıksu arıtma tesisi işletmecileri işletme ve bakım sırasında çeşitli tehlikelere maruz kalabilir. Kaza ve yaralanmalar, kimyasallara maruz kalma, gürültü ve titreşime maruz kalma ve patojenlere ve vektörlere maruz kalma gibi iş sağlığı ve güvenliği etkileri. Toplum sağlığı ve güvenliği üzerinde görüntü, toz ve koku sorunları gibi etkilerin yanı sıra, çöpçülükle ilgili etkiler ve fiziksel, kimyasal ve biyolojik tehlikeler. Arıtma çamuru da patojenik bakteriler, virüsler, protozoalar, parazitler ve hastalığa neden olabilecek başka mikroorganizmalar içerebilir. Arıtma çamurunun işlem görmeden araziye yayılması ve yüzeye bırakılması insanların doğrudan veya dolaylı temas yoluyla bu organizmalara temas etme ihtimaline yol açar.

Vektör kaynaklı hastalıkların işçilerin uzun vadeli sağlığı üzerindeki etkisini azaltmanın en iyi yolu, IFC Genel ÇSG Yönergelerinde belirtildiği gibi, hastalığa yol açan faktörlerin ortadan kaldırılması amacıyla çeşitli müdahalelerde bulunulmasıdır.

Trafik

Arıtma tesisi çamurunu taşıyan kamyonların önemli trafik sorunlarına, hava kirliliğinin artmasına, yolların bozulmasına ve benzeri sorunlara kolaylıkla yol açması mümkündür.

Fiziksel ve Ekonomik Yer Değiştirme Sonrası

Arazi edinimi için tazminat verilmesi, geçim düzeylerinin tekrar sağlanması veya iyileştirilmesi yerinden edilmiş kişi ve halk topluluklarının toplumsal refahını tek başına garanti etmez. Geçim düzeylerinin tekrar sağlanması ve iyileştirilmesi genellikle kara, deniz ve su kaynaklarına erişim, sosyal ağlara erişim, doğal kaynaklara erişim ve istihdam gibi birbiriyle bağlantılı birçok varlık içerir.

Hassas Gruplara Dikkat Edilmesi

Risk ve etkilerin belirlenmesi süreci kapsamında, dezavantajlı veya hassas durumda olmalarından dolayı projeden ve proje çıktılarından doğrudan ve farklı veya orantısız olarak etkilenebilecek kişi ve grupların belirlenmesi son derece önemlidir. Olumsuz etkilerin dezavantajlı veya hassas kişi veya gruplara orantısız bir şekilde yansımaması ve projenin sağladığı gelişmeden kaynaklanan fayda ve fırsatların paylaşılmasında dezavantajlı duruma düşmemeleri için farklılaştırılmış tedbirler önerilmeli ve uygulamaya konmalıdır.

Şikayet Yönetimi

Projenin işletme aşamasında projeye özel ŞM devrede olmalı, paydaşlar ve diğer ilgili taraflar şikayet ve endişelerini bu kanaldan bildirebilmelidirler.

4.2.2 Etki Hafifletme

Yeniden kullanım potansiyeline sahip atıksu projelerine yönelik olarak, alt projelerin olası etkilerini içeren genel bir etki hafifletme planı **Tablo 14**'te verilmiştir. Alt projelere yönelik olarak, sahaya özel ÇSED'ler/ÇSYP'ler hazırlanırken bunlar dikkate alınmalıdır. Tavsiye edilen ve hazırlanacak alt yönetim planları Ek-2C'de verilmiştir.

Tablo 14 - Alt Projelerin Yaratacağı Potansiyel Risk ve Etkileri Hafifletme Planı

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
İnşaat	Trafik	Ulaşımda aksama ve ulaşım güvenliği	İnşaat alanının etrafına açık ve net uyarı ve bilgilendirme levhaları konulması. Çalışmalar için zaman kısıtlaması konulması (örneğin, 07.00-17.00 arası). Alternatif yolların (döner kavşakların) belirlenmesinde ve işaretlenmesinde engellilerin, kadınların ve özel ihtiyaçları olan kişilerin göz önünde bulundurulması Tüm inşaat şantiyeleri için Trafik Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Hava Kalitesi	Toz emisyonları	Malzeme taşınmasına kapalı kamyon kullanılması veya kamyonların üzerinin örtülmesi. Toz kalkan yerlerde zemine su püskürtülmesi, fazla malzemelerin bertaraf edilmesi ve işlerin tamamlanmasından sonra alanın temizlenmesi. En fazla toz kalkan yerlerde alana koruyucu örtü veya perdeler konulması. Gerekirse Hava Kalitesi Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Hava Kalitesi	Ekipman ve araçlardan çıkan egzoz gazları	Çalışmaların gündüz ile sınırlanması (örneği 07.00-17.00 arası). Gerekirse Hava Kalitesi Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Gürültü ve Titreşim	Gürültü ve titreşim seviyelerinin yükselmesi	Çalışmaların gündüz ile sınırlanması (örneği 07.00-17.00 arası). Çalışmalar için çizelgeler ve/veya diğer belirli sınırlama biçimleri oluşturulması. Gerekirse Gürültü ve Titreşim Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Toprak Ortamı	Yakıt, yağlama yağı, antifriz v.s. dökülmesi kontaminasyona yol açabilir	İşlerin yapılması sırasında kullanılan araçların ve diğer makine ve ekipmanların durumlarının belirli aralıklarla incelenmesi. Yakıt ve yağların uygun şekilde depolanması ve herhangi bir dökülme durumunda alanın izole edilmesi ve temizlenmesi. Gerekirse Toprak Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Toprak Ortamı	Yüzey toprağı kaybı, hafriyat toprağı birikmesi, erozyon, heyelanlar veya tortulaşma meydana gelebilir.	Proje kapsamında arazi hazırlama işleri ve inşaat aşaması boyunca Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği hükümlerine uyulacaktır. Gerekirse Toprak Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Toprak Ortamı	Yol kaplamasının hasar görmesi	Kamuya ait yol ve sokaklar doldurulacak ve eski haline getirilecektir.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
İnşaat	Su Kaynakları ve Atıksu	Su Kalitesi ve Eysel atıksu üretimi	Yer altı ve yüzey sularının kirlenmesine yol açabilecek atıksuların, kalıntıların veya başka atıkların deşarj edilmesinden kaçınılacaktır. Gerekirse Su Kaynakları Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Su Kaynakları	Yöre halkına sağlanan suyun belirli aralıklarla kesilmesi	Su kesintilerinin Su Temin Şirketi ile iş birliği içinde planlanması ve kesintilerin halk üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi hedefinin halka bildirilmesi. Gerekirse Su Kaynakları Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici ve Su Temin Şirketi
İnşaat	Ekosistem	İnşaat sırasında ağaçlara ve bitki örtüsüne zarar gelebilir	Bitki örtüsünün kaldırılması gereken alanların en aza indirilmesi ve işin tamamlanmasından sonra kaldırılan bitki örtüsünün yerine yenisinin konulması/eski haline getirilmesi. Koruma altındaki ağaçlara veya canlı türlerine zarar gelmemesi için gerekirse özel tedbirler alınması. Gerekirse Biyolojik Çeşitlilik Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Kültürel Miras	İnsan yapımı nesnelere veya başka değerli kültürel ve tarihi eserlere rastlanması mümkündür.	Tüm işlerin durdurulması. Sorumlu kurumlara haber verilmesi. Alanın koruma altına alınması için gereken tüm tedbirlerin alınması. Resmi bildirim gelmeden hiçbir işe devam edilmemesi. İnşaat işlerinden önce Rastlantısal Bulgu Prosedürü hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Atık Yönetimi	Hafriyattan çıkan veya kaldırılan malzeme uygun şekilde bertaraf edilmezse çevreye zarar verebilir. Malzeme veya atığın tehlikeli olması veya tehlikeli olabilecek olması durumu başta olmak üzere (örneğin asbest ve çimento borular, profil parçaları v.s.)	İnşaat sırasında ortaya çıkan atıl malzemeler ve hafriyat malzemeleri lisanslı düzenli depolama sahasında ve çevreye zarar vermeyecek şekilde depolanmalıdır. Yeniden kullanılabilir taş, toprak ve diğer malzemeler proje kapsamında yapılacak işlerde kullanılacaktır. Kullanılmayan malzemeler ve tehlikeli atıklar kurum düzeyindeki düzenlemelere uygun olarak uzaklaştırılmalıdır. Gerekirse (belediye, tehlikeli ve tehlikesiz atıkları kapsayan) Atık Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici
İnşaat	Atık Yönetimi	Atıkların (hem tehlikeli hem de tehlikesiz) uygun	Oluşan atıklar, gerektiğinde, atık türüne göre uygun önlemlerle idame ettirilen/donatılmış geçici depolama alanında ve sadece geçici olarak depolanmalı ve atık türüne uygun lisanslı taşıma araçları ile lisanslı bertaraf	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
		düzenli depolama/bertaraf sahalarına nakledilmesi yönetimi	tesislerine nakledilmelidir. Bu bağlamdaki operasyonlar ile ilgili bilgiler kayıt altına alınmalı ve kayıtlar saklanmalıdır. Gerekirse (belediye, tehlikeli ve tehlikesiz atıkları kapsayan) Atık Yönetim Planı hazırlanacaktır.		
İnşaat	Toplum Sağlığı ve Güvenliği	İnşaat çalışmaları nedeniyle ortak kaynaklara veya hizmetlere erişim kesintiye uğrayabilir.	İnşaat işlerinin tamamını kapsayan bir zaman çizelgesi inşaat öncesinde yerel halkla paylaşılmalıdır. Kaynaklara ve hizmetlere erişim için alternatif ve güvenli yollar devreye alınmalıdır. Gerekirse Toplum Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İnşaat maliyetine dahil	Yüklenici
İnşaat	Toplum Sağlığı ve Güvenliği	İzinsiz giriş, trafik kazaları ve yangın	İzinsiz girişlerin önlenmesi için inşaat alanının etrafı çevrilmelidir. Gerekli işaret levhaları ve aydınlatma ekipmanları tesis edilecektir. Uygun trafik yönetimi tedbirleri alınarak trafik güvenliği sağlanacaktır. Büyük makine ve teçhizat transferleri halka duyurulmalıdır. Gerekirse, bölgedeki acil durum otoritelerinin katılımıyla acil durum tatbikatları yapılmalıdır. Projelerin tasarımları ve inşaat çalışmaları, can ve yangın güvenliği hükümleri dahil olmak üzere, Dünya Bankası Grubunun yönergeleri doğrultusunda olmalıdır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici/ Belediye
İnşaat	Toplum sağlığı ve Güvenliği	Depremsellik Riskleri	Depremle ilgili önleme ve müdahale eylemlerini içermesi gereken, Dünya Bankası ÇSS4 ve Türk mevzuatı gerekliliklerine uygun bir Acil Durumlara Hazırlık ve Müdahale Planı hazırlanması ve uygulanması. Bina Deprem Yönetmeliği Kapsamında Yapılacak Binalarla İlgili Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ izlenecektir.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici/ Belediye
İnşaat	İş Gücü	İş Gücü Akını (alt projelerin hepsinde iş gücü akını sorunu olmayabilir fakat uzun süreli inşaat işi içeren projelerde inşaat işçilerinin barınması için kamp sahaları kurulması gerekecektir. Halk ile	İş gücü akını sorununa yol açabilecek alt projelerde, kamp sahaları işçileri uygun şekilde barındıracak ve ihtiyaçlarını saha dışına çıkmadan karşılayacakları şekilde düzenlenmelidir. Gerektiğinde işçilere bununla ilgili eğitim verilmelidir. İşçiler, Davranış Kuralları metnini imzalayacak ve bu Kurallara ilişkin eğitim alacaklardır. Kamp sahasının konumu konusunda yöre halkı ile istişare edilecektir. Şantiye kamplarının konum ve yerleşimleri inşaat gözetmenleri ile mutabık kalınacak ve risk değerlendirmesi yapılacaktır. Şantiyede sözleşmeli işçi barındırmanın kabul edilebilir kalite düzeyi için IFC/EBRD'nin Süreçler ve Standartlar başlıklı ve İşçi Konaklamaya İlişkin Kılavuz Notu ⁸ esas alınmalıdır.	İnşaat maliyetlerine dahil	Belediye/Yüklenici

⁸ Uluslararası Finans Kuruluşları (IFC) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) 2009: İşçi Barındırma: Süreçler ve Standartlar.

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
		işçiler arasında anlaşmazlık çıkabilir)			
İnşaat	İş Gücü	Aşırı fazla mesai, çocuk işçi çalıştırma ve ayrımcılık	Proje işçilerinin tümü art arda altı gün çalıştıktan sonra en az bir gün (24 saat) dinleneceklerdir. İşveren (inşaat yüklenicisi) ile işçi arasındaki iş sözleşmeleri Türk yasal gerekliliklerine uygun olacak ve iş tanımını, çalışma saatlerini, çalışma koşullarını, ücret seviyesini (fazla mesai ücreti dahil) içerecektir. İşveren, çalışanlarından İş Kanunu'nda belirtilen şekilde yılda 270 saati geçmemek üzere fazla mesai talebinde bulunabilir. İş sözleşmelerinin tümü Kontrollük Danışmanı Firmalar ve Belediyeler tarafından düzenli olarak kontrol edilecek ve İş Kanunun ihlal edilip edilmediğinin anlaşılması için izlenecektir. Her yüklenici çalışanların çalışma koşullarıyla ilgili şikayetlerini/geri bildirimlerini ilgili yetkili personele kolaylıkla iletebilecekleri bir işçi şikayet mekanizması kuracaktır. Mekanizma ayrıca çalışanların şikayetlerini anonim olarak iletebilecekleri şekilde tasarlanacaktır. Ayrıca tüm çalışanlar şikayetlerini doğrudan ilgili Belediye'ye veya İller Bankası'na da iletebilecektir.	İnşaat maliyetlerine dahil	Belediye/Yüklenici/ Kontrollük Danışmanı Firma
İnşaat	CDŞ/CSİ/CT	Cinsiyete Dayalı Şiddet/Cinsel Sömürü ve İstismar/Cinsel Taciz (CDŞ/CSİ/CT)	Halkla istişare sırasında CDŞ/CSİ/CT ile ilgili hizmet sağlayıcılar hakkında bilgi paylaşmalıdır. Proje ŞM'si, CDŞ/CSİ/CT şikayetlerinin isimsiz şekilde alınmasını ve bunların gizlilik içinde işlem görmesini sağlayacak şekilde tasarlanır. İlgili Proje personeli, CDŞ mağdurlarını mevcut tanımlanmış hizmet sağlayıcılara yönlendirmek ve onlara derhal hizmet verilmesini sağlamak için eğitilmelidir. İşçilere yönelik Davranış Kuralları, CDŞ/CSİ/CT yasağı içerecektir.	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici/ Belediye
İnşaat	İş Sağlığı ve Güvenliği.	Tedbir alınmazsa, inşaat işleri sırasında işçilerin sağlık ve güvenliğini tehdit edebilecek kazalar meydana gelebilir.	İşçilere iş tanımları, sorumlulukları ve İSG ile ilgili riskler bildirilecektir. İşçilere İş Kanunu'na uygun çalışma koşulları (ücret, çalışma saatleri, fazla mesai ücreti, dinlenme süresi, sosyal güvenlik yardımları gibi) sağlanacaktır. İşçilere gerekli kişisel koruyucu donanımlar ile düzenli eğitimler yoluyla iş ve iş güvenliği ile ilgili bilgiler verilecektir. İnşaat işleri başlamadan önce, yapılacak tüm işler için Risk Değerlendirme Raporu hazırlanacak ve ilgili risklerin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Olası kazalar ve acil durumlar (yangın, deprem, sel v.s.) olayları için "Acil Müdahale Planları"	İnşaat maliyetlerine dahil	Yüklenici/ Belediye

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
			hazırlanacak ve acil durum ekipleri oluşturularak, acil durum senaryoları doğrultusunda tatbikat ve eğitimler gerçekleştirilecektir. Tüm işçiler için İSG sağlanmasına yönelik tüm eylem ve prosedürlerin ana hatlarıyla yer alacağı bir İSG Yönetim Planı hazırlanacaktır.		
İnşaat / İşletme	Hassas Gruplar	Projeyle ilgili bilgilere erişim eksikliği, orantısız bir şekilde etkilenme ve proje sonuçlarından yararlanmada eşitsizlik	Hassas olarak kabul edilebilecek belirli gruplar (engelliler, yaşlılar ve proje bölgesindeki geçim kaynaklarına bağımlı belirli gruplar) tespit edilmelidir. Bunların, alt projelere özel Paydaş Katılım Planında istendiği şekilde, proje planlaması ve uygulamasına katılımları istişareler yoluyla sağlanmalıdır. Belirli hassas gruplar (yani atık toplayıcılar) projeden etkilenen alandan/araziden gelir elde ediyor olabilir. Proje hakkında bilgilendirilmelerinin ve gelir elde etmeye devam etmelerinin sağlanması.	ÇSD etüdü maliyetlerine dahil	Belediye
İnşaat/İşletme	Anlamli ve erken Paydaş Katılımı	Vatandaşların sürece etkili bir şekilde katılmaması projenin olumlu etkilerini ve faydalarını azaltacak ve projenin potansiyel risklerini ve etkilerini paydaşlara zamanında ve proje ömrü boyunca duyurmama ve istişare etmeme risklerini arttıracaktır.	Türk vatandaşları ve başka uyruklular, belediyeler ve su ve kanalizasyon idareleri dahil olmak üzere paydaşlar arasında iki yönlü etkin katılımın kolaylaştırılmasına yönelik vatandaş katılım faaliyetleriyle, etkili belediye hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi için faydalanıcı grupların ihtiyaç ve öncelikleri belirlenmeye çalışılacaktır. Sahaya özel PKP'ler hazırlanacak ve her türlü çalışmadan önce uygulanacaktır. Proje ömrü boyunca anlamli katılım faaliyetleri yapılacaktır. Operasyonlar da dahil olmak üzere projeyle ilişkili tüm potansiyel çevresel ve sosyal riskler (koku, sağlık ve güvenlik, arıtma tesisinin çalışmaması, çamur malzemelerinin taşınması v.s.), etkilenebilecek kişiler de dahil olmak üzere, paydaşlara zamanında iletilecektir.	Proje bütçesine dahil	Belediye
İnşaat Öncesi /İnşaat /İşletme	Gönülsüz Yeniden Yerleşim	Projeden etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının olumsuz etkilenmesi	Gönülsüz arazi edinimi en aza indirecek tasarım çalışmaları Yeniden Yerleşim Planı hazırlanması Geçim Kaynakları İyileştirme Planı hazırlanması Gönülsüz yeniden yerleşim sonucu oluşan kayıpların tazmin edilmesi ve etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının proje öncesi durumuna getirilmesi Projenin inşaat işlerinden dolayı arazideki mahsullere ve diğer varlıklara verilen zararlar belirlenecek, değerlendirilecek ve tazmin edilecektir. Özel ihtiyaçları olan kişiler (yaşlılar, kadınlar, çocuklar v.s.) veya engellilerin inşaattan olumsuz etkilenmeleri durumunda, geçici erişilebilirlik tedbirlerinin devreye alınmasının sağlanması. Proje faaliyetlerinden	Yeniden yerleşim bütçesine dahil	Belediye

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
			etkilenmemeleri veya olası etkiler için alınan önlemlerden etkin bir şekilde yararlanmaları için gerekli tüm destek sağlanacaktır.		
İnşaat /İşletme	Bağlamsal riskler	Sel, heyelan, deprem	Alt projeler için yer seçerken hassas yerlerden kaçınılması	Proje bütçesine dahil	Belediye
İşletme	Su Kaynakları	İşletmenin kötü olması nüfusun geneline verilen suyun yeteri kadar kaliteli olmamasına yol açabilir	Halkın bilgilendirilmesi ve uyarılmasına yönelik acil durum prosedürleri hazırlanması	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
İşletme	Kimyasallar	Klor depolanmasından ve kullanılmasından kaynaklanan çevre güvenliği tehlikeleri	Sürekli klorlama kontrolü ve takibi, klorlama ekipmanı bakım prosedürleri, depolama prosedürleri ve acil müdahale prosedürleri hazırlanması. Klorlama tesisinde ortam takibi yapılmalı ve tesis kilitli olmalıdır. Sadece yetkili personelin erişimine açık olması.	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
İşletme	Kimyasallar	Klor ve diğer proses kimyasalları sızıntıları ve dökülmeleri	Malzeme güvenlik bilgi formlarına (MGBF'ler) uygun olarak güvenli teslimat/depolama/elleçleme prosedürleri hazırlanması Dökülen malzemenin derhal çevrelenmesi ve temizlenmesi	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
İşletme	Çamur Yönetimi	Çamur Oluşumu (filtreleme ve topaklaşma prosesleri)	Sahada bertaraf edilecek çamurun belediye tarafından onaylanması. Gerekirse Çamur Yönetim Planı hazırlanacaktır.	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
			Tarım ilacı kullanımı kalıcı olmayan, hareketsiz zararlılarla sınırlandırılmalı ve sadece karasal ve sucul uygulamalar için etiket ve uygulama izni yönergeleri ve hükümlerine uygun şekilde uygulanmalıdır.		
İşletme	Atık Yönetimi	Atık üretimi (hem tehlikeli hem de tehlikesiz)	Oluşan atıklar, gerektiğinde, atık türüne göre uygun önlemlerle idame ettirilen/donatılmış geçici depolama alanında ve sadece geçici olarak depolanmalı ve atık türüne uygun lisanslı taşıma araçları ile lisanslı bertaraf tesislerine nakledilmelidir. Bu bağlamdaki operasyonlar ile ilgili bilgiler kayıt altına alınmalı ve kayıtlar saklanmalıdır.	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
İşletme	İş Sağlığı ve Güvenliği	Çalışan sağlık ve güvenliğine risk	İşçilere iş tanımları, sorumlulukları ve İSG ile ilgili riskler bildirilecektir. İşçilere İş Kanunu'na uygun çalışma koşulları (ücret, çalışma saatleri, fazla mesai ücreti, dinlenme süresi, sosyal güvenlik yardımları gibi) sağlanacaktır. İşçilere gerekli kişisel koruyucu donanımlar ile düzenli eğitimler yoluyla iş ve iş güvenliği ile ilgili bilgiler verilecektir. İşletmeden önce, yapılacak tüm işler	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci

Aşama	Konu	Risk	Etki Hafifletme Tedbirleri	Maliyetler	Kurumsal Sorumluluk
			için Risk Değerlendirme Raporu hazırlanacak ve ilgili risklerin önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Olası kazalar ve acil durumlar için "Acil Müdahale Planları" hazırlanacak ve acil durum ekipleri oluşturularak, acil durum senaryoları doğrultusunda tatbikat ve eğitimler gerçekleştirilecektir. İşçiler, erişebilecekleri bir ŞÇKM olduğundan haberdar edilecektir.		
İşletme	Toplum Sağlığı ve Güvenliği	İzinsiz giriş ve kazalar	İşletme faaliyetleri halkın güvenliğine risk oluşturulmadan yapılacaktır. İzinsiz girişlerin önlenmesi için tesisin etrafı çevrilmelidir. Gerekirse, bölgedeki acil durum otoritelerinin katılımıyla acil durum tatbikatları yapılmalı ve etkilenmesi muhtemel topluluklar acil durumda ne yapacakları konusunda bilgilendirilmelidir.	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
İşletme	Toplum sağlığı ve Güvenliği	Halkla anlaşmazlık	Projenin riskleri ve olumsuz etkileri hakkında istişare etmek ve etkilenen halk topluluklarının proje hakkındaki görüşlerini almak için fırsatlar yaratılması Müşterinin çevresel ve sosyal performansı ile ilgili olarak etkilenen halk topluluklarının endişe ve şikayetlerinin toplanması ve zamanında çözüme kavuşturulması için şikayet mekanizması kurulması. Projenin her aşamasının internet sitesi, duyuru panoları, iletişim araçları ve halka açık toplantılar yoluyla kamuoyuna şeffaf bir şekilde duyurulması. Etkilenen halk topluluklarından geri bildirim almak için iyi tasarlanmış ve yapılandırılmış bir kamuoyu anketi oluşturulması	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci
İşletme	Toplum Sağlığı ve Güvenliği	Depremsellik Riskleri	Depremle ilgili önleme ve müdahale eylemlerini içermesi gereken, Dünya Bankası ÇSS4 ve Türk mevzuatı gerekliliklerine uygun bir Acil Durumlara Hazırlık ve Müdahale Planı hazırlanması ve uygulanması. Etkilenen topluluklar dahil olmak üzere tüm paydaşlarla iletişim kurulması	İşletme maliyetine dahil	İşletmeci

5 ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM SÜRECİ

Uygulayıcı kuruluş olan İller Bankası projenin uygulanmasından genel olarak sorumlu olup, İller Bankası bünyesindeki PYB ise günlük proje yönetim ve destek faaliyetlerinden sorumlu olacaktır, proje uygulamasının başta ilgili ÇSS'ler olmak üzere DB ÇSÇ'sine, DBG ÇSG Yönergelerine, Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 Yönergelerine ve bu ÇSYÇ'ye uyumlu olmasını sağlamak da buna dahildir. Alt proje faaliyetlerinin çevresel ve sosyal yönlerinin belirlenmesi için belirli bir sürecin izlenmesi gereklidir. Bu sürecin aşamaları aşağıda tanımlanmıştır. İller Bankası'nın çevresel ve sosyal yönetim kapasitesinin ayrıntılı bir incelemesi ve İller Bankası'ndaki iş gücü ve çalışma koşullarının bir değerlendirmesi 1. ve 6. Bölümlerde yer almaktadır.

1. Adım: Tarama

Çevresel ve sosyal değerlendirme, önerilen alt projelerin Çevresel ve Sosyal Taraması ile başlar. Çevresel ve sosyal taramanın temel amacı, projenin uygulama aşamasında ele alınan endişelerin tespit edilmesidir. Çevresel ve Sosyal Taramada önerilen alt projenin ÇSYP veya tam kapsamlı ÇSED gerektirip gerektirmediği belirlenecektir. Bu süreç kapsamında, ÇSÇ kapsamında alt projenin istenen şartlara uygun olmama değerlendirmesi ve çevresel ve sosyal risk sınıflandırması yapılacaktır. İlk olarak alt projeler 1.4 Bölümde yer alan Yasaklı Faaliyetler Listesine göre taranacaktır.

Önerilen alt projeler, DB ile istişare edilerek ve Ek I'de bulunan tarama formları kullanılarak, İller Bankası PYB tarafından taranacaktır. Projenin yaratacağı etkilerin ağırlığını tespit etmenin yanı sıra, Proje Etki Alanının hassasiyet seviyesini belirlemede (örneğin doğal yaşam ortamlarının bulunması, öngörülen alanlar v.s.) kullanılacak bir diğer kaynak da Türk ÇED sürecinden elde edilen çıktılarıdır. Bu süreçte, daha bilinçli kararlar alınması için Ç-S risklerin ilk değerlendirmesinin yapılması da dahil olmak üzere, alt proje fizibilite raporlarının hazırlanması için dışarıdan danışmanlık hizmetleri alınmasından Belediyeler/İdareler sorumlu olacaktır. Çevresel ve sosyal risk sınıflandırmasında aşağıdakiler gibi potansiyel risk ve etkiler hesaba katılır:

- Alt projenin türü, konumu, hassasiyeti ve ölçeği
- Doğal Yaşam ortamları üzerindeki etkiler de dahil olmak üzere, potansiyel Ç-S risk ve etkilerin niteliği ve büyüklüğü, potansiyel risk ve etkilerin doğası (örneğin, geri döndürülemez, benzeri görülmemiş veya karmaşık olup olmadıkları), yeniden yerleşim faaliyetleri, hassas grupların/kişilerin bulunması ve etki hafifletme hiyerarşisinin dikkate alındığı olası etki hafifletme tedbirleri
- Alt Borçlanıcının bu tür risk ve etkileri, ülkenin politikası, yasal ve kurumsal çerçevesi dahil olmak üzere ÇSS'lerle tutarlı bir şekilde yönetme kapasitesi ve taahhüdü; yatırım sektörü için geçerli olan kanunlar, yönetmelikler, kurallar ve prosedürler; Alt Borçlanıcının teknik ve kurumsal kapasitesi; Alt Borçlanıcının geçmiş proje uygulama sicili ve alt projenin yönetimi için mevcut finansal kaynaklar ve insan kaynakları ve
- Belirli alt projeye ve geliştirilmekte olduğu bağlama bağlı olarak, çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbirleri uygulamaya konması ve bunların sonuçlarının alınmasıyla ilgili olabilecek, önerilen hafifletme tedbirleri ve teknolojinin niteliği, yerel ve/veya bölgesel istikrar, çatışma veya güvenlikle ilgili hususlar. dahil olmak üzere, diğer risk alanları. Tarama süreci sonucunda alt proje, çevresel ve sosyal risklerine göre sınıflandırılmış olur.

Olası çevresel etkiler ve bunların önemi dikkate alınarak, önerilen alt projeler i. Yüksek Riskli, ii. Önemli Ölçüde Riskli, iii. Orta Riskli ve iv. Düşük Riskli şeklinde dört seviyede sınıflandırılacaktır.

Tarama prosedürü uyarınca, Yüksek Risk Kategorisine sahip alt projeler finansman için uygun olmayacaktır.

2. Adım: Çevresel ve Sosyal Değerlendirme

ÇSS'leri karşılayan çevresel ve sosyal değerlendirmenin türü ve içeriği, yukarıda tartışıldığı ve aşağıdaki tabloda özetlendiği gibi projenin kategorisine ve proje ile ilgili konulara bağlı olacaktır.

İller Bankası, verilecek çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanı konusunda belediyeye yol gösterecektir (bu belgenin 7. Bölümde açıklandığı şekilde).

Alt projenin birkaç ayrı yatırımdan (bileşenden) oluştuğu durumlarda, bileşenlerin tümü tek bir alt proje olarak değerlendirilecektir. Bu tür bir alt proje için hazırlanan ÇSED/ÇSYP, alt proje kapsamında uygulanacak tüm bileşenleri birleştirmelidir. Ancak, bileşenler sosyal ve kültürel çevre üzerindeki etkileri bakımından birbirinden bağımsız olduğu sürece, faaliyetlerin ÇSED'leri/ÇSYP'leri ayrı olarak hazırlanabilir ve işler ayrı zamanlarda başlayabilir. Şüpheye düşülmesi durumunda, İller Bankası projeye atanan DB çevre ve sosyal konular uzmanları ile istişare edecektir.

ÇSED'ler/ÇSYP'ler ile YYP'ler ve Sonradan sosyal denetimlerin hazırlanmasından Belediyeler/İdareler sorumlu olacaklar ve istendiğinde bunları İller Bankası ve Dünya Bankası ile paylaşacaklardır. ÇSS'leri karşılayan çevresel ve sosyal değerlendirmenin türü ve içeriği, yukarıda tartışıldığı gibi alt projenin risk kategorisine ve alt proje ile ilgili konulara bağlı olacaktır. Önerilen alt proje Türk ÇED Yönetmeliğine göre bir Ek I veya Ek II projesi olarak sınıflandırılmışsa, bilgi ve analizin bir kısmı ÇED veya PTD dokümanında zaten mevcut olabilir. Dolayısıyla, alt projelerin kategorisine (Önemli Ölçüde, Orta, Düşük riskli olmasına) göre, ÇSED'leri ve ÇSYP'leri hazırlamak için Türk PTD'leri ve ÇED'leri kullanılabilir. **ÇSED'lerin/ÇSYP'lerin başarılı bir şekilde hazırlanmasından ilgili Belediyeler/İdareler sorumludur.** ÇSED/ÇSYP maliyetini ya belediyenin kendi kaynaklarından ya da alt proje kredisinden karşılayabilirler. Sahaya özel ÇSED/ÇSYP maliyet tahminlerinde, sorumlu kuruluş ve her bir etki hafifletme/izleme faaliyetine ilişkin maliyetler hakkındaki ayrıntılı bilgiler yer alacaktır.

İller Bankası, hazırlanan belgelerin Dünya Bankası gerekliliklerini karşıladığını teyit etmek için genel bir kalite güvence işlevi görecektir. İller Bankası, incelediği ÇSED veya ÇSYP'nin açık ve net, uygulanabilir ve uygun olduğunu da teyit edecektir.

Önemli Ölçüde Riskli Alt Projeler

Aşağıdaki **Tablo 15**'te verilen prosedürlere göre, Önemli Ölçüde Riskli Kategorisindeki alt projeler için, Türk yönetmelikleri ve Dünya Bankası ÇSC'si doğrultusunda ayrıntılı ÇSED yapılması gerekli olacaktır. Bu değerlendirmede aşağıdakiler dahil ama bunlarla sınırlı olmamak üzere sahaya özel bilgiler yer alacaktır; başlangıç durumuna ilişkin bilgiler (örneğin, çevresel yönden hassas alanlar veya olası sorunların daha iyi tanımlanması ve anlaşılması ihtiyacı, iyi tanımlanmış hafifletme tedbirlerinin belirtildiği kısa etki açıklamaları ve kabul edilmiş işletme uygulamaları ve takibi yapılması), etki değerlendirmesine yönelik metodoloji, alternatiflerin analizi ve ilgili çevresel ve sosyal etkilerin bu metodolojiye göre yapılmış analizi, etki hafifletme ve izleme planları ve görev ve sorumlulukları. Herhangi bir ÇSED'in yapısı Ek 2'de verilmiştir.

Tablo 15 - Önemli Ölçüde Riskli Alt Projelere İlişkin Prosedürler

Alt Proje Aşaması	Prosedür	Sorumlu Taraf
Proje Tanımlama / Ön Fizibilite	Alt projenin Çevresel ve Sosyal Taraması (Ek 1'e bakınız)	İller Bankası
Fizibilite Etüdü/Tasarım	ÇSED yapılması	İller Bankası, Belediye
	Halkla istişareler (PKP uyarınca)	Belediye
	YYÇ Uygulanması ve gerekirse YYP hazırlanması	Belediye
Ç-S Dokümantasyonun İncelenmesi ve Onaylanması	Ön inceleme ve onay	DB
Detay Tasarım ve İhaleye Çıkış	(ÇSYP'deki) etki hafifletme tedbirlerinin tasarıma dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	ÇSYP ve İYP ile ilgili hususların İhale Dokümanına dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	Gerekirse, Kültürel Mirasa yönelik olarak Rastlantısal Bulgu Prosedürü (BRP) hazırlanması ve uygulanması	Belediye
İnşaat İşleri	ÇSYP, İYP ve BRP (gerekliyse) uygulanması ve izlenmesi	Belediye
	ÇSED'in (ve ÇSYP'nin) gerektiğinde güncellenmesi	Belediye

Orta Riskli Alt Projeler

Aşağıdaki **Tablo 16**Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.'da verilen prosedürlere göre, Orta Riskli Kategorisindeki alt projeler için, yeşillendirme tedbirleri gibi iyileştirmelerin yapılmasını sağlamak üzere sahaya özel bir ÇSYP gerekli olacaktır. Şunlar ÇSYP'de açıkça ortaya konmalıdır; (a) olumsuz çevresel ve sosyal etkilerin ortadan kaldırılması veya dengelenmesi ya da kabul edilebilir seviyelere indirilmesi için alt projenin hem inşaat hem de işletme aşamalarında alınması gereken önlemler, (b) bu tedbirlerin uygulanması için gereken eylemler ve (c) uygulanan etki hafifletme tedbirlerinin ne kadar etkili olduğunun ölçülmesine yönelik izleme planı. Herhangi bir ÇSYP'nin yapısı Ek 2'de verilmiştir.

Tablo 16 - Orta Riskli Alt Projelere İlişkin Prosedürler

Alt Proje Aşaması	Prosedür	Sorumlu Taraf
Proje Tanımlama / Ön Fizibilite	Alt projenin Çevresel ve Sosyal Taraması (Ek 1'e bakınız)	İller Bankası
Fizibilite Etüdü/Tasarım	ÇSYP yapılması	İller Bankası, Belediye
	Halkla istişareler (PKP uyarınca)	Belediye
	YYÇ Uygulanması ve gerekirse YYP hazırlanması	Belediye
Ç-S Dokümantasyonun İncelenmesi ve Onaylanması	Ön inceleme ve Onay	İller Bankası
	Sonradan Yapılan İnceleme	DB
Detay Tasarım ve İhaleye Çıkış	(ÇSYP'deki) etki hafifletme tedbirlerinin tasarıma dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	ÇSYP ve İYP ile ilgili hususların İhale Dokümanına dahil edildiğinden emin olunması	İller Bankası, Belediye
	Gerekirse, Kültürel Mirasa yönelik olarak Bulguya Rastlama Prosedürü hazırlanması ve uygulanması	Belediye
İnşaat İşleri	ÇSYP, İYP ve BRP (gerekliyse) uygulanması ve izlenmesi	Belediye
	ÇSYP'nin gerektiğinde güncellenmesi	Belediye

Düşük Riskli Alt Projeler

Bir projenin insan popülasyonları ve/veya çevre üzerinde oluşturabileceği olumsuz risk ve etkilerin muhtemelen asgari veya ihmal edilebilir düzeyde olması durumunda, söz konusu proje Düşük Riskli olarak sınıflandırılır. Dolayısıyla, olumsuz risk ve etkileri ile sorunları çok az olan veya hiç olmayan Düşük Risk kategorisindeki alt projeler, Dünya Bankası ÇS Politikası uyarınca, ilk taramanın ardından herhangi bir Ç-S değerlendirme gerektirmeyecektir.

3. Adım: Paydaş Katılımı

Önerilen alt projelerin nitelik ve ölçeğiyle orantılı Paydaş Katılım Planları (PKP'ler) 4.1 Bölümde verildiği şekliyle Ç-S değerlendirmenin ayrılmaz bir parçası olarak hazırlanacaktır.

Projenin yaşam döngüsü boyunca paydaşların sürece katılımlarının ne zaman ve hangi yöntemlerle gerçekleşeceği PKP'lerde açıklanacaktır. Halkla istişare faaliyetleri (halkla istişare toplantıları dahil), hazırlanacak PKP'lere göre gerçekleştirilecektir. Tüm istişare faaliyetlerinde pandemi koşulları kapsamında hükümetin uyguladığı kısıtlamalar doğrultusunda ek tedbirler alınacaktır.

Paydaşlarla yapılan toplantı ve istişarelerin kayıtları taslak ve nihai Ç-S değerlendirme dokümanlarına dahil edilecektir.

Alt projeye özel tüm Ç-S dokümanları (yani ÇSED, ÇSYP, YYP v.s.) PKP kapsamında kamuoyuna açıklanacaktır.

PKP'nin yeterli düzeyde hazırlanmasından ve uygulanmasından belediyeler sorumludur. PKP maliyetini ya belediyenin kendi kaynaklarından ya da alt proje kredisinden karşılayabilirler.

İller Bankası, hazırlanan belgelerin Dünya Bankası gerekliliklerini karşıladığını teyit etmek için genel bir kalite güvence işlevi görecektir. İller Bankası, incelediği PKP'nin açık ve net, uygulanabilir ve uygun olduğunu da teyit edecektir.

4. Adım: Dünya Bankası İzni

Projenin genel tarama kriterleri uyarınca, önerilen alt projeler içinden ulusal ÇED prosedürünü tamamlamış, istenen şartlara uygunluk kriterlerine göre taranmış ve bu ÇSYÇ'de belirtilen hükümlere göre çevresel ve sosyal değerlendirmeye tabi tutulmuş olan alt projeler finansman için uygun olacaktır. Proje onayından önce yapılan ÇED'lerin raporları, ÇSS gerekliliklerine uygunluklarını belirlemek için Banka tarafından incelenecektir. Bu tür incelemelerin bulgularına dayanarak, ÇSÇ gerekliliklerini karşılaması için ÇED'in revize edilmesi gerekebilir. ÇED raporları Dünya Bankası'ndan onay/uygun görüş almamalıdır.

Alt projelerin risk sınıfları Dünya Bankası ile istişare yoluyla belirlenecektir. Risk sınıfında herhangi bir değişiklik olması durumunda, İller Bankası yeni risk sınıfını Dünya Bankası ile görüşmeli ve fikir birliğine varmalıdır.

Dünya Bankası önemli ölçüde riskli alt projeleri önceden gözden geçirip onaylayacak, ardından ilgili çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanları için uygun görüş verecektir. **Düşük ve Orta Riskli** alt projelere ait çevresel ve sosyal değerlendirme dokümanlarını ise İller Bankası önceden gözden geçirecek, DB de bunları sonradan inceleyecektir. Alt projelerin Dünya Bankası tarafından önceden gözden geçirilmesi süreci, bu sürecin bazı koşullar veya tüm koşullar altında devam etmemesi konusunda İller Bankası ile Dünya Bankası anlaşmaya varana kadar devam edecektir.

5. Adım: İnşaat İşi Sözleşmelerine Dahil Edilme

Uygulama sırasında hazırlanacak sahaya özel ÇSED'leri ve ÇSYP'leri uygulamaya koyma gerekliliği alt kredi anlaşmasında yer almalıdır. ÇSYÇ'ye uyulmasına ilişkin unsurlar ve ÇSTP, PKP, İYP, Sonradan Sosyal Denetimler ve YYP'ler de alt kredi anlaşmalarında yer alacaktır. Tüm alt projelerde, sahaya özel ÇSED'ler (ÇSYP kısmı dahil), ÇSYP'ler, İYP ve YYP'ler de tedarik dokümanlarının ekinde yer alacaklar ve alt projenin İnşaat işlerini yapması için seçilen yükleniciyle yapılan sözleşmenin birer parçası olacaklardır. Söz konusu İnşaat işleri sırasında meydana gelebilecek olası etkiler ve yüklenicinin bunları hafifletmek için alması gereken tedbirler bu kısımlarda bulunur. Buna ek olarak, ihale dokümanlarında çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili gereklilikler belirtilecek ve bu gereklilikler sözleşmelerde bağlayıcı maddeler/hükümler olarak yer alacaktır.

6. Adım: Halkı Bilgilendirme

Benzer şekilde, halkla istişare ve halkı bilgilendirme faaliyetleri de PKP'de açıklanacak ve PKP'ye göre yürütülecektir. Proje ve alt projeler kapsamında hazırlanan tüm Ç-S dokümanlar (hem İngilizce hem de Türkçe olarak) duyurulacak ve COVID19 pandemisine ilişkin her türlü hükümet kısıtlaması dikkate alınarak zamanında ve Banka tarafından kabul edilebilir şeffaflıkta ve PKP'ye uygun olarak istişare edilecektir.

Sahaya özel taslak Ç-S dokümanlar istişare toplantıları öncesinde ve paydaşlardan geri bildirim alınması sonrasında kamuoyuna duyurulacaktır. Ç-S dokümanlar kesinleştirilecek ve alt proje sahalarındaki veya yakınlarındaki yerel alanlar da dahil olmak üzere ülkede kamuoyuna duyurulacaktır. Alt projenin (DB tarafından) onaylanması öncesinde, İller Bankası nihai ÇSED, ÇSYP ve YYP dokümanlarının İngilizce sürümlerini kendi harici internet sitesine koyması için Dünya Bankası'na sunacaktır.

7. Adım: Alt Projeler için ÇSYP'ler Uygulanması

Yüklenici, inşaat öncesi İSG planları da dahil olmak üzere alt proje için hazırlanan ÇSYP'ye uygun olarak sahaya özel ÇSYP ve alt yönetim planları hazırlayacaktır (Ek-2A). Yüklenici:

- İhtiyaca göre, sahada kullanılan yeterli nitelik ve becerileri içeren Ç-S kapasiteye sahip olacaktır
- Kendi yöntem beyanı kapsamında, İnşaat öncesinde ihtiyaca göre sahaya özel ÇSYP ve alt yönetim planları hazırlayacak ve inceleme ve onay için Belediyeye sunacaktır
- Sahaya özel ÇSD dokümanında ve İnşaat işine ilişkin alt yönetim planlarında belirlenmiş etki hafifletme tedbirlerini hakkıyla uygulayacaktır
- Çevresel ve sosyal etkileri kontrol edecek ve en aza indirecektir
- Tüm personelin ve işçilerin çevresel ve sosyal yönetim programındaki prosedür ve görevleri anlamasını ve davranış kurallarına uymasını sağlayacaktır
- Çevre hijyenini sağlayacaktır
- Belediyeye inşaat dönemi boyunca koruma önlemleri, etki hafifletme ve sonuçlar hakkında aylık rapor sunacaktır
- Herhangi bir kaza veya vaka meydana geldiğinde bunu derhal Belediyeye bildirecek ve Projenin ömrü boyunca şantiyede vaka kaydı tutacaktır ve
- Personel ve işçilerin çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili konularda eğitilmesinden sorumlu olacaktır.

8. Adım: Denetim ve İzleme

Sahadaki yükleniciler, faydalanıcı Belediyenin Ç-S ekibi ve görevlendirilecek denetim/kontrollük danışmanları tarafından sürekli izlenecektir (lütfen ayrıntılar için 6.1.3 Bölümüne bakınız). Bu bağlamda Belediye, sahaya özel ÇSD dokümanlarının sahada usulüne uygun olarak uygulanmasını sağlayacaktır.

Belediyeler şunları yapacaktır:

- İhtiyaca göre, yeterli nitelik ve becerilere sahip çevre ve sosyal uzmanlar işe alınacak/görevlendirilecektir.
- Denetim danışmanının desteğiyle, sahaya özel ÇSD dokümanlarının mevcut olduğundan ve ilgili çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbirlerinin yüklenici tarafından sahada usulüne uygun olarak uygulandığından emin olunacaktır.
- Denetim danışmanının desteğiyle, yüklenicinin faaliyetleri Dünya Bankası ÇSC gerekliliklerine göre izlenecek ve denetimi yapılacaktır.
- Denetim danışmanının desteğiyle, yüklenicinin günlük faaliyetleri, sahaya özel ÇSD dokümanlarının uygulanmasına yönelik taahhütleri, iş kalitesi, güvenlik yönergelerine bağlılığı ve yöntem beyanları izleyecektir.
- Denetim danışmanının desteğiyle, İller Bankası'na ve oradan da Dünya Bankası'na sunulan aylık ilerleme raporları için çevresel ve sosyal konular hakkında bilgi toplanacak ve bunların tamamının Bankanın gerekliliklerine uygun olduğundan emin olunacaktır.

ÇSED raporları, ÇSYP'ler, PKP'ler, İYP'ler, YYP'ler, ve diğer her türlü Ç-S raporun/planın gerektiği şekilde uygulanmakta olduğundan ve ŞM'lerin erişilebilir ve işlevsel olduğundan emin olmak amacıyla, İller Bankası inşaat süresince alt projelerin düzenli olarak denetimini yapacaktır. İller Bankası ÇSED, ÇSYP, PKP'ler, İYP'ler veya YYP'nin uygulanmasında herhangi bir sorun fark ettiğinde, ilgili belediyeye haber verecek ve söz konusu sorunların giderilmesi için atılacak adımlar konusunda belediye ile mutabık kalacaktır. Özellikle, herhangi bir önemli çevresel veya sosyal vaka (örneğin can kayıpları, maluliyete neden olan iş kazaları, çevreye zarar veren dökülme olayları v.s.) meydana geldiğinde, belediyeler İller Bankası'na 3 iş günü içinde haber verecek, İller Bankası da haberdar olur olmaz DB'ye bildirecektir. Kök neden analizini, alınan önlemleri ve tazmin tedbirlerini içeren vaka raporu 30 iş günü içinde İller Bankası'na iletilecek, İller Bankası da DB'ye gönderecektir. İller Bankası ayrıca, DB'nin dikkatine sunmak istediği hususlarla ilgili bulgularını altı ayda bir veya ihtiyaca göre daha sıklıkla DB'ye proje ilerleme raporu sunarak bildirecektir. DB'nin projeye bakan Görev Ekibi de proje denetimi kapsamında zaman zaman ve gereklikçe proje sahalarını ziyaret edecektir.

6 ÇEVRESEL VE SOSYAL YÖNETİM UYGULAMASINA YÖNELİK KURUMSAL DÜZENLEMELER VE KAPASİTE

6.1 Kurumsal Düzenlemeler

Bu çerçevenin uygulanmasında yer alacak kilit aktörler İller Bankası PYB ve projeye katılan belediyeler/idarelerdir.

PYB, Belediye Hizmetleri Projesi Ek Finansmanı ile hazırlıklarına 2003 yılında başlamış ve 2016 yılına kadar uygulanmış olan Belediye Hizmetleri İyileştirme Projesinin (BHİP) uygulanması için İller Bankası Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesinde kurulmuştur. Bu PYB çalışmaya devam ederek Sürdürülebilir Şehirler Projesi (SSP) 1, 2, SSP2-EF ve FRIT-BHİP'nin uygulamasını yürütmüştür. PYB'nin başında bir Daire Başkanlığı ve Müdürlükleri bulunmakta olup, satınalma, finansal yönetim (FY), su, atıksu ve ulaşım başta olmak üzere çevresel ve sosyal ve teknik sektörlerde personel kapasitesine sahiptir. Teknik sektörler bakımından, İller Bankası'nın diğer daireleri proje hazırlama ve uygulamada konusunda PYB'ye destek vermektedir. İller Bankası ve PYB'si Dünya Bankası yönerge, prosedür ve standartlarını bilmektedir ve bunların hem vekaleten yönetim (tedarik yönetimi ve FY) hem de çevresel ve sosyal yönetim bakımından uygulanması konusunda tecrübelidir. SSP1, SSP2 ve FRIT-BHİP kapsamında, İller Bankası'nın teknik desteği ve denetimi ile kendi alt projeleri için tedarik ve ihale-sözleşme faaliyetlerini gerçekleştirmekten katılımcı belediyeler sorumludur.

BHİP ve SSP'nin olumlu kazanımlarından biri de İller Bankası'nın kendi proje uygulama ve yönetme kapasitesini önemli ölçüde geliştirmiş olmasıdır. İller Bankası PYB personeli Dünya Bankası'nın satınalma, koruma önlemleri uygulaması ve diğer konularda verdiği yoğun eğitimlerden faydalanmıştır. Uygulama sırasında edinilen tecrübe, Türkiye Hükümetinin reform çabalarıyla birlikte İller Bankası'nı diğer uluslararası yatırımcılar için daha cazip bir kurum haline getirmiş ve sektördeki kalkınma finansmanının uyumlaştırılması için zemin hazırlamıştır. İller Bankası PYB'nin halihazırdaki mevcut teşkilat yapısı ve DB ile yapılan uzun süreli iş birliği sonucunda artan proje uygulama kapasitesi projenin sürdürülebilirliğini arttıracaktır.

Büyükşehir ve İl belediyelerinin çoğunda Uluslararası Finans Kuruluşları (UFK'ler) tarafından finanse edilen projelerin yürütülmesi konusunda tecrübeli ve özel olarak kurulmuş bölümler bulunmakta, buna karşın bazı belediyelerin kurumsal kapasiteleri istenen sonuçların alınması için hala yeterli gelmemektedir. İlçe belediyelerinin çoğunun ise UFK finansmanlı projeleri yürütecek kapasiteleri yoktur.

Aşağıda kilit aktörlerin genel olarak üstlendikleri görevler ve kapasiteleri ele alınmıştır. Görev ve sorumlulukların özeti **Tablo 17**'de sıralanmıştır.

Tablo 17 - Görev ve Sorumluluklar

	Finansal Görevler		
	Belediyeler	İller Bankası	DB
	Alt Borçlanıcı	Finansal Aracı	Ana Finans Kaynağı
Başvuru Süreci	Talebe Dayalı Başvuruların İller Bankası'na sunulması	Dünya Bankası'na bilgi verilmesi amacıyla başvuruların gözden geçirilmesi/analiz edilmesi	Seçilen alt projeler konusunda belediye ile nihai mutabakata varılması
Hazırlık Süreci	DB'nin İller Bankası kanalıyla getirdiği ilgili çevresel ve sosyal standartların uygulanması. Önerilen alt projelerin Dünya Bankası risk sınıflandırmasına göre Ç-S risk taramasından geçirilmesi ve sahaya özel Ç-S değerlendirmeler için ayarlama yapılması.	İlgili kural ve düzenlemelerin tümüne proje boyunca uyulmasını sağlamak için, seçilmiş belediyelerin koordine edilmesi. Dahili çalışma yapısının yatırım seçenekleri için düzenlenmesi.	Projeyle ait <i>Sonuçlar Çerçevesinin</i> izlenmesi konusunda İller Bankası'na yardımcı olunması İller Bankası'na teknik rehberlik sağlanması
Personel Sayısı	Listesi verilen her uzmandan/odak noktasından birinin, Çevre Uzmanının, Sosyal Uzmanının ve İSG uzmanlarının atanması. Benzer şekilde, Yüklenici ve kontrollük danışmanı da asgari olarak Çevre Uzmanı, Sosyal Uzmanı ve İSG Uzmanı görevlendirecektir.	PYB'nin mevcut ekibi bir çevre uzmanı, bir sosyal uzmanı ve bir İSG uzmanı ile takviye edilecektir. Bireysel danışmanlar da görevlendirilebilir.	İzleme ekibinin kurulmasında İller Bankası'na yardımcı olunması
	Proje Görevleri		
	Belediyeler	İller Bankası	DB
	Alt Borçlanıcı	Finansal Aracı	Ana Finans Kaynağı
	Alt proje seviyesindeki Şikayet Mekanizmalarının yönetimi dahil olmak üzere, ÇSED'lerin, ÇSYP'lerin, İYP'nin, YYP'nin ve PKP'lerin hazırlanması ve uygulanması Yüklenicilerin sahada yaptığı işlerde gösterdikleri çevresel ve sosyal performansın sahaya özel çevresel ve sosyal gerekliliklere göre izlenmesi. Ç-S uyum ve izleme konusunda İller Bankası'na üç ayda bir rapor verilmesi.	Riski düşük ve orta seviyedeki alt projeler için sahaya özel Ç-S dokümanların gözden geçirilmesinden ve onaylanmasından ve ÇSYÇ, ÇSTP, ÇSED'ler, ÇSYP'ler, İYP ve Şikayet sürecinin uygulamasının izlemesinden sorumlu Ç-S uyum ve izleme konusunda Dünya Bankası'na altı ayda bir rapor verilmesi	Önemli ölçüde riskli alt projelere ilişkin Ç-S dokümanların önceden gözden geçirilmesi ve onaylanması Proje geliştirme aşamalarının genel olarak gözden geçirilmesi
	Projedeki tüm inşaat işleri ve danışmanlık hizmetleri için ihaleye çıkılması	Dünya Bankası ÇSS'lerinin ve koruma politikalarının düzgün şekilde uygulandığından emin olunması için tüm sürecin denetiminin yapılması ve izlenmesi	Verilen raporların Dünya Bankası standartlarına uyduklarından emin olunması için gözden geçirilmesi.

6.1.1 İller Bankası PYB

Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi uygulamasının koordine edilmesi için, İller Bankası PYB'de bu proje kapsamında en az bir çevre, bir sosyal ve bir İSG uzmanı bulunacaktır. Çevre, Sosyal ve İSG uzmanlarının sorumlulukları aşağıdaki şekilde olacaktır:

- Alt projelerin DB gereklilikleri uyarınca Ç-S risk sınıflandırmasına göre taramalarının yapılması.
- DB gerekliliklerine göre Ç-S değerlendirme dokümanlarının hazırlanması konusunda belediye Ç-S konular danışmanlarına rehberlik edilmesi.
- Belediye yetkililerine/belediye Ç-S konular danışmanlarına Dünya Bankası'nın Ç-S değerlendirme standart ve prosedürleri, özellikle de alt projelerin istişare ve halkı bilgilendirme gereklilikleri hakkında rehberlik edilmesi
- Belediye yetkililerine/belediye Ç-S konular danışmanlarına DB'nin kültür varlıkları, doğal kritik yaşam ortamları, ormanlar ve uluslararası su yollarına ilişkin ÇSS'leri ve koruma önlemleri gereklilikleri (dokümanlar ve prosedürler) hakkında rehberlik edilmesi.
- Ç-S değerlendirme dokümanlarının gözden geçirilmesi, belediye Ç-S konular danışmanlarına yazılı yorumlar verilmesi ve nihayetinde DB Ç-S politikaları ve ÇSS'leri gerekliliklerine göre Ç-S değerlendirme doküman ve prosedürlerinin resmi onayının verilmesi.
- Alt kredi dokümanları arasında ÇSYÇ, ÇSTP, sahaya özel ÇSYP'ler, ÇSD ve diğer her türlü ÇSS'nin ve koruma önlemleri gerekliliklerinin uygulamasına ilişkin anlaşmalar bulunduğundan emin olunması.
- Belediyelerin ÇSYÇ, ÇSTP, sahaya özel Ç-S dokümanlar ve diğer her türlü ÇSS'nin gereklilikleri konusunda Belediyelerin yaptığı uygulamaların denetiminin yapılması, belediyelerin Ç-S performansının belgelenmesi ve DB'ye yapılan genel proje denetimi raporlaması kapsamında gerekli tavsiyelerin ve diğer eylemlerin bildirilmesi.
- Alt proje uygulamasının çevresel ve sosyal yönleriyle ilgili olarak etkilenen gruplar ve yerel çevre otoriteleri tarafından dile getirilen endişelere açık ve duyarlı olunması. Saha ziyaretleri sırasında, gerektikçe bu gruplarla bir araya gelinmesi.
- Proje çerçeve dokümanlarında, sahaya özel ÇSD'lerde ve ÇSTP'de belirtilen çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili gerekliliklere uyumun Dünya Bankası'na raporlanması.
- Önemli vakaların (kazalar, dökülme olayları, ölümler v.s.) 3 iş günü içinde DB'ye bildirilmesi ve 30 iş günü içinde Dünya Bankası'na vaka soruşturma raporu ve düzeltici faaliyet planı gönderilmesi
- Alt proje uygulamasının çevresel ve sosyal yönleri ile ilgili olarak DB denetim misyonları ile koordine olunması ve irtibat sağlanması.

6.1.2 Belediyeler/İdareler

Kendi yüklenicilerinin performansı da dahil olmak üzere, alt projelerin çevresel ve sosyal performansının nihai sorumluluğu belediyelere ait olacaktır. Ç-S dokümanların uygulanmasını denetlemeye ve ilerlemeleri izlemeye yönelik operasyonel ve idari görevleri yerine getirmek üzere bir PUB kurulacaktır. Alt proje seviyesindeki ŞM'lerin yönetimi dahil olmak üzere

ÇSED'ler, ÇSYP'ler, YYP'ler ve PKP'lerin hazırlanmasından ve uygulanmasından, yüklenicilerin sahada yaptıkları işlerin çevresel ve sosyal performansının sahaya özel çevresel ve sosyal gerekliliklere göre izlenmesinden, **Tablo 17**'de belirtildiği şekilde Ç-S uyum ve izleme hakkında üç ayda bir İller Bankası'na rapor verilmesinden belediyeler/idareler sorumlu olacaktır.

Aşağıda açıklanan hükümlere göre, vaka ve kazaların raporlanmasından ve gerekli kurumlara (Dünya Bankası, İller Bankası v.s.) bildirilmesinden Belediyeler sorumlu olacaktır.

- İnşaat işleri sırasında meydana gelen vaka ve kazalar, çevreye zarar veren dökülme olayları v.s. de dahil olmak üzere, çevre, projeden etkilenen halk toplulukları, halk veya işçiler üzerinde önemli ölçüde olumsuz etki yaratan veya yaratması muhtemel olan her türlü vaka veya kaza Dünya Bankası ve İller Bankası'na derhal bildirilecektir.
- Vaka veya kaza ve Kök Neden Analizi (KNA) bulguları hakkında yeterli ayrıntı verilecek, bunlara yönelik olarak hemen alınan veya alınması planlanan tedbir ve düzeltici faaliyetler, tazminat ödemeleri ve duruma göre yüklenici veya denetim danışmanın verdiği bilgiler belirtilecektir. Vaka raporunun Dünya Bankası Çevresel ve Sosyal Vakalara Müdahale Araç Seti (Environment and Social Incidence Response Toolkit) doğrultusunda olması sağlanacaktır. Daha sonra, Bankanın talebi doğrultusunda, vaka veya kaza hakkında rapor hazırlanacak ve tekrar meydana gelmemesi için tedbir önerilecektir.
- Belediye her türlü önemli çevresel veya sosyal vakaya (örneğin can kayıpları, maluliyete neden olan iş kazaları, çevreye zarar veren dökülme olayları v.s.) ilişkin ayrıntılı bilgileri 3 iş günü içinde raporlayacak ve kök neden analizini, önlemleri ve alınan tazmin tedbirlerini içeren bir vaka raporunu (Koruma Önlemleri Düzeltici Eylem Planı (KÖDEP)) 30 iş günü içinde sunacaktır. İller Bankası, vaka raporunu belediyeden gelir gelmez Dünya Bankası'na gönderecektir.

Belediyeler tarafından hazırlanacak Ç-S dokümanlar konusunda Türkiye'de Belediyelerin kullanabileceği yeterli sayıda danışmanlık şirketi bulunmaktadır. Belediyeler altyapı yatırımları gerçekleştirmekte olup, Türkiye'deki çevre mevzuatına ve inşaat prosedürlerine hakimdir. Ancak, DB'nin gereklilikleri hakkındaki bilgi birikimi daha az yaygındır. Bu yönde kapasite oluşturulması için, İller Bankası belediyeleri ve muhtemel danışmanlarını Dünya Bankası'nın ÇSC'si, ÇSS'leri ve koruma politikaları hakkında bilgilendirmek için eğitim çalışmaları düzenleyecektir.

Belediyeler İnşaat ve işletme aşamalarında ÇSYÇ, ÇSED/ÇSYP, YYÇ, ÇSTP, PKP, İYP ve alt projeye özel Ç-S dokümanları uygun şekilde uygulama kapasitesine genel olarak sahiptir. Böyle bir kapasitenin olmadığı durumlarda, belediyeler yüklenici tarafından yapılan işlerin denetiminin yapılmasında ve ÇSYÇ, ÇSED, ÇSYP, YYÇ, ÇSTP, PKP ve alt projeye özel Ç-S dokümanların yeterince uygulandığından emin olunmasında kendilerine yardımcı olması için çevre ve sosyal konular uzmanları ve İSG danışmanı görevlendirmeleri için teşvik edileceklerdir. Ayrıca gerektiğinde, projede ek eğitim veya ekipman alımı yoluyla belediyelere kurumsal takviye sağlanabilir. Katılımcı belediyelerin kapasitelerini güçlendirme faaliyetleri 6.2 Kısmında ele alındığı şekilde İller Bankası PYB tarafından Dünya Bankası ile yakın iş birliği içinde yürütülecektir.

Tablo 17'de belirtildiği üzere, projedeki tüm İnşaat işleri ve danışmanlık hizmetleri için ihaleye çıkılmasından belediyeler/idareler sorumlu olacaktır.

Kilit taraflar olan İller Bankası/SKİ'ler ve DSİ iletişimde bulunarak A Bileşeni kapsamındaki görev ve sorumluluklarını netleştirmelidir. İller Bankası AAT'ların inşa edilmesinden, DSİ ise

sulama kanallarından sorumlu olacak, arıtılmış atıksuyun çiftçilere satılmasına ilişkin sorumluluklar ile AAT ve sulama kanalı arasındaki sorumluluk da ilgili Atıksu yeniden Kullanım Protokollerinde netleştirilecektir. AAT'ın farklı bölümlerinin finansman, inşaat, işletme ve bakımı ile izleme çalışmaları taraflar arasındaki Atıksu Yeniden Kullanım Anlaşmalarına/Protokollerine yansıtılacaktır. Gerek istenen su kalitesi ve güvenlik standartlarına uyulmasını güvence altına almaya gerekse döngüsellik alt projelerinde yer alan taraflardan her birinin üstlenecekleri rollerin netleşmesine yönelik tedbirlerden biri olarak, atıksu hizmet sağlayıcıları ile arıtılmış atıksu son kullanıcıları arasında uygun protokoller bulunmasının önemi konusunda mutabık kalınmıştır.

Bu proje kapsamındaki hakların ve kurumsal görev ve sorumlulukların netleşmesi için A1 Alt Bileşeni ve B Bileşeni kapsamındaki kilit paydaşlar arasında atıksu yeniden kullanım protokolleri (yeniden kullanım anlaşmaları) yapılacaktır. Yeniden kullanım anlaşmaları Projenin birer parçası olarak katılımcı bir şekilde hazırlanacak ve arıtılmış atıksuyun sulama veya tanımlanmış olabilecek başka amaçlar için ve arıtılmış atıksu talebine göre belirli bir süre boyunca uygun kalite ve miktarda tedarik edilmesini sağlayacaktır. Yeniden kullanım anlaşmaları öncelikle atıksu arıtma hizmet sağlayıcıları (SKİ'ler) ve DSİ ile Su Kullanıcı Birlikleri (SB'ler) arasında olacak fakat finansman, işletim ve bakım ile yeniden kullanılan atıksu sistemlerinin takibine dahil olan diğer tüm kuruluşların üstlenecekleri roller bu anlaşmalara yansıtılacaktır. Atıksu yeniden kullanım riski, arıtılmış atıksu talep ve arz riskleri ve çevre ve sağlık riskleri dahil olmak üzere sulama ve diğer öncelikli amaçlar için atıksu yeniden kullanımı ve kaynak geri kazanımı ile ilişkili risklerin azaltılması için katılımcı belediyeler/SKİ'ler tarafından geliştirilen belirli alt projeler için hazırlanacak belirli Ç-S dokümanlar kapsamında ele alınacaktır.

6.1.3 İnşaat Yüklenicisi/ Alt Yükleniciler, Kontrollük Mühendislik Danışmanları

Yüklenici alt proje kapsamındaki inşaat faaliyetlerini onaylanmış tasarım dokümanları doğrultusunda gerçekleştirecek ve ÇSED/ÇSYP'de belirtilen etki hafifletme tedbirlerini inşaat aşamasında almaktan ve uygulamaktan sorumlu organ olacaktır. Yüklenici, ilgili ulusal düzenlemelere ve Dünya Bankası'nın ÇSS'lerine uyumu sağlamak konusunda ÇSED/ÇSYP'de belirtilen görev ve sorumluluklarına bağlı kalmalıdır. Yüklenici, tam zamanlı bir İSG uzmanı ve tam zamanlı bir çevre ve sosyal konular uzmanı istihdam edecek, bu uzmanlar (şikayet ve çözüme kavuşturma mekanizması ve proje PKP'sinde ayrıntıları verilen uygulanabilir paydaş katılım faaliyetleri dahil olmak üzere) ÇSED/ÇSYP'ye uyumlu bir çalışma yapısı ve ÇÇSED/ÇSYP'nin uygulanması konularında işçilere talimat verecek ve onlarla istişare edeceklerdir. Ayrıca, yüklenicinin yetkili bir ÇSSG yöneticisi, etki hafifletme planında verilen tedbirlerin uygulanmasını izleyecektir. İnşaat işleri kapsamına giren kaza ve vakaların yukarıda belirtilen hükümler doğrultusunda derhal bildirilmesi yüklenicinin sorumluluğundadır. Yüklenici, inşaat ve kusur sorumluluk süresi boyunca şantiyede bir vaka kaydı tutacaktır.

Yüklenici, Belediye ve kontrollük danışmanı aracılığıyla İller Bankası'na sunmak üzere aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal İzleme Raporları (ÇSİR) hazırlayacaktır. Yüklenici,

- aylık izleme raporu hazırlayacak ve kontrollük danışmanı aracılığıyla belediyeye sunacaktır,
- üç aylık izleme raporu hazırlayacak ve kontrollük danışmanı aracılığıyla belediyeye sunacaktır.

İnşaat aşamasında, çevresel ve sosyal farkındalığı artırmak amacıyla, Dünya Bankası ÇSS'leri ve ulusal yönetmelikler uyarınca, yüklenici firma işçilerini (İSG dahil olmak üzere) çevresel ve sosyal konularda eğitecektir. Kusur sorumluluk süresi boyunca, yasal düzenlemeler uyarınca, yüklenici yeni yapılmış tesislerdeki her türlü onarımdan geçici kabul tarihinden itibaren

sorumlu olacaktır. Sorumluluk süresi içinde, yüklenici Çevresel ve Sosyal Etki Hafifletme Planında işletme için verilen tedbirleri uygulayacaktır.

Kontrollük danışmanları belediyeler tarafından görevlendirilecektir. Kontrollük Danışmanları arasında en az bir Çevre Uzmanı, bir Sosyal Konular Uzmanı ve bir İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı bulunacaktır. Uzman sayısı gerektiğinde arttırılacaktır. Kontrollük Danışmanı inşaat ve/veya rehabilitasyon işlerinin ve ekipman montajının denetimini yapacaktır. Uzmanlar çevresel, sosyal ve İSG ile ilgili riskleri tespit edecek ve yönetecek, gerektiğinde düzeltici faaliyet başlatacaktır. Uzmanlar, yüklenici tarafından verilen hizmetlerin performansını da izleyecek ve değerlendirecektir. Buna ek olarak, Kontrollük Danışmanları yüklenicinin/yüklenicilerin aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal İzleme Raporlarını gözden geçirecek ve ÇSSG konularıyla ilgili kendi değerlendirme ve gözlemlerini dahil edecektir. Kontrollük Danışmanı, saha incelemeleri sırasında ve raporlarda herhangi bir uygunsuzluk görmesi durumunda uygunsuzluk formları hazırlamakla yükümlüdür. Raporlar sonunda Kontrollük Danışmanı tarafından ilgili belediyeye sunulacaktır. Bu raporlar belediyeler tarafından İller Bankası'na sunulacak ve İller Bankası'nın DB'ye sunulacak olan düzenli raporlarına entegre edilecektir.

6.2 Eğitim Programı ve Bütçe

D Bileşeni kapsamındaki katılımcı belediyelerin/idarelerin kapasitelerini güçlendirme faaliyetleri İller Bankası PYB tarafından Dünya Bankası ile yakın iş birliği içinde yürütülecektir. Bu bağlamda, İller Bankası belediyeleri ve muhtemel danışmanlarını Dünya Bankası'nın ÇSS'leri ve Ç-S politikalar hakkında bilgilendirmek için eğitim çalışmaları düzenleyecektir. Gerektiğinde, projede ek eğitim veya ekipman alımı yoluyla belediyelere/idarelere kurumsal takviye de sağlanabilir. Kapasite oluşturma faaliyetleri bütçesi Projenin D Alt Bileşeni kapsamında karşılanmaktadır.

ÇSYÇ uygulamasına ilişkin gösterge niteliğindeki bütçe 2.3100.000 Avro olarak tahmin edilmektedir.

Tablo 18 - ÇSYÇ Uygulaması Tahmini Bütçesi

Kalemler	Tahmini Bütçe (Avro)
1. ÇSYÇ Uygulama Ekibi Kurulması	
<i>Çevre Uzmanı</i>	400.000
<i>Sosyal Konular Uzmanları</i>	350.000
<i>İSG Uzmanları</i>	350.000
2. Teknik Destek	300.000
3. Eğitim ve Kapasite Oluşturma	200.000
4. Bilgilerin Yaygınlaştırılması	100.000
5. Şikayet Mekanizması	300.000
6. Görünürlük Materyalleri	300.000
Toplam Tahmini	2.300.000

Tablo 19 - Eğitim Programı

Sıra No	Eğitim Başlığı	Hedef Grup	Zamanlama ve Süre
---------	----------------	------------	-------------------

1	Çevresel ve Sosyal Çerçeve: • ÇŞÇ ve ÇSED, ÇSYP, YYP hazırlama dahil 10 ÇSS konusunda eğitim • ÇSYÇ, YYÇ, ÇSED, ÇSYP, İYP, PKP, ŞM ve YYP uygulaması	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (1 hafta içinde)
2	İş/Toplum sağlığı ve Güvenliği • İş yeri risk yönetimi Çalışma sahalarında kazaların önlenmesi • Kişisel Koruyucu Donanım (KKD) kullanımı • Sağlık ve güvenlik standartları • Tehlikeli atık yönetimi • Katı ve sıvı atık yönetimi • Acil durumlara hazırlık ve müdahale • Toplum sağlığı ve güvenliği (CSİ/CT dahil) • Bulaşıcı hastalıklar (örneğin Covid-19, HIV/AIDS) konusunda farkındalık	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (2 hafta içinde)
3	İş Gücü ve Çalışma Koşulları: • İYP uygulaması • Ulusal çalışma kanun ve yönetmeliklerine göre istihdam şartları ve koşulları • Yüklenici ve alt yüklenici davranış kuralları • İşçi örgütleri • Çocuk işçiliği ve zorla çalıştırma sorunları • İşçilere Yönelik Şikayet Mekanizması	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (3 hafta içinde)
4	Paydaş Katılımı ve Şikayet Mekanizması: • Paydaş saptama ve sürece katma • ŞM'nin duyurulması ve farkındalık oluşturulması • ŞM'nin uygulanması • CSİ/CT ile ilgili şikayetlerin yönetilmesi ve gizliliğin güvence altına alınması • Kayıt ve işlem prosedürü • Şikayet ve çözüme kavuşturma prosedürü • Şikayetlerin belgelenmesi ve işlenmesi	PUB'ler	Sözleşmenin yapılmasından sonra (4 hafta içinde)

6.3 İller Bankası Kapasite Değerlendirmesi

İller Bankası'nın teşkilat yapısına ilişkin bilgiler 1.5 Kısımında verilmiştir. İller Bankası'nın çevresel ve sosyal yönetim kapasitesi bu bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

6.3.1 Faaliyet Alanı

İller Bankası yerel yönetimlere finansman sağlama, proje geliştirme ve yürütme, danışmanlık hizmetleri ve teknik hizmetler sağlama, genel bütçeden yerel yönetimlere ayrılan payları dağıtma, kar amaçlı gayrimenkul yatırım projeleri için uygulama yapma, talep edilen özel projelerin ve kentsel altyapı projelerinin İnşaat işlerini yürütme gibi temel alanlarda önemli faaliyetler yürüten lider bir kuruluştur. Söz konusu iş kapsamında, yerel yönetimlerin su

şebekesi, su arıtma tesisi, kanalizasyon şebekesi, atıksu arıtma tesisi ve düzenli katı atık depolama sahaları, asfaltlama ve yol İnşaat faaliyetleri ile köprü İnşaat ve benzeri altyapı projelerinin yanı sıra üstyapı işleri de bulunmaktadır. Yurt içindeki iş alanlarının yanı sıra, İller Bankası gerek yurt içi operasyonlarında gerekse yurt dışından kredi ve fon kullanımında Dünya Bankası, EIB, JICA ve İslam Kalkınma Bankası gibi çeşitli uluslararası kuruluşlarla kapsamlı iş birlikleri yapmaktadır.

6.3.2 Çevresel ve Sosyal Yönetim Kapasitesi

İller Bankası bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) uygulamaya koyacak olup, bu sistemde Çevresel ve Sosyal Politika, alt projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin prosedürler, söz konusu uygulamayı desteklemek için gerekli olan teşkilat yapısı ve personel kapasitesi kaynakları, alt projelerin ve portföyün çevresel ve sosyal risklerinin izlenmesi ve gözden geçirilmesi ve harici iletişim mekanizması yer alacaktır.

ÇŞİDB'ye bağlı olan İller Bankası, Türkiye'nin ulusal kanun ve yönetmeliklerine tabidir. Bu nedenle, finanse ettiği veya alt kredi anlaşmaları imzaladığı alt projeler için Çevre Kanunu, Kamulaştırma Kanunu, Yeniden Yerleşim Kanunu v.s. dahil olmak üzere çeşitli kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasından sorumludur.

İller Bankası'nın kredi değerlendirme süreci, söz konusu kredilerin teknik, ekonomik ve mali değerlendirmesini içermektedir. Çevresel ve sosyal değerlendirmede genel olarak teknik değerlendirme kapsamındaki izin ve arazi edinim gereklilikleri esas alınır.

İller Bankası'nın Dünya Bankası, EIB ve JICA gibi Uluslararası Finans Kuruluşları aracılığı ile finanse ettiği projeler, uluslararası finansmanlı yatırımlara ilişkin temel prosedür dokümanları kullanan Uluslararası İlişkiler Dairesi tarafından yönetilmektedir. Alt projelere yönelik olarak projenin çevresel ve sosyal tarama, gözden geçirme ve izleme prosedürlerinin esas alındığı temel prosedür dokümanları ÇSYÇ ve YYÇ olup, bunlar uluslararası finansmanlı projelerin ömrü boyunca uygulanırlar. Dünya Bankası finansmanlı projeler içinse, bu çerçeve dokümanları PDD ve projenin İşletim Kılavuzlarına entegre edilir ve temel unsurlarına da Kredi Anlaşmalarında atıfta bulunulur. Dolayısıyla, çerçeve Ç-S dokümanlarının yeterli düzeyde uygulanmasından tamamıyla İller Bankası sorumludur. ÇSYÇ ve YYÇ'de alt projeler için alt projeye özel Ç-S dokümanlar hazırlanması da şart koşulmakta olup, bunlar İller Bankası ile alt borçlanıcılar arasındaki alt kredi anlaşmalarının birer parçası haline gelirler. Bu alt kredi anlaşmaları aracılığıyla İller Bankası ve Dünya Bankası, alt projeleri Dünya Bankası'nın Ç-S gereklilikleri bakımından yönetir ve nezaret eder.

PYB, uluslararası finansmanlı tüm projeleri prosedür dokümanlarından yararlanarak denetleyen ve yöneten Uluslararası İlişkiler Dairesi bünyesinde kurulmuştur. İller Bankası PYB'de Dünya Bankası'nın teknik, tedarik, çevre, sosyal konular ve FY ile ilgili prosedürlerinde uzmanlaşmış personel bulunmaktadır. İller Bankası personeli Dünya Bankası'nın koruma politikaları ile ilgili çok sayıda eğitim almış, ayrıca son dönemde Çevresel ve Sosyal Çerçeve (ÇSC) Borçlanıcı Eğitim yaygınlaştırma programı kapsamında ÇSC eğitimleri de almıştır. İller Bankası Ç-S ekibi bu yıl işe alınan 3 ilave çevre mühendisi personel ile takviye edilmiştir. Halen, İller Bankası Ç-S ekibi bünyesinde bireysel 3 çevre ve 2 sosyal konular bireysel danışmanı çalışmaktadır.

6.3.3 İş Gücü ve Çalışma Koşulları (ÇSS2'ye göre)

İş Sağlığı ve Güvenliği

Son yıllarda Türkiye, ulusal İSG sistemini iyileştirmek amacıyla, 1981 tarihli (155 sayılı) ILO İş Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesinde tanımlanan mesleki risklerin önlenmesine yönelik bir dizi uluslararası ve bölgesel standardı ulusal düzeydeki gerekliliklerine uyarlayarak bir reform yapmıştır. Söz konusu sözleşme, 1985 tarihli (161 sayılı) İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi ile birlikte, Türkiye tarafından 2005 yılında onaylanmış olup, Türkiye 1951 yılından beri 1945 tarihli (81 sayılı) İş Teftişi Sözleşmesine de taraftır. 2014 yılında, Türkiye 2006 tarihli (187 sayılı) İş Sağlığı ve Güvenliği Geliştirme Çerçeve Sözleşmesini onaylamıştır.

2012 yılında, bağımsız bir İSG Kanunu (6331 sayılı Kanun) yürürlüğe girmiştir (20 Haziran 2012). İSG Kanunu işyeri ortamları ve (hem kamu hem de özel) sektörlerin yanı sıra, kısmi zamanlı işçiler, stajyerler ve çıraklar dahil olmak üzere, hemen her çalışan sınıfı için geçerlidir. Söz konusu mevzuat kapsamlıdır ve genel olarak tüm sektörlerde ve birçok sanayi kolunda yürürlüktedir.

İller Bankası'nın ayrı bir İş Sağlığı ve Güvenliği Politikası olmakla birlikte, bu politikada ayrıntılı prosedürler bulunmamaktadır. Bir resmi kurum olan İller Bankası, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın İSG hakkındaki iç hukukuna tabidir. İller Bankası, Türk İSG kanun ve yönetmeliklerinin ve ÇSS2'nin gerektirdiği İSG tedbirleri uygulanmasının denetimini yapmaktan sorumlu bir İSG uzmanı atayacaktır. İller Bankası, kontrollük danışmanları ve belediyelerin de İSG tedbirleri uygulanmasının denetimini yapmaktan sorumlu İSG uzmanı atayacağından emin olacaktır.

Ulusal İSG Kanununa göre, her işveren İSG ile ilgili vakaları 3 iş günü içinde Bakanlığa bildirmek zorundadır. Özellikle, herhangi bir önemli çevresel veya sosyal vaka (örneğin ölüm, zaman kaybına neden olan vaka, çevreye zarar veren dökülme olayları v.s.) meydana geldiğinde, belediyeler İller Bankası'na 3 iş günü içinde haber verecek, İller Bankası da haberdar olur olmaz Bankaya bildirecektir. Kök neden analizini, alınan önlemleri ve tazmin tedbirlerini içeren vaka raporu 30 iş günü içinde İller Bankası'na iletilecek, İller Bankası da Dünya Bankası'na gönderecektir.

İller Bankası tesislerinin tümü yerel yönetmelik gereği yangın güvenliği ekipmanları ile donatılmıştır. Yangın güvenliği planları da sorumlu daire tarafından hazırlanır ve revize edilir. Personel, yangın güvenliği ve ilk yardım konularında rutin eğitim almaktadır. Düzenli tatbikatlar yapılmakta ve raporlanmaktadır. Her alt proje için, İller Bankası alt borçlanıcı belediyeden/idareden ulusal İSG kanununa ve uluslararası en iyi uygulamalara göre İSG tedbirlerinin alınmasını sağlamasını isteyecektir.

İş Gücü ve Çalışma Koşulları

Türkiye çok sayıda ILO sözleşmesine taraf olup, bunlar arasında çalışanların eşit muamele görmesi, cinsiyet eşitliği, çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, İSG, örgütlenme hakkı ve asgari ücretle ilgili olan sözleşmeler de bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye'de yürürlükte olan (4857 sayılı) İş Kanunu ÇSS2'nin gereklilikleri ile büyük oranda tutarlıdır.

İller Bankası ulusal yönetmeliklerin yanı sıra Dünya Bankası gerekliliklerine de uygun olan, kurumsal düzeyde bir İnsan Kaynakları Politikası yayınlamıştır (4 Ocak 2013 tarihli ve 28518 sayılı Resmi Gazete). İller Bankası çalışanları devlet memurudur ve devlet memurları için ÇSS 2'nin sadece İSG'ye ve çocuk işçiliğinin ve zorla çalıştırmanın yasak olmasına ilişkin hükümleri geçerlidir. İK politikasının amacı dokümanda çalışma saatleri, izinler (doğum izni, sosyal olay izni, ücretsiz izin), mali haklar, çalışma koşulları, terfiler v.s. dahil olmak üzere çalışanların özlük haklarının tanımlanmasıdır. Söz konusu politikayla fırsat eşitliği ve istihdam hakları sağlanmış olmaktadır. İller Bankası bir resmi kurum olduğu için kurumda yasal yaştan (18 yaştan) altında hiç kimsenin çalışmasına izin verilmez, dolayısıyla çocuk işçiliği ile ilgili herhangi bir sorun yoktur. İnşaat işleriyle ilgili olabilecek kayıt dışı/sigortasız çalıştırma, kadınlara

istihdamda fırsat eşitliği tanınmaması v.s. gibi İller Bankası'nın veya borçlanan belediyenin yüklenicilerinin karşılaşılabileceği durumlar İller Bankası için ÇSS2'ye uyumsuzluk açısından sorun teşkil etmeyecektir.

İller Bankası kendi operasyonlarının ve Projede çalışan tüm yüklenici veya alt yüklenicilerin operasyonlarının aşağıdakilere uygunluğunun sağlanmasını taahhüt eder:

- Türk İş Kanunu
- Dünya Bankası ÇSS 2 Gereklilikleri
- İller Bankası İnsan Kaynakları Politikası.

İller Bankası'nın Projenin faydalı etkilerinin en üst düzeye çıkarılmasına ve potansiyel olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine veya hafifletilmesine yönelik spesifik politikaları olacaktır:

- İstihdam için yerel halka öncelik veren, böylece en yakınında yaşayan halk topluluklarının gördüğü sosyoekonomik faydaları en üst düzeye çıkaran İnsan Kaynakları Politikası;
- Ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin spesifik politikalar ve şikayet yönetimi prosedürleri.

İller Bankası'nın veya borçlanan belediyenin yüklenicilerinin inşaat işleri ile ilgili olabilecek kayıt dışı/sigortasız istihdam, kadın istihdamında fırsat eşitsizliği v.s. gibi konuların raporlanması ve takibine yönelik temel yönetim tedbirleri İş Gücü Yönetim Politikasında sunulacaktır.

İş Gücü Yönetim Prosedürleri: İller Bankası ulusal yönetmeliklerin yanı sıra Dünya Bankası gerekliliklerine de uygun olan, kurumsal düzeyde bir İnsan Kaynakları Politikası yayınlamıştır (4 Ocak 2013 tarihli ve 28518 sayılı Resmi Gazete). Bu dokümanda çalışma saatleri, izinler (doğum izni, sosyal olay izni, ücretsiz izin), mali haklar, çalışma koşulları, terfiler v.s. dahil olmak üzere çalışanın özlük haklarının tanımlanması amaçlanmıştır. Söz konusu politikayla fırsat eşitliği ve istihdam hakları sağlanmış olmaktadır. İller Bankası bir resmi kurum olduğu için kurumda yasal yaşın (18 yaşın) altında hiç kimsenin çalışmasına izin verilmez, dolayısıyla çocuk işçiliği ile ilgili herhangi bir sorun çıkmayacaktır. Yükleniciler tarafından yürütülen inşaat işlerinde Türk iş kanunu gerekliliklerinin yerine getirildiğinin doğrulanması amacıyla, İller Bankası'nın mevcut operasyonel prosedürleri kapsamındaki iş gücü yönetiminin ayrıntılı bir değerlendirmesi yapılmış ve projenin İYP dokümanında sunulmuştur.

İller Bankası Çalışanlarına Yönelik Şikayet Mekanizması: İller Bankası, bir şikayet mekanizması aracılığıyla müşteri memnuniyetini takip etmenin yanı sıra çalışanlarının ihtiyaç ve beklentilerini karşılamayı hedeflemektedir. Bu amaçla, İller Bankası binalarının çeşitli yerlerinde Talep ve Şikayet Kutuları bulunmaktadır. Buna ek olarak, 2021 Eylül ayında bir Şikayet Mekanizması (ŞM) halihazırda kurulmuş olup, bu mekanizma Proje süresince faal olacaktır. ŞM Politikasına ilişkin ayrıntılı bilgiler Ek 3'te verilmiştir. Belediyelere Yönelik Şikayet Mekanizması

ŞM'ye ilişkin ayrıntılı bilgiler Ek 3'te verilmiştir. Beyaz Masa Sistemi

İller Bankası tarafından kurulan ŞM'ye ek olarak, Türkiye'deki tüm belediyeler vatandaşlardan geri bildirim toplamak için Beyaz Masa adlı bir hizmeti uygulamaya koymuştur. Belediye içindeki bu daire bölge sakinlerinin tüm şikayet ve taleplerinin toplanması için kurulmuş olup, iletilen endişelere belediye yapısı içinde olası çözümler sunmayı amaçlamaktadır.

Beyaz Masa sistemi bir şikayet mekanizması olarak görülmemekle birlikte, belediyelerin kendi yapıları içinde uygulamaya geçirdikleri genel bir şikayet mekanizması olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, seçilen projeler zaten belediye yapısı içinde olduğundan Beyaz Masa sistemi, seçilen projeler için ek bir şikayet mekanizması olarak düşünülebilir.

Vatandaşlar Beyaz Masaya Çağrı Merkezini (Alo 153'ü) arayarak, internet sayfasından veya bizzat gelerek ulaşabilmektedir. İletilen her görüş/şikayet için bir takip numarası verilecek, bu numara sayesinde iletilen görüşün/şikayetin durumu takip edilebilecektir. Ayrıca, 153 Çağrı Merkezinin amacı endişelerini bildiren sakinlere daha kaliteli destek vermek ve Beyaz Masa çözüm ekibi aracılığıyla daha hızlı çözüm sunmaktır. Belediyelerin birer internet sayfası da bulunmakta olup, bu sayfalarda bulunan Beyaz Masa bölümü sakinlerin halkla ilişkiler uzmanlarıyla elektronik iletişim kurmasına imkan sağlamaktadır. Ayrıca, bölge sakinleri anında çözüm için taleplerini bizzat iletebilmektedir.

Beyaz Masa sistemi vatandaşların geri bildirimleri aracılığıyla veri yönetimi yapılmasını sağlamakla birlikte, teşkilat yapısı ile ilgili bazı engeller (belirli bir daire ve personelinin olmaması) nedeniyle sistem alınan endişelerin/görüşlerin ele alınmasında kendisini devre dışı bırakabilmektedir. Bu nedenle, bu sistem yukarıda belirtildiği gibi geliştirilecek ve gerektiğinde alt proje ihtiyaçlarına göre uyarlanacaktır.

Beyaz Masa sisteminden alınan tüm şikayet ve geri bildirimler mevcut ŞM içinde kayıt altına alınacak ve işlem görecektir.

7 İZLEME VE RAPORLAMA

7.1 Çevresel ve Sosyal İzleme

Çevresel ve sosyal izleme sistemi projenin İnşaat aşamasından başlayarak işletme aşaması boyunca devam eder, Ç-S dokümanlarında etki hafifletme tedbirlerinin uygulandığının doğrulanmasını ve bunların etkililiğinin ölçülmesini sağlamakta, böylece Borçlanıcının ve Dünya Bankası'nın gerektiğinde önlem almasına olanak sağlar.

İzleme sistemi şunları sağlar:

- Gerektiğinde teknik yardım ve denetim,
- Belirli etki hafifletme tedbirleri ile ilgili durumların erken tespit edilmesi,
- Etki hafifletme tedbirlerinden alınan sonuçların izlenmesi ve
- Projede sağlanan ilerleme hakkında bilgi edinilmesi.

Belediyeler kendi proje faaliyetlerinin çevresel ve sosyal etkilerini düzenli olarak izleyecektir (yani, yüklenici aylık ve üç aylık izleme raporları hazırlayacak ve denetim danışmanı aracılığıyla belediyeye sunacaktır). Etki hafifletme tedbirleri kapsamında yer alan çevresel ve sosyal konular da İller Bankası aracılığıyla görevlendirilen uzmanlar tarafından denetlenecek ve izlenecektir.

Üç Aylık Çevresel ve Sosyal İzleme Raporu, İnşaat aşamasında belediye tarafından İller Bankası'na sunulacak izleme faaliyetlerinin kaydedilmesine yönelik en önemli araçlardan biri olup, alt projenin ÇSED/ÇSYP'sinde belirtilen noktaların tümünü asgaride içerecektir. İzleme sonuçları, ulusal mevzuat gereklilikleri ve Dünya Bankası ÇSG Yönergeleri ile karşılaştırılacaktır.

İller Bankası ÇSED, ÇSYP, İYP, PKP veya YYP uygulanmasında herhangi bir sorun fark ettiğinde, ilgili belediyeye haber verecek ve söz konusu sorunların giderilmesi için atılacak adımlar konusunda belediye ile mutabık kalacaktır. Özellikle, herhangi bir önemli çevresel veya sosyal vaka meydana geldiğinde, belediyeler İller Bankası'na haber verecek, İller Bankası da DB'ye bildirecektir.

7.2 Dünya Bankası'na Raporlama

İller Bankası, altı ayda bir sunduğu proje ilerleme raporlarına "Çevresel ve Sosyal Gereklilikler" başlıklı bir kısım ekleyecek ve kendi yaptığı takip faaliyetlerinin yanı sıra, meydana gelmiş vakaları/kazaları esas alarak ÇSTP'nin durumunu ve ÇSYÇ, YYÇ (alt projeye özel ÇSED'ler, ÇSYP'ler ve YYP'ler ilgili performans dahil), İYP ve PKP uygulamasının uygunluğunu bu bölümde özetleyecektir. Arazi edinimi içerebilecek ve YYP hazırlanmış her türlü alt proje de izlenecek ve YYP uygulaması hakkındaki güncel bilgiler altı aylık ilerleme raporlarına dahil edilecek veya altı ayda bir ayrı olarak sunulacaktır. Söz konusu raporlarda, Ç-S gerekliliklere uyulmamasından kaynaklanan sorunlar ve bunların çevresel ve sosyal açıdan nasıl ele alındıkları/alınmakta oldukları vurgulanacaktır. Altı aylık raporlarda, ilgili raporlama döneminde alınan ve çözülen tüm şikayetlerin özeti ile birlikte yürütülen tüm paydaş katılım faaliyetlerinin açıklaması da yer alacaktır. Dünya Bankası ile mutabakata varıldıktan sonra, Ç-S gereklilikler ile İSG gerekliliklerinin uygulamasına ilişkin raporlar daha sık olarak da (örneğin aylık veya üç aylık dönemler halinde) hazırlanıp sunulabilir. **Tablo 20'**de ilgili birimlerin sorumlulukları da dahil olmak üzere genel Ç-S raporlama gereklilikleri hakkında bir özet sunulmuştur. İSG'ye ilişkin raporlama gereklilikleri ise özel olarak 6.1.2 Kısımında açıklanmıştır.

Tablo 20 - İlgili Birimlerin Raporlama Gerekliklikleri

Şirket/Kurum	Görevler
İnşaat Yüklenicisi	İnşaat yüklenicisi, aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal İzleme Raporları hazırlamalı ve Kontrollük Danışmanı aracılığıyla Belediyeye sunmalıdır. Kusur sorumluluk süresi boyunca, yasal düzenlemeler uyarınca, yüklenici yeni yapılmış tesislerdeki her türlü onarımdan geçici kabul tarihinden itibaren sorumlu olacaktır. Sorumluluk süresi içinde, yüklenici Çevresel ve Sosyal Etki Hafifletme Planında işletme için verilen tedbirleri uygulayacaktır.
Belediye PUB	PUB, yüklenicinin/yüklenicilerin ve Kontrollük Danışmanlarının aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal İzleme Raporlarını inceleyecek ve Üç Aylık ÇSİR'in İller Bankası'na zamanında verilmesinden sorumlu olacaktır.
Kontrollük Danışmanı	Kontrollük Danışmanı, yüklenicinin/yüklenicilerin aylık ve üç aylık Çevresel ve Sosyal İzleme Raporlarını gözden geçirecek ve ÇSSG konularıyla ilgili kendi değerlendirme ve gözlemlerini dahil edecektir. Kontrollük Danışmanı, saha incelemeleri sırasında ve raporlarda herhangi bir uygunsuzluk görmesi durumunda uygunsuzluk formları hazırlamakla yükümlüdür.
İller Bankası PYB	PYB, inşaat aşaması sırasında Belediye tarafından verilen üç aylık raporları gözden geçirecektir. İller Bankası, projenin ÇSSG performansı hakkında altı aylık düzenli izleme raporları vererek Dünya Bankası'nı bilgilendirecektir.
DB	Dünya Bankası, projenin ÇSSG performansı hakkındaki altı aylık düzenli izleme raporlarını gözden geçirecek ve herhangi bir uyumsuzluk veya uygunsuzluk görmesi durumunda İller Bankası'na bildirecektir.

Tüm Projenin genel Ç-S durumunun gösterilmesi amacıyla, İller Bankası PYB'nin raporlama gerekliklikleri arasında Kilit Performans Göstergeleri (KPG'ler) bulunacaktır. Genel KPG'ler ve geçici hedefler aşağıdaki Tablo 21'de sunulmuştur:

Tablo 21 - Proje Genelindeki Genel ve Taslak Çevresel ve Sosyal Kilit Performans Göstergeleri

KPG	Hedef
Raporlama döneminde taraması ve ön fizibilitesi tamamlanan alt proje başına uygun şekilde hazırlanmış Ç-S değerlendirme / yönetim aracının (ÇSED'ler, ÇSYP'ler, PKP'ler v.s.) oranı	%100
Önceki raporlama döneminde hazırlanması tamamlanan alt proje başına onaylanmış Ç-S değerlendirme / yönetim aracının (ÇSED'ler, ÇSYP'ler, PKP'ler v.s.) oranı	%100
Değerlendirilen paydaş şikayetlerinin izleme dönemi içinde alınanlara oranı	%100
İzleme döneminde çözüme ulaştırılan paydaş şikayetlerinin önceki raporlama döneminde alınanlara oranı	%100
Raporlama döneminde her bir alt proje için çevre uygunsuzluklarının sayısı	Her izleme dönemindeki kademeli azalma
Çözüme kavuşturulan çevre uygunsuzluklarının izleme döneminde tespit edilenlere oranı	%100
Her alt projenin Zaman Kaybına Neden Olan Yaralanma Sıklığı Oranı	Her izleme dönemindeki kademeli azalma

8 ÇSYÇ'NİN DUYURULMASI VE İSTİŞARE EDİLMESİ

Taslak ÇSYÇ, ilgili paydaşların görüş ve yorumlarının alınması amacıyla, İller Bankası tarafından paydaş katılım toplantısıyla paylaşılacaktır.

İstişare toplantılarına aşağıdaki kurumlar davet edilecektir:

1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü
3. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü
4. Tarım ve Orman Bakanlığı
5. DSİ Genel Müdürlüğü'nün İlgili Daire Başkanlıkları
6. Daire Başkanı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı
7. Türkiye Belediyeler Birliği
8. İlde bulunan Sulama Birlikleri
9. Faydalananların/etkilenenlerin temsilcileri dahil olmak üzere belediyelerden seçilen kilit paydaşlar
10. Belediye Meclisleri
11. Üniversitelere Bağlı Kentsel Araştırma Merkezleri
12. Dünya Engelliler Vakfı
13. Kadın Dernekleri Federasyonu

Paydaş İstişare Toplantısında, ÇSÇ ve Türk Mevzuatı doğrultusunda hazırlanmış ÇSYÇ ve Dünya Bankası ÇSS5 doğrultusunda hazırlanmış YYÇ tartışılacaktır. Toplantının sonunda, soru-cevap oturumu yapılacaktır. Toplantı için katılımcı listesi ve toplantı tutanağı hazırlanacak ve bu ÇSYÇ'nin ekine konacaktır. ÇSYÇ, İller Bankası'nın internet sitesinde, yerel düzeyde ve Dünya Bankası'nın harici internet sitesinde hem İngilizce hem de Türkçe dillerinde duyurulacaktır.

Belediyelerin/idarelerin seçilmesinin ardından, ÇSED ve alt proje yönetim planlarının şekillendirilmesine yönelik başlangıç durumu çalışmalarının bir parçası olduğu kadar, bu belgeler üzerinde yapılacak istişareler de dahil olmak üzere, alt projeler hakkında belediye düzeyinde ek katılım faaliyetleri yürütülecektir.

EKLER

EK 1. DÜNYA BANKASI'NIN PROJE ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSK SINIFLANDIRMASI

Dünya Bankası Ç-S Politikasına göre, (FA'ların yer aldığı projeler dahil olmak üzere) projeler **Yüksek Riskli**, **Önemli Ölçüde Riskli**, **Orta Riskli** veya **Düşük Riskli** şeklindeki dört sınıftan birine ayrılır; bu sınıflandırma yapılırken projenin tipi, konumu, hassasiyeti ve ölçeği gibi ilgili muhtemel risk ve etkiler, muhtemel Ç-S risk ve etkilerin niteliği ve büyüklüğü, Borçlanıcının kapasitesi ve bağlılığı ve çevresel ve sosyal etki hafifletme tedbir ve sonuçlarının sağlanmasıyla ilgili olabilecek diğer risk alanları hesaba katılır.

Bir proje, duruma göre aşağıdakiler dikkate alınarak, projenin risk ve etkileri entegre bir şekilde değerlendirildikten sonra **Yüksek Riskli** şeklinde sınıflandırılır.

- a. Projenin, insan popülasyonları veya çevre üzerinde çok çeşitli önemli olumsuz risk ve etkiler yaratması muhtemeldir. Projenin karmaşık yapısı, ölçeği (büyükten çok büyüğe kadar) ölçeği veya projenin yerinin (yerlerinin) hassasiyeti bunun nedeni olabilir. Bu konuda, Proje ile ilişkili muhtemel risk ve etkilerin aşağıdaki özelliklerin çoğuna veya tümüne sahip olup olmadığı dikkate alınır:
 - i. Uzun süreli, kalıcı ve/veya geri çevrilemez olan (örneğin, büyük doğal yaşam ortamlarının kaybedilmesi veya sulak alanların dönüşmesi) ve projenin niteliğinden dolayı bütünüyle kaçınılması mümkün olmayan;
 - ii. Büyüklüğü ve/veya mekansal kapsamı fazla olan (etkilenmesi muhtemel nüfusun coğrafi alanı veya büyüklüğünün büyükten çok büyüğe kadar olması)
 - iii. Önemli olumsuz kümülatif etkileri olan;
 - iv. Önemli olumsuz sınır aşan etkileri olan ve
 - v. İnsan sağlığına ve/veya çevreye ciddi olumsuz etkileri olma olasılığı yüksek olan (örneğin kazalar, toksik atık bertaraf edilmesi v.s. yüzünden).
- b. Etkilenmesi muhtemel alanın değeri ve hassasiyeti yüksektir, örneğin (yasal olarak koruma altında olan ve biyolojik çeşitlilik değerinin yüksek olduğu uluslararası kabul görmüş) hassas ve değerli ekosistem ve yaşam ortamları, Yöreyle Özel Halklar / Sahra Altı Afrika Ülkelerinde Tarih Boyunca Yetersiz Hizmet Almış Geleneksel Yerel Topluluklar ve diğer hassas azınlıkların toprakları ve hakları, yoğun veya karmaşık gönülsüz yeniden yerleşim veya arazi edinimi, kültürel miras veya yoğun nüfuslu kentsel alanlar üzerindeki etkiler.
- c. Projenin bazı önemli olumsuz ÇS risk ve etkileri hafifletilememekte veya belirli etki hafifletme tedbirleri için karmaşık ve/veya kanıtlanmamış hafifletme uygulamaları, tazmin edici tedbirler veya teknoloji ya da sofistike sosyal analiz ve uygulama gerekmektedir.
- d. Projenin olumsuz sosyal etkilerinin ve bunlarla ilişkili hafifletme tedbirlerinin önemli sosyal anlaşmazlıklara yol açması veya insanların güvenliğine zarar vermesi veya önemli risklere maruz bırakmasına ilişkin önemli endişeler bulunmaktadır.
- e. Proje alanında veya sektörde geçmişte huzursuzluk olmuştur ve güvenlik güçlerinin faaliyetlerine ilişkin önemli endişeler olabilir.
- f. Proje, rakip kuruluşların yetki alanı konusunun önemli ölçüde belirsiz olduğu veya karmaşık projelerin risk ve etkilerinin mevzuat veya yönetmeliklerde yeteri kadar ele almadığı veya yürürlükteki mevzuatta değişikliklerin yapıldığı veya yürürlüğün zayıf olduğu bir yasal veya mevzuat ortamında geliştirilmektedir.
- g. Borçlanıcının ve uygulayıcı kuruluşların karmaşık projeler geliştirme konusundaki geçmiş deneyimleri sınırlıdır, projenin muhtemel risk ve etkilerinin niteliği göz önüne alındığında,

ÇS konulara ilişkin geçmiş performansları önemli zorluklara işaret etmekte veya endişeye neden olmaktadır.

- h. Paydaş katılımı ile ilgili olarak, ilgili Proje taraflarının kapasitesi ve taahhüdü ile geçmiş sicilleri önemli zorluklara işaret etmektedir.
- i. Projenin kontrolü dışında olan ve Projenin ÇS performansı ve çıktıları üzerinde önemli etkisi olabilecek bir dizi faktör bulunmaktadır.

Bir proje, duruma göre aşağıdakiler dikkate alınarak, projenin risk ve etkileri entegre bir şekilde değerlendirildikten sonra **Önemli Ölçüde Riskli** şeklinde sınıflandırılır.

- a. Proje **Yüksek Riskli** projeler kadar karmaşık olmayabilir, ÇS ölçeği ve etkisi daha küçük (büyük ila orta) olabilir ve konumu çok hassas olmayan bir alanda bulunabilir veya bazı risk ve etkileri kayda değer olabilir. Bu konuda, muhtemel risk ve etkilerin aşağıdaki özelliklerin çoğuna veya tümüne sahip olup olmadığı dikkate alınır:

- i. Bunlar çoğunlukla geçici, öngörülebilir ve/veya tersine çevrilebilirdir ve projenin niteliği bunlardan kaçınma veya tersine çevirme olasılığını ortadan kaldırmaz (her ne kadar önemli miktarda yatırım ve zaman gerektirebilse de);
- ii. Projenin olumsuz sosyal etkilerinin ve bunlarla ilişkili hafifletme tedbirlerinin sınırlı ölçüde sosyal anlaşmazlıklara yol açması veya insanların güvenliğine zarar vermesi veya önemli risklere maruz bırakmasına ilişkin endişeler bulunmaktadır;
- iii. Büyüklükleri ve/veya mekansal kapsamı orta derecededir (etkilenmesi muhtemel nüfusun coğrafi alanı veya büyüklüğünün ortadan büyüğe kadar olması);
- iv. Kümülatif ve/veya sınır aşan etkiler için potansiyel mevcut olabilir fakat bunlar **Yüksek Riskli** projelere kıyasla daha az şiddetlidir ve kaçınılması veya hafifletilmesi daha kolaydır ve
- v. İnsan sağlığına ve/veya çevreye ciddi olumsuz etkileri olma olasılığı orta ila düşüktür (örneğin kazalar, toksik atık bertaraf edilmesi v.s. yüzünden) ve söz konusu vakaların önlenmesi veya en aza indirilmesi için kullanılabilecek bilinen ve güvenilir mekanizmalar vardır.

- b. Projenin, değeri veya hassasiyeti yüksek alanlar üzerindeki etkisinin **Yüksek Riskli** projelerden daha düşük olması beklenmektedir.

- c. Etki hafifletici ve/veya tazmin edici tedbirler **Yüksek Riskli** projelere göre daha kolay tasarlanabilir ve daha güvenilir olabilir.

- d. Proje, rakip kuruluşların yetki alanı konusunun belirsiz olduğu veya karmaşık projelerin risk ve etkilerinin mevzuat veya yönetmeliklerde yeteri kadar ele almadığı veya yürürlükteki mevzuatta değişikliklerin yapıldığı veya yürürlüğün zayıf olduğu bir yasal veya mevzuat ortamında geliştirilmektedir.

- e. Borçlanıcının ve uygulayıcı kuruluşların karmaşık projeler geliştirme konusundaki geçmiş deneyimleri bazı açılardan sınırlıdır ve ÇS konulara ilişkin geçmiş performansları uygulama desteği yoluyla kolayca ele alınabilecek bazı endişelere işaret etmektedir.

- f. Paydaş katılımını yönetme kapasitesi ve tecrübesi konusunda bazı endişeler vardır fakat bunlar uygulama desteği yoluyla kolaylıkla ele alınabilir.

Bir proje, duruma göre aşağıdakiler dikkate alınarak, projenin risk ve etkileri entegre bir şekilde değerlendirildikten sonra **Orta Riskli** şeklinde sınıflandırılır.

- a. İnsan popülasyonları ve/veya çevre üzerinde oluşabilecek olumsuz risk ve etkilerin önemli ölçüde olması olası değildir. Bunun nedeni, projenin karmaşık ve/veya büyük olmaması, insanlara veya çevreye zarar verme ihtimali yüksek faaliyetler içermemesi ve çevresel veya

sosyal açıdan hassas alanlardan uzakta yer almasıdır. Bu itibarla, muhtemel risk ve etkiler ile sorunların aşağıdaki özelliklere sahip olması büyük olasılıktır:

- (i) Öngörülebilirdir ve geçici ve/veya tersine çevrilebilir olması beklenir;
- (ii) Büyüklüğü düşüktür;
- (iii) Sahaya özeldir, projenin fiili ayak izi ötesinde etki yaratması olası değildir ve
- (iv) İnsan sağlığı ve/veya çevre ciddi olumsuz etki yapma olasılığı düşüktür (örneğin, toksik malzemelerin kullanımını veya bertaraf edilmesini içermez, kazaları önlemek için rutin güvenlik önlemlerinin yeterli olması beklenir v.s.).

b. Projenin risk ve etkileri, öngörülebilir bir şekilde kolayca azaltılabilir.

Bir projenin insan popülasyonları ve/veya çevre üzerinde oluşturabileceği olumsuz risk ve etkilerin muhtemelen asgari veya ihmal edilebilir düzeyde olması durumunda, söz konusu proje **Düşük Riskli** olarak sınıflandırılır. Olumsuz risk ve etkileri ile sorunları çok az olan veya hiç olmayan bu projeler ilk taramanın ardından herhangi bir Ç-S değerlendirme gerektirmez.

EK-1-A Çevresel ve Sosyal Etki Taraması Şablonu**Örnek Çevresel Tarama Formu****Alt Proje Bilgileri**

Alt Proje Adı	
Tedarik Planı Madde No	
Alt Proje Tipi	
Uygulayıcı Kuruluş (Kuruluşlar)	
Alt Projenin Yeri (Mahalle/Mahalleler, İlçe, İl)	
Alt Proje Faaliyetlerinin Kısa Açıklaması: (İnşaat ve işletme/uygulama faaliyetleri)	
Sahanın Coğrafi Koordinatları:	
Alt Proje İçin Kullanılacak Arazinin Yüzölçümü:	
Mevcut Arazi Kullanımı	
Arazi Mülkiyeti	
Sahaya Ulaşım Güzergahları	

Başlangıç Durumundaki Çevresel Koşullar

Alt proje sahası aşağıdakilerden herhangi birinin üzerinde veya bitişğinde yer alıyor mu? (tüm sahalar ve proje bileşenlerinin/alt bileşenlerinin, ilgili faaliyetlerin sıraya konulması, ilişkili faaliyetler konularında bilgi verin; ayrıntı verin, bu özelliklere olan mesafeyi km olarak belirtin)

No	Çevresel Yönler	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Hassas ekosistemler			
2.	Doğal yaşam ortamları			
3.	Koruma statüsündeki alanlar (kültürel/arkeolojik/doğal)			
4.	Kritik yaşam ortamları			
5.	Sahadaki toprak ve bitki örtüsünü tarif edin	Uygulanabilir değil	Uygulanabilir değil	

Hassas Reseptörler

Alt projenin etki alanında aşağıdakiler gibi hassas alıcılar var mı?

No	Hassas Reseptörler	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1	Konutlar, okullar, hastaneler veya başka hassas alıcılar			
2	Kültürel ve/veya sosyal açıdan önemli yollar, alanlar/dini yerleşim yerleri, mezarlıklar, turist veya hacıların toplanma alanları v.s.			
3	İçme suyu kaynakları (yer altı su kuyuları, pınarlar, yüzey su kaynakları)			
4	Taşkına/heyelana yatkın alanlar			
5	Akış yönündeki halk toplulukları			
6	Heyelanlardan etkilenen alanlar			
7	Diğer hassas alıcılar			

Mevcut Çevresel Durum

1	Saha kritik ölçüde/aşırı sömürülmüş durumda mı?			
2	Saha bitki örtüsü ile kaplı mı?			

3	Saha afete açık mı? Evet ise, geçerli tüm afet bölgesi kategorilerini sıralayın.			
4	Saha önerilen yapılaşmaya uygun mu?			
5	Sahadaki (sahalardaki) mevcut kirliliği veya bozulmayı tarif edin	Uygulanabilir değil	Uygulanabilir değil	
6	Başlangıç durumu ile ilgili başka açıklamalar var mı?			

Öngörülen Çevresel Etkiler: Arazi, Jeoloji ve Toprak Üzerindeki Etkiler

Önerilen alt proje arazi/toprak üzerinde aşağıdakilere yol açacak mı?

Madde	Etkiler	Evet / Belki	Hayır	Ayrıntılar
1	Yüzey toprağının önemli ölçüde kaldırılması (m ² olarak belirtin)			
2	Arazinin bozulması			
3	Kültürel mirasta/varlıklarda kayıp veya etki meydana gelmesi			
4	Kazma-doldurma, kazı, hafriyat veya başka bir faaliyetten dolayı proje alanında fiziksel değişimler olması (yani topografyanın değişmesi)			
5	Arazinin kontamine olması veya kirlenmesi (olası riskleri belirtin)			

Su Ortamı Üzerindeki Etkiler

Alt proje veya bileşenleri su kaynaklarının nicelik veya niteliği üzerinde aşağıdaki etkilerden herhangi birine yol açacak mı?

Madde	Etkiler	Evet / Belki	Hayır	Ayrıntılar
1	Alt proje nehir ortamında dip taraması içerecek mi?			
2	Su kaynaklarının kullanılabilirliği ve erişilebilirliği üzerindeki etkiler			
3	Yakındaki veya akış yönündeki su kütlelerinin/yer altı suyunun kirlenmesi			
4	Nehir akış desenleri üzerindeki etkiler			
5	Proje, su akışının durgunlaşmasına veya göllenmeye neden olacak mı?			

Biyolojik Çeşitlilik Üzerindeki Etkiler

Alt proje veya bileşenleri biyolojik çeşitlilik üzerinde aşağıdaki etkilerden herhangi birine yol açacak mı?

Madde	Çevresel Etkiler	Evet / Belki	Hayır	Ayrıntılar
1.	Ağaçların kesilmesi veya bitki örtüsünün kaldırılması?			
2.	Bu kaldırma faaliyetlerinden ötürü yaşam ortamlarının parçalanması? (yani, balıkların, kuşların, memelilerin v.s.'nin göç yollarının bozulması gibi nedenlerle yerel biyolojik çeşitliliğin engellenmesi)			
3.	Gürültü ve ışık kirliliği kaynaklı muhtemel rahatsızlıklar veya çevre yaşam ortamlarındaki her türlü bozulma			

Halk Toplulukları Üzerindeki Etkiler

Alt proje veya bileşenleri yakındaki halk toplulukları üzerinde aşağıdaki etkilerden herhangi birine yol açacak mı?

Madde	Çevresel Etkiler	Evet / Belki	Hayır	Ayrıntılar
1.	Yakındaki halk topluluklarının Sağlık ve Güvenlik risklerine maruz kalması (patlama, yangın, toksik madde açığa çıkması v.s. gibi büyük kaza riskleri)			
2.	Yakındaki halk topluluklarının olası gürültüye/titreşime maruz kalması			
3.	Ortak varlıkların, yolların v.s.'nin görebileceği zararlar			
4.	Olası trafik kazası riskleri			

Depolama ve Atıklardan Kaynaklı Etkiler: Kirlilik ve Tehlikeler

Alt proje veya bileşenleri çeşitli proje faaliyetleri sırasında malzeme depolanması, atıklar veya açığa çıkan maddelerin yarattığı kirlilik kaynaklı herhangi bir etkiye yol açacak mı?

Madde	Tip	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Proje tehlikeli maddelerin kullanımını veya depolanmasını içeriyor mu (örneğin, Klor, Mazot, Petrol ürünleri gibi büyük miktarlarda tehlikeli kimyasallar/malzemeler; başka herhangi bir şey)?			
2.	Projede katı veya sıvı atık oluşacak mı? İnşaat/yıkım atıkları (dip taraması, ot temizleme artıkları, çamur/alüvyon, toz dahil), kirlenmiş sızılar dahil.			

Çevre Kirliliği

Proses, aşağıdakilere neden olacak mı ya da arttıracak mı?

Madde	Tip	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Hava kirliliği			
2.	Rahatsız edici koku			
3.	Gürültü kirliliği			
4.	Görüntü veya ışık kirliliği			
5.	Su kirliliği (yüzey sular, yer altı suyu)			
6.	Toprak kontaminasyonu			
7.	Çevre ortamı üzerindeki başka tip etkiler			

Önerilen Çevresel İyileştirme Önlemleri

Alt proje tasarımında aşağıdaki iyileştirme tedbirleri dikkate alınmış mı?

Madde	İyileştirme Tedbirleri	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	Alt proje tasarımına dahil edilen enerji tasarrufu tedbirleri/enerji geri kazanım seçenekleri			
2.	Atıkların en aza indirilmesi veya atık yeniden kullanma/geri dönüştürme seçenekleri			
3.	Yağmur suyu toplama, su geri dönüşümü ve su kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik diğer tedbirler			
4.	Aşırı olaylar, kuraklık, sel ve diğer doğal afetlere karşı alınan hafifletme tedbirleri			
5.	Yüzey su kaynaklarından su çekmek için ruhsat			
6.	Dip tarama izinleri			
7.	Mazot, petrol ve yağ v.s.'nin nakledilmesi ve depolanması için ruhsat			
8.	Tehlikeli atık nakledilmesi için ruhsat			

Büyük barajların ve diğer su tutma yapılarının İnşaat veya rehabilitasyonun öngörülmediği alt projeler için, muhtemelen yüksek riskli olan yatırımların belirlenmesi amacıyla, aşağıdaki tarama kriterleri uygulanmalıdır. Aşağıdaki kriterlerden bir veya daha fazlasının "Evet" olarak yanıtlanması durumunda ilgili yatırımın Yüksek riskli olduğu kabul edilecektir. Önemli ölçüde riskli olarak derecelendirilen alt projeler için ve belirli "Evet/Hayır" yanıtlarının daha fazla araştırma/analiz gerektirdiği durumlarda, etki hafifletme öncesi risk değerlendirmesine dayalı olarak, sahaya özel ÇSED yoluyla risk sınıflandırması yeniden teyit edilecektir. Aşağıdaki tarama ve/veya sahaya özel ÇSED yoluyla yüksek riskli olduğu tespit edilen faaliyetler proje kapsamından çıkarılacaktır.

Madde	Tip	Evet	Hayır	Ayrıntılar
1.	(1 km ² 'den büyük) rezervuar alanlı baraj olması			
2.	En alçak temel kretinden yüksekliği 15 metre veya daha fazla olan barajlar veya 5 metre ile 15 metre arasında olan ve 3 milyon metreküpten fazla su tutan barajlar bulunması			
3.	Önerilen alt proje alanı içinde veya yakınında koruma altındaki alanların/nehirlerin, değerli doğal yaşam ortamlarının, Kritik yaşam ortamlarının bulunması			
4.	Baraj inşaatı, rehalitasyonu/ çok amaçlı rezervuar için önerilen su kütlesinde değerli sucul canlı türleri bulunması			
5.	Yaşam ortamlarının parçalanması riskinin önemli derecede olması			
6.	Akış yönünde büyük akış sapmaları riski bulunması			
7.	Memba yönündeki su durgunluğu riskinin önemli derecede olması			
8.	Aynı su kütlesi üzerinde önemli kümülatif etkiye neden olabilecek başka su tutma yapıları olması			
9.	(200 haneden fazla) fiziksel yeniden yerleşim ihtiyacı olması <i>Dünya Bankası yeniden yerleşimle ilişkili risk düzeyini değerlendirmeye ve uygulamayı yakından takip etmeye 200'den az haneyi kapsayan fiziksel yeniden yerleşim olduğu durumlarda da devam edecektir.</i>			
10.	<u>(200 haneden fazla)</u> ekonomik yer değiştirme ihtiyacı olması <i>(değerlendirmeler Banka tarafından tek tek yapılabilir)</i>			

ÇEVRESEL TARAMA ÖZETİ

Proje Sınıflandırması ve ÇSÇ Dokümanlarına İhtiyaç, Denetim

Proje Kategorisi	☐ Düşük ☐ Orta ☐ Önemli ☐ Yüksek
Temel Nedenler	
İstenen Çevresel ve Sosyal Araçlar	☐ ÇSED ve ÇSYP ☐ ÇSYP ☐ PKP ☐ YYP ☐ İYP

Durum	IA	İsim, İmza, Tarih
Hazırlayan		
(Düşük, Orta, Önemli, Yüksek) olarak işaretleyen ve sınıflandıran		
Gözden geçiren ve onaylayan		

Örnek Sosyal Tarama Formu**Arazi Edinimi ve Geçim Kaynakları**

Arazi Edinimi	Evet	Hayır	Ayrıntılar
Alt proje özel mülkiyete ait arazilerin edinilmesini gerektiriyor mu?			
Alt proje için gerekli arazi halihazırda edinilmiş durumda mı?			
Edinilen araziler usulüne uygun olarak devredildi mi ve (tapu devri, tazminat ödemesi, mülkiyet anlaşmazlıkları v.s. için bekleyen) herhangi bir dava/miras sorun var mı?			
Halihazırda edinilmiş arazilerle ilgili şikayetler/çözülmemiş durumlar var mı?			
Özel mülkiyete ait arazinin alan razı satan razı türünde bir anlaşmayla satın alınması mümkün mü?			
Alt proje, yolcular/yayalar/iş yerleri ve esnaf için herhangi bir erişim kısıtlamasına neden oluyor mu?			
Mevcut arsa/Geçiş Hakkı içinde malzeme taşımak veya inşaat işlerine yönelik nakliye yapmak için arazi mevcut mu?			
İnşaat işleri için kullanılacak olan önerilmiş sahayı/proje yerlerini kullanan (ikamet eden/iş yapan veya başka amaçlar için kullanan v.s.) resmi/gayrresmi kullanıcılar veya unvan sahibi olmayan kişiler var mı? Evet ise, lütfen hangi amaçlarla kullandıklarını ve sayılarını belirtin.			
Edinilecek arazide yaşayan kişilerin geçim kaynakları üzerinde herhangi bir geçici etki meydana gelmesi olası mı?			
İnşaat faaliyetleri sırasında insanların evlerinden taşınması, iş yerlerini kapatması, ticari faaliyetlerine veya geçinmek için yaptıkları işlere son vermesi olasılığı var mı?			
Alt proje çalışmaları nedeniyle insanların geçici veya kalıcı olarak fiziksel yer değiştirmesi durumu var mı?			
Bu proje herhangi bir kişinin yeniden yerleşimini (fiziksel olarak yer değiştirmesini) içeriyor mu? Evet ise, ayrıntılı bilgi veriniz.			
Hanelerin geçim kaynağı olan verimli ağaçlar, meyve bitkileri veya mahsullerde kayıp/zarar olacak mı?			
Projenin araya girmesinden dolayı herhangi bir kişinin gelir ve geçim kaynağı kaybı olacak mı?			
İnsanlar tesis, hizmet veya doğal kaynaklara erişimlerini kalıcı veya geçici olarak kaybedecek mi?			

İş Gücü

İş Gücü Sorunları	Evet	Hayır	Ayrıntılar
Proje istihdam/iş kaybına neden olacak mı?			
Proje kapsamındaki yeni inşaatlar sonucunda aşırı iş gücü akını meydana gelecek mi?			
İnşaat faaliyetleri yöre dışından ek/vasıflı iş gücü gerektiriyor mu?			
Alt proje/inşaat faaliyetleri, ev sahibi halkın yaşamında yıkıma/rahatsızlığa neden olur mu?			
Yeni binaların, drenaj hatlarının, enerji hatlarının yapılması kamu binaları/kaynakları/ bitişik konutlar, kuyular, araziler, mezarlıklar, çocuk parkları, okullar v.s. için herhangi bir bozulma/rahatsızlık yaratır mı?			
Bu proje, kurumun mevcut iş gücünde küçülmeye (azaltmaya) neden olacak mı?			

Hassas Gruplar

Hassaslık Sorunları	Evet	Hayır	Ayrıntılar
Alt projeden olumsuz etkilenebilecek hassas gruplar var mı?			

SOSYAL TARAMA ÖZETİ**Proje Sınıflandırması ve Koruma Önlemleri Dokümanlarına İhtiyaç, Denetim**

Proje Kategorisi	☐ Düşük ☐ Orta ☐ Önemli ☐ Yüksek
Temel Nedenler	
İstenen Çevresel ve Sosyal Araçlar	☐ ÇSED ve ÇSYP ☐ ÇSYP ☐ PKP ☐ YYP ☐ İYP

Durum	Kurum / Resmi	İsim, İmza, Tarih
Hazırlayan		
(Düşük, Orta, Önemli, Yüksek) olarak işaretleyen ve sınıflandıran		
Gözden geçiren ve kabul eden		

EK 2. ÖNERİLEN FORMATLAR

Ek-2A. Gösterge Niteliğinde Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) Ana Hatları

(a) Yönetim Özeti

- Önemli bulgular ve önerilen eylemler kısaca ele alınır.

(b) Yasal ve Kurumsal Çerçeve⁹

- ÇSS1'in 26. paragrafında belirtilmiş olan konular dahil olmak üzere, çevresel ve sosyal değerlendirme yapılan projeye ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve analiz edilir.
- Borçlanıcının mevcut çevresel ve sosyal çerçevesi ve ÇSS'ler karşılaştırılır ve aralarındaki farklılıklar tespit edilir.
- Varsa, eş finansörlerin çevresel ve sosyal gereklilikleri tespit edilir ve değerlendirilir.

(c) Proje Açıklaması

- Önerilen projenin ve coğrafi, çevresel, sosyal ve geçici bağlamının açıklaması yapılır, yapılması gerekebilecek (özel boru hatları, bağlantı yolları, güç kaynağı, su temini, konut ve ham madde ve ürün depolama tesisleri gibi) her türlü saha dışı yatırımın yanı sıra projenin birinci basamak tedarikçileri de buna dahil edilir.
- Projenin detayları göz önüne alınarak, ÇSS1 ile ÇSS10'daki gerekliliklerin karşılanmasına yönelik bir plana ihtiyaç varsa, bu gösterilir.
- Yeterli ayrıntı seviyesinde bir harita verilir, bu haritada proje sahası ve projenin doğrudan, dolaylı ve kümülatif etkisi altında kalabilecek alan gösterilir.

(d) Başlangıç Verileri

- Projenin konumu, tasarımı, işletilmesi ve hafifletme tedbirleri hakkındaki kararların verilmesine ilişkin başlangıç verileri ayrıntılı şekilde belirlenir. Bu kapsamda verilerin doğruluğu, güvenilirliği ve kaynakları tartışılmalı ve proje tanımlama, planlama ve uygulamasını çevreleyen tarihler hakkındaki bilgiler yer almalıdır.
- Mevcut verilerin kapsamı ve kalitesi, önemli veri eksikleri ve tahminlerle ilişkili belirsizlikler belirlenir ve tahmin edilir.
- Mevcut verilere dayanılarak, çalışılacak alanın kapsamı değerlendirilir ve varsa projenin başlamasından önce meydana gelen değişimler dahil olmak üzere ilgili fiziksel, biyolojik, demografik ve sosyoekonomik koşullar tarif edilir.
- Proje alanı içinde olan ama proje ile doğrudan bağlantılı olmayan mevcut ve önerilen yapılaşma faaliyetleri dikkate alınır.

(e) Çevresel ve Sosyal Riskler ve Etkiler

⁹ Bu analizde çalışma, sağlık ve güvenlik kanunları da yer alır.

- Projenin ilgili tüm çevresel ve sosyal risk ve etkileri dikkate alınır. Bunun içinde ÇSS2 ile 8 arasında özellikle tarif edilen çevresel ve sosyal risk ve etkiler ve ÇSS1 28. paragrafta tanımlanan risk ve etkiler dahil olmak üzere projenin kendine özgü nitelikleri ve bağlamının bir sonucu olarak ortaya çıkan diğer her türlü çevresel ve sosyal risk ve etkiler yer alacaktır.

(f) Etki Hafifletme Tedbirleri

- Hafifletme tedbirleri ve hafifletilemeyerek artakalan önemli olumsuz etkiler tespit edilir ve söz konusu artık olumsuz etkilerin kabul edilebilirliği mümkün olduğu ölçüde değerlendirilir.
- Dezavantajlı veya hassas gruplar üzerinde orantısız olumsuz etkiler oluşmamasına yönelik farklılaştırılmış tedbirler tanımlanır.
- Çevresel ve sosyal etkilerin hafifletilmesinin fizibilitesi, önerilen hafifletme tedbirlerinin sermaye maliyetleri ve tekrarlayan maliyetleri ve bunların yerel koşullar altındaki uygunluğu, önerilen hafifletme tedbirlerinin kurumsal ve eğitim ve takibe ilişkin gereklilikleri değerlendirilir.
- Daha fazla dikkat gerektirmeyen sorunlar ve bunların neye göre belirlendiği belirtilir.

(g) Alternatiflerin Analizi

- Fizibilitesi olan alternatifler ile önerilen proje sahası, teknolojisi, tasarımı ve işletimi olası çevresel ve sosyal etkileri bakımından sistematik olarak karşılaştırılır, bu alternatiflerin arasında "projenin hiç gerçekleştirilmemesi" durumu da yer alır.
- Alternatiflerin çevresel ve sosyal etkilerinin hafifletilmesinin fizibilitesi, alternatif hafifletme tedbirlerinin sermaye maliyetleri ve tekrarlayan maliyetleri ve bunların yerel koşullar altındaki uygunluğu, alternatif hafifletme tedbirlerinin kurumsal ve eğitim ve takibe ilişkin gereklilikleri değerlendirilir.
- Her alternatif için, çevresel ve sosyal etkilerin mümkün olduğu ölçüde nicelikleri belirlenir ve fizibilitesi olduğu durumda ekonomik değerleri belirlenir.

(h) Tasarım Tedbirleri

- Önerilen belirli proje tasarımının seçimine ilişkin esaslar belirlenir ve uygulanabilir ÇSGY'ler belirtilir veya çevre, ÇSGY'lerin uygulanamaz olduğu anlaşılır ise, tavsiye edilen emisyon değerleri ve iyi uluslararası endüstri uygulamaları ile tutarlı kirlilik önleme ve azaltma yaklaşımları gerekçelendirilir.

(i) Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı (ÇSYP) (Ek 2B'ye bakınız)

(j) Ekler

- Çevresel ve sosyal değerlendirmeyi hazırlayan ya da katkıda bulunan kişi ve kuruluşların listesi.
- Kullanılan gerek yayınlanmış gerekse yayınlanmamış yazılı materyallerin belirtildiği referanslar.
- Etkilenen kişiler ve ilgili diğer taraflar dahil olmak üzere paydaşlarla yapılan toplantı, istişare ve anketlerin kayıtları. Etkilenen kişilerin ve ilgili diğer tarafların görüşlerini almak için kullanılan söz konusu paydaş katılım araçlarını belirten kayıtlar.

- Ana metinde atıfta bulunulan veya özetlenen verileri gösteren tablolar.
- İlişkili rapor veya planların listesi.

Ek-2B. Gösterge Niteliğindeki Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı (ÇSYP) Ana Hatları

ÇSYP, olumsuz çevresel ve sosyal risk ve etkileri ortadan kaldırmak, dengelemek veya kabul edilebilir seviyelere indirmek amacıyla projenin uygulanması ve işletilmesi sırasında alınacak hafifletme tedbirleri, izleme ve kurumsal tedbirlerden oluşur. ÇSYP'de ayrıca bu tedbirlerin uygulanması için gereken önlem ve eylemler de bulunur. Borçlanıcı (a) olası olumsuz etkilere yönelik müdahaleleri belirleyecek, (b) bu müdahalelerin etkili şekilde ve zamanda yapılmasına yönelik gereklilikleri tespit edecek ve (c) bu gereklilikleri karşılamaya yönelik araçları tarif edecektir.

ÇSYP'ler bağımsız birer belge olarak hazırlanacaktır. ÇSYP'nin içeriğinde aşağıdakiler bulunacaktır:

(a) Etki Hafifletme

- ÇSYP'de olası olumsuz çevresel ve sosyal etkileri kabul edilebilir seviyelere indiren ve hafifletme hiyerarşisine uygun tedbir ve eylemler belirlenir. Varsa, tazmin edici tedbirler planda yer alacaktır. ÇSYP'de özellikle
 - (i) beklenen olumsuz çevresel ve sosyal etkilerin tümü tespit edilir ve özetlenir (arazi edinimi, gönülsüz yeniden yerleşim, işçi ve toplum sağlığı ve güvenliği, hassas gruplar ve kültürel miras dahil);
 - (ii) ilgili olduğu etki türü ve gerekli olduğu koşullar (örneğin sürekli veya beklenmedik durumlar) dahil olmak üzere -teknik ayrıntılarla birlikte- her bir etki hafifletme tedbiri ve duruma göre tasarımlar, ekipman açıklamaları ve çalıştırma prosedürleri tarif edilir;
 - (iii) bu tedbirlerin her türlü olası çevresel ve sosyal etkileri tahmin edilir ve
 - (iv) proje için ihtiyaç duyulan diğer hafifletme planları (örneğin, gönülsüz yeniden yerleşim, iş gücü, paydaş katılımı veya kültürel miras) dikkate alınır ve bunlarla tutarlılık sağlanır.

(b) İzleme

- ÇSYP'de izleme hedefleri belirlenir ve izleme türü belirtilir, çevresel ve sosyal değerlendirmede değerlendirilen etkilerle ve ÇSYP'de tarif edilen hafifletme tedbirleriyle bağlantıları açıklanır. Özellikle, ÇSYP'nin izleme bölümünde şunlar yer alır; (a) ölçülecek parametreler, kullanılacak yöntemler, örnekleme yerleri, ölçümlerin sıklığı, tespit limitleri (uygun durumlarda) ve düzeltici faaliyet gerektiğine işaret eden eşiklerin tanımı dahil olmak üzere izleme tedbirlerinin belirli birer açıklaması ve teknik detayları ve (b) (i) belirli hafifletme tedbirleri gerektiren koşulların erken tespitini sağlamak ve (ii) hafifletme çalışmalarının ilerlemesi ve sonuçları hakkında bilgi edinmek amaçlı izleme ve raporlama prosedürleri.

(c) Kapasite Geliştirme ve Eğitim

- Çevresel ve sosyal proje bileşenleri ve hafifletme tedbirlerinin zamanında ve etkili bir şekilde uygulanması için, ÇSYP'de sahada bulunan ya da kurum ve bakanlık seviyesinde olan sorumlu tarafların varlıkları, üstlendikleri roller ve sahip oldukları kabiliyetler hakkında yapılan çevresel ve sosyal değerlendirmeden faydalanılır.
- Özellikle, hafifletme ve izleme tedbirlerini yürütmekten hangi tarafın sorumlu olduğunu belirleyen kurumsal düzenlemelerin spesifik tanımı ÇSYP'de yer alır (örneğin işletme,

denetim, yürürlük, uygulama takibi, düzeltici işlem, finansman, raporlama ve personel eğitimi için).

- Uygulamadan sorumlu kurumların çevresel ve sosyal yönetim kabiliyetini güçlendirmek amacıyla, personel eğitimlerinden ve hafifletme tedbirlerinin uygulanmasını desteklemek için gerekebilecek her türlü ilave tedbirden sorumlu olacak tarafların belirlenmesi veya genişletilmesi yönündeki tavsiyeler ve çevresel ve sosyal değerlendirmeye ilişkin diğer her türlü tavsiye ÇSYP'de yer alır.

(d) Uygulama Programı ve Maliyet Tahminleri

- Her üç konu (hafifletme, izleme ve kapasite geliştirme) için (a) proje kapsamında yürütülmesi gereken, aşamaları ve genel proje uygulama planları ile olan koordinasyonu göstermesi gereken tedbir uygulama programı ve (b) sermaye maliyeti ve tekrarlayan maliyet tahminleri ve ÇSYP'nin uygulanmasına yönelik fon kaynakları ÇSYP'de yer alır. Bu rakamlar toplam proje maliyeti tablolarına da dahil edilir.

EK-2C. Projenin İnşaat ve İşletme Aşamalarına İçin Tavsiye Edilen Yönetim Planları

Yönetim Planları	Hazırlanacağı Aşama	Sorumlu Taraf	Onaylayan Taraf
İnşaat Aşaması			
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Toprak Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Hava Kalitesi Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Gürültü Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Su Kaynakları Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Atık Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS4 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Trafik Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri ve İller Bankası'nın İş Gücü Yönetim Planı doğrultusunda İş Gücü Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2, Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS4 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Toplum sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
Proje Seviyesinde İYP ve ÇSS2 doğrultusunda Yüklenici Seviyesinde İş Gücü Yönetim Prosedürleri	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2, Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Yüklenici ve Alt Yüklenici Yönetim Planı	İnşaat öncesinde	Belediye	İller Bankası
Dünya Bankası Grubunun ÇSS'leri ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Acil Durumlara Hazırlıklı Olma ve Müdahale Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
ÇSS10 doğrultusunda sahaya özel Paydaş Katılım Planı	İnşaat öncesinde	İnşaat Yüklenicisi	İller Bankası
İşletme Aşaması			
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Hava Kalitesi Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Çamur Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Atık Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Su Kaynakları Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası

ÇSS1, ÇSS3 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Bakım Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2, Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS1, ÇSS2 ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri ve İller Bankası'nın İş Gücü Yönetim Planı doğrultusunda İş Gücü Yönetim Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
Dünya Bankası Grubunun ÇSS'leri ve Dünya Bankası Grubunun (gerek genel gerekse sektöre özgü) ÇSG Yönergeleri doğrultusunda Acil Durumlara Hazırlıklı Olma ve Müdahale Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası
ÇSS10 doğrultusunda, işletme aşamasında kullanılmak üzere sahaya özel revize Paydaş Katılım Planı	İşletme öncesinde	Belediye	İller Bankası

EK-2D. Alt Projeye Yönelik Çevresel İzleme Planı Şablonu

Aşama	Hangi parametre izlenecek?	Bu parametre nerede izlenecek?	Nasıl? bu parametre nerede nasıl izlenecek/izleme ekipmanı tipi nedir?	Ne Zaman? bu parametre ne zaman izlenecek-ölçüm sıklığı nedir veya sürekli ölçüm mü olacak?	İzleme Maliyeti izleme yapmak için gereken ekipmanın maliyeti veya yüklenici ücretleri nedir?	Sorumluluk	Kontrollük Gözlem ve Yorumlar Denetim sırasında ve yeterli ölçüm raporlarına atıfta bulunularak doldurulacak
Arazi Hazırlama							
İnşaat							
İşletme							

EK 3. ŞİKAYET MEKANİZMASI

(Ayrı dosyalar olarak eklenmiştir)